

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTSFORSKEREN

MEDLEMSBLAD FOR DANSKE SLÆGTSFORSKERE • ÅRGANG 37 • NR. 1 • 2022

Udgives af foreningen Danske
Slægtsforskere
www.slaegt.dk

Mail- og adresseændringer:
opdateres af medlemmerne via
slaegt.membersite.dk

Log ind og rediger din profil.

Første gang du logger på, skal du
bestille et password:

Tryk "Log ind" og derefter "Glem
password". Du modtager en mail med
et link til at sætte dit password.

Ind- og udmeldelse

Indmeldelse sker via:

slaegt.membersite.dk

Hvis du er medlem af Danske
Slægtsforskere, skal du logge ind for at
købe medlemskab af en lokalforening.

Udmeldelse:

Send en mail til ekspedition@slaegt.dk

Redaktionen:

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende
redaktør

Korsagervej 13, 8940 Randers SV

Tlf. 41 28 65 30, kto@slaegt.dk

Redaktionsmedlemmer:

Michael Dupont, Peter Olsen og

Per Hundevad Andersen

Korrektur: Henning Beck og

Kirsten Sanders.

Redaktionen kan kontaktes via
hjemmesiden:

Kontakt > Medlemskab, Kontingent,
Adresseændring, Bladet m.v. >

Jeg har forslag, rettelser eller
andre kommentarer til bladet
Slægtsforskeren.

Layout, sats og tryk:

www.helmertryk.dk

Trykoplæg: 7.800 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke
nødvendigvis foreningens holdning.

Artikler uden forfatterangivelse kan
betragtes som foreningsstof.

Redaktionen påtager sig intet ansvar
for uopfordret indsendt materiale og
forbeholder sig ret til at redigere i
tilsendte artikler.

Eftertryk er tilladt efter aftale med
redaktionen. Det skal forsynes med
tydelig kildeangivelse, ligesom
redaktionen skal have tilsendt en kopi.

Bladet udkommer 4 gange årligt.

Næste deadline:

Udkommer:

1. maj 2022

Juni 2022

1. August 2022

September 2022

Bladet sendes gratis til medlemmer af
Danske Slægtsforskere.

Indhold nr. 1 – marts 2022

3	Formandens klumme
4	Om at skrive slægtshistorie
11	Fra Nyboder til USA
16	Gudolf Sivertsens postkortsamling
23	En ganske gruelig historie - en tilføjelse
24	Asferg Skole i 1700-tallet
29	Heltzen-slægten i Norge og USA
36	Gotisk tekstprøve
37	Tema: Vildspor
49	Kan det virkelig passe?
55	Ulve i Himmerland
58	Skæbner fra Greve Hospital
62	Fra "skuffebarn" til skovfoged!
64	Christianshvile Børnehjem
68	Herrup Købmandshandel, del 2
74	En hjælpende hånd til gamle retssager
76	Tillæg til Dan Heidener
77	Generalforsamling
79	Bestyrelsens beretning for året 2021
82	Anmeldelse
84	Krydsogtvær

Forsiden

En udsigt som denne kan folk med ansættelse i marinen have nydt mange gange. Læs om en sådan familie i artiklen Fra Nyboder til USA. Billedet er et udsnit af Emanuel Larsens maleri fra 1850 med titlen Udsigt fra Langelinie mod Nyholm med Mastekranen. Morgenbelysning. SMK.Open.

Formandens klumme

Tilbage for fuld damp

Efter mere end et år med stort set fuldstændig tom kalender er verden nu oppe i fulde omdrejninger igen, og det mærkes tydeligt, også i min aktive pensionisttilværelse.

Det er faktisk dejligt med min ugentlige frivillig-mandag inde på lokalarkivet, hvor vi er 8 frivillige, der skanner og registrerer hundredvis af billeder og arkivalier. Dagen starter

Foto: Preben Matthiesen

altid med en kop kaffe eller varm chokolade, mens vi lige får vendt verdenssituationen, eller "hå do høt a". Herefter sænker roen sig, og vi arbejder indest i 3-4 timer.

I vores lokale slægtsforskningsforening er vi startet op med et grundkursus, der kommer til at køre 2 gange om måneden, i hvert fald indtil sommerferien – første gang mødte 12 personer frem, det tyder godt for fremtiden.

Og så glæder jeg mig specielt til vores generalforsamling den 23. april, som du kan læse meget mere om andetsteds i bladet. Den bliver holdt på Koldinghus, og du har mulighed for at deltage i en rundvisning i deres nye udstilling, Mary og Kronprinsesserne.

Supersøgning i Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek annoncerede i februar en helt ny søgemaskine til fritekstsøgning i bibliotekets omkring 2,5 mio. online sider, der findes i mere end 16.000 titler. Biblioteket har samarbejdet med Site Search 360 om udviklingen af søgefunktionen, der dækker ALLE online titler (dog undtagen visse med håndskrift).

Dermed er mulighederne for at finde relevant litteratur i bibliotekets efterhånden meget store samlinger af titler blevet meget nemmere. Man kan indtaste personnavne, slægtsnavne, stednavne, begreber og alt, hvad man lige er på jagt efter. Man bruger flere ord for at søge på den pågældende kombination af ord.

For at give et indtryk af styrken af den nye søgemaskine kan vi nævne, at man med søgning på ordet "Koldinghus" får omkring 1.700 forskellige titler og med søgning på ordene "Carl Roos" 126 titler som resultat. Resultaterne er selvfølgelig sorteret efter relevans, som man kender det fra Google.

Søgefunktionen har fået mange roser allerede blandt de ca. 6.000 brugere, der på de første 3 uger lavede 25.000 søgninger. Kommentarer er bl.a. "Virker perfekt, men føler mig pludselig gammel, da jeg kan finde oplysninger om min egen gymnasietid. Fantastisk arbejde som de frivillige lægger i arbejdet for biblioteket", "Det er godt nok super. Hold da op hvor er det godt" og "Hurtig søgning, mange resultater!"

Det er tale om en markant forbedring af den tidligere søgefunktion, der var baseret på Google. Desværre bestemmer Google selv, hvad de vil vise ved søgninger, og det har langt fra været tilfredsstillende med alt for få resultater.

Prøv selv den nye super søgefunktion, der bl.a. findes på forsiden af bibliotekets hjemmeside: slaegtsbibliotek.dk.

Per Hundevad Andersen

Om at skrive slægtshistorie

Af Michael Axelsen
Sognegrænsen 40, 2820
Gentofte
michael.axelsen@hotmail.com
michaelaxelsen.dk

Jeg har med stor glæde læst artikler om "kød på slægten" med mere i *Slægtsforskeren*. Jeg har i flere år forsøgt at få kød på slægten ved brug af skifter, fæster, tingbøger og meget andet. Men jeg har også følt, at indtastning i et slægtsforskningsprogram ikke gav den fulde effekt. Jeg har i en del år med stor tilfredshed brugt TNG (The Next Generation of Genealogy Sitebuilding) som mit slægtsprogram. Men jeg har endnu ikke mødt et program, som gav en samlet historie. Det vedblev at være fragmentarisk. For to år siden besluttede jeg, at nu skulle det være. Nu skulle jeg begynde at skrive på den slægtsbog, som jeg har drømt om i mange år.

Jeg var begyndt at formulere nogle afsnit i forbindelse med forskning i Sydsjælland. Det blev bl.a. til en lille artikel i *Slægtsforskeren* nr. 1 2018 om Høfdinghus og Lercheslægten. Men jeg manglede en overordnet plan. Jeg lovede mig selv, at nu skulle jeg skabe rammen først og indholdet bagefter. Jeg har set en del slægtsbøger. De var alle bygget op som enten timeglasmodel eller viftemodel. I grunden er det det samme. En person i centrum med forfædrene placeret bagud i generation efter generation og evt. med efterkommere beskrevet på sammen måde. Men når man gik historien igennem, var den igen fragmentarisk. Én generation ad gangen bliver beskrevet.

Jeg er heller ikke interesseret i at skrive en roman, hvor hullerne er fyldt ud med fantasi eller samtidshistorie. Jeg ønsker at bruge fakta og kilder og skabe en læsbar historie, som forhåbentlig kan interessere andre end bare mig selv. Historien skulle være fremadskridende fra fortid mod nutid. Efter et par forsøg begyndte der at vise sig en måde, der passede til mine ønsker. Jeg har nu udgivet min første slægtsbog efter to års skriverier, research og korrekturlæsning.

Det bærende element er at beskrive min slægt i, hvad jeg

har kaldt slægtsrækker. En række starter med ældst kendte person. Rækken beskriver en familie ad gangen og følges af en søn og hans familie og så videre, indtil rækken slutter med en kvinde. På den måde kan man følge en gård, en landsby, et fag ned igennem slægten. Men det kan også være det modsatte, at man får vist, hvordan familien konstant flytter, og så vise årsagen til det. Når rækken slutter med en kvinde, beskrives hendes historie sammen med hendes mand. Kun én række vil slutte med en mand, og det er sværdsiden, som ender med mig. Systemet er opbygget således, at alle rækkerne ender med en kvinde, der gifter sig ind i sværdlinjen, der således danner rygraden i det hele.

Et simpelt eksempel:

Tipoldefar - tipoldemor
Oldefar - oldemor
Farfar - farmor
Far - mor
Datter

Først beskrives tipoldeforældrenes liv og levned fulgt af overgangen til deres søn, hans liv og ægteskab. Når far og mors liv er beskrevet inklusiv datterens fødsel, så er denne slægtsrække slut.

Hver slægtsrække vil udgøre et afsnit. Afhængig af mængde af fakta og kilder og rækkens længde vil der selvfølgelig være stor forskel på afsnittenes størrelse. Hvert afsnit starter med en skematisk oversigt over slægtsrækken.

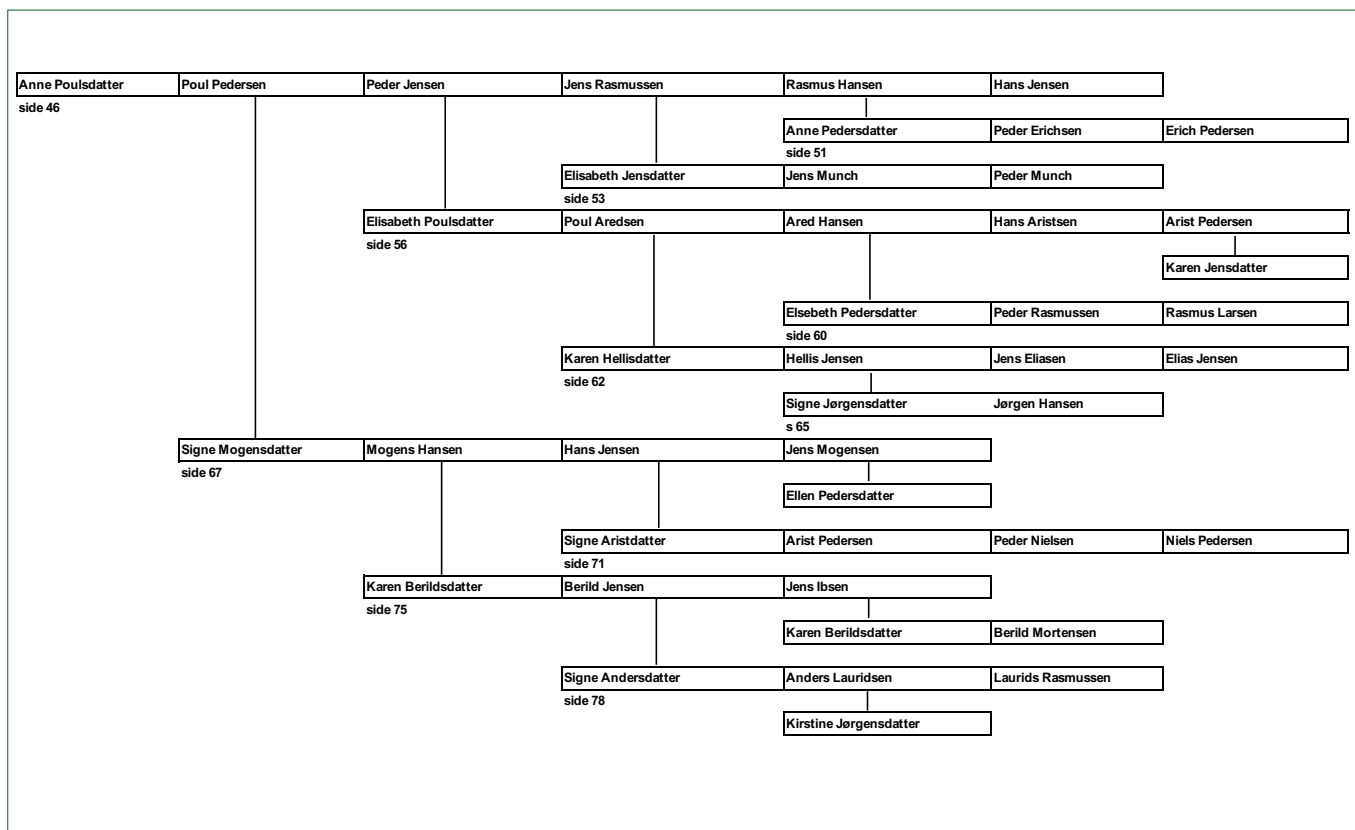
Udfordringen ved denne metode er, hvordan man får slægtsrækkerne bundet sammen, og i hvilken rækkefølge de skal komme. Men tænkt igennem bliver konklusionen egentlig logisk. Første slægtsrække må nødvendigvis være den, som slutter med mig – altså den rene mandslinje. Sidste række bliver så den rene kvindeside. Ideen om en fremadskridende hi-

Anne Pouls datter	Poul Pedersen	Peder Jensen	Jens Rasmussen	Rasmus Hansen	Hans Jensen
-------------------	---------------	--------------	----------------	---------------	-------------

Side 47

Empel på en slægtsrække fra en anetavle:

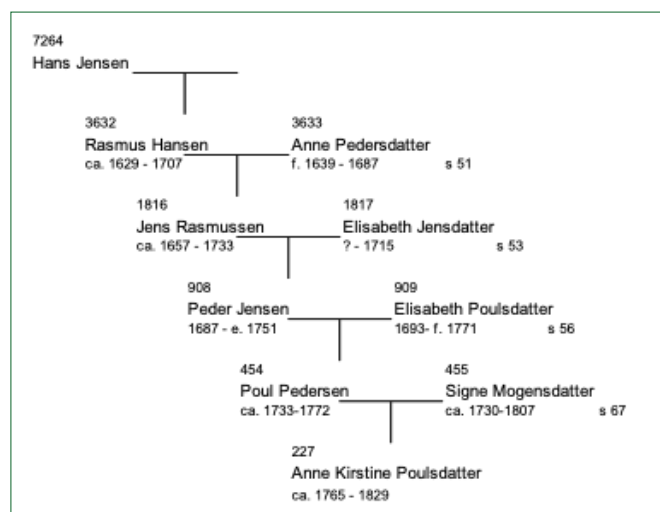
Eksempel på en ekstra tavle ved anesammenfald:

storie lider dog et knæk, når man skal videre fra række til række. For mellem hver række bliver der et spring i tid. Men hver række bliver stadig en historie fortalt i en naturlig retning. Men rækkefølgen må altså først blive den rene mandslinje og så ældst kendte hustru i denne mandslinje. Hendes historie fortælles på sammen måde, og sådan springes der mellem kvinderne, indtil alle slægtsrækker er fortalt. Jeg nåede hurtigt til den konklusion, at det også kunne virke uoverskueligt for læseren. Så for at afhjælpe dette måtte jeg lave nogle skemaer, der kunne vise sammenhængen. Jeg vil prøve at forklare det hele med eksempler fra bogen.

Slægtsrækken starter på side 47. Beskrivelsen starter med den ældste person Hans Jensen og videre til hans søn, sønnesøn osv. i pilens retning. En far-søn eller far-datter relation er altså blot en "kasse" fulgt af en "kasse".

Den fulde anetavle ser sådan ud. Øverst mandslinjen og derunder hustruerne til de enkelte mænd, forbundet med deres mænd ved hjælp af stiplede linjer og udstyret med en slægtsrække. Det gentages under hustruernes fædre, hvor deres mødre ses med tilhørende slægtsrække.

Hver række er et afsnit, hvor slægtsrækkens historie fortælles én familie ad gangen fra fortid mod nutid.

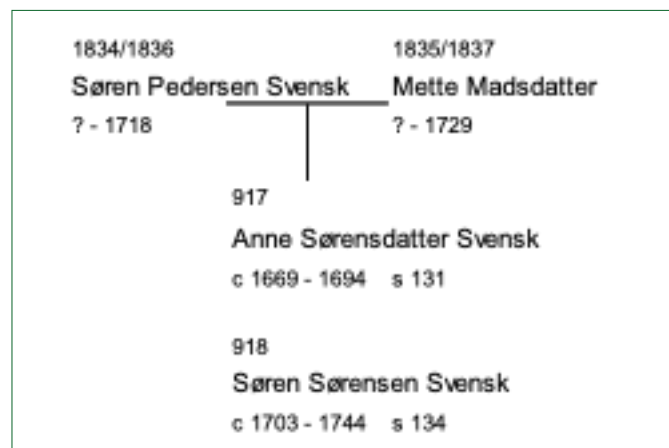
Hvert afsnit indledes med samme slægtsrække opstillet som en mere normal anetavle med hustruer, anenumre, årstal og sidehenvisninger.

Jeg bruger ikke egentlige kapitler. Hver bog inddeles i naturlige grupperinger. Hver gruppering indledes med en stor overordnet anetavle i kasseform. Hvert afsnit/slægtsrække indledes med anetavlen i klassisk form.

Jeg fandt ud af undervejs, at anesammenfald bød på en del

udfordringer. Jeg valgte, at den længste slægtsrække måtte være den dominerende. Så hvis jeg fx var efterkommer af både en søn og en datter, så blev sønnen til en del af rækken, mens datteren blev til en henvisning. For at lette overskueligheden blev der indsat en ekstra oversigt under slægtsrækkens indledende anetavle.

Eksempel på en ekstra tavle ved anesammenfald:

Med det grundmateriale, jeg havde, var jeg på forhånd klar over, at det hele ikke kunne være i én bog. Jeg måtte dele slægtsbogen op i flere bøger. Dels for ikke at lave en murstensbog, dels for at kunne lave deludgivelser, så familien ikke skulle vente i evigheder på resultatet. Jeg valgte at dele

bogen op i 16 bøger. Én for hver af mine tipoldeforældre. Det var lidt overvældende, men nogle af bøgerne kan slås sammen, da materialet er noget tyndt. Jeg lavede så en oversigt over mine 16 tipoldeforældre med hver bogs nr., og i hvilke bøger tipoldeforældrenes efterkommeres historie skulle fortælles.

Den overordnede oversigt

Nu mente jeg, at jeg var klar til at begynde at skrive. Jeg havde på forhånd valgt, at jeg ville skrive om den del af slægten, som stammer fra Bornholm. Med min ny skabelon indebar det, at det var bind 13. Jeg ville give den fuld gas og gå alle kilder igennem: tingbøger, skifter og lensregnskaber. Jeg havde et rimeligt godt grundmateriale fra tidligere research. Heldigvis er der mange kilder på Bornholm, som er afskrevet og gjort let søgbare. Alligevel tog det mig et år at gøre Bornholm færdig. Nu manglede jeg bare de sidste 60 % af bind 13, som også indeholdt min slægt på Samsø og Tybjerg Herred på Midtjylland. Det tog yderligere et år.

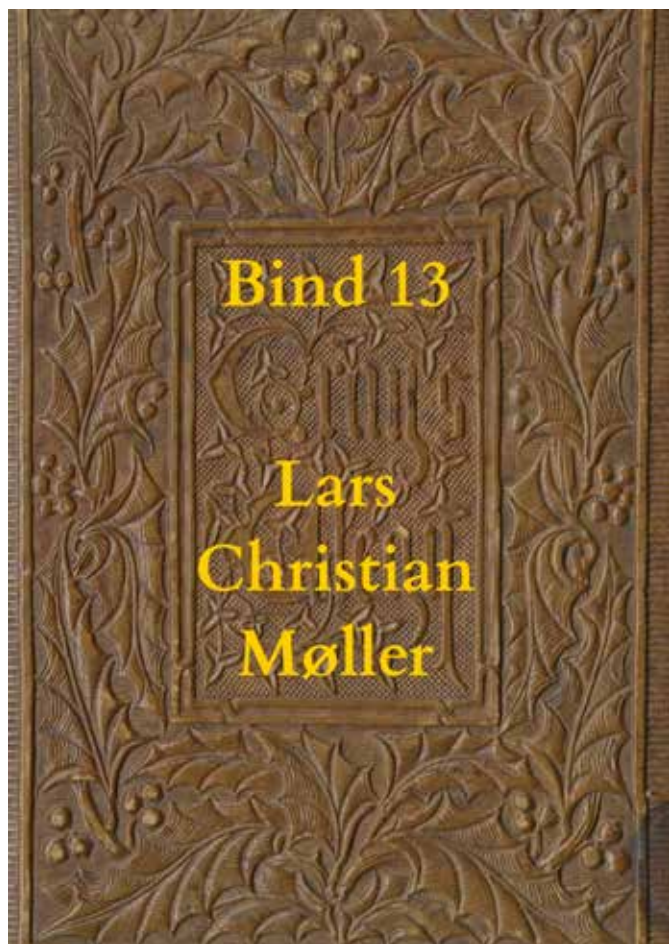
Selve formuleringen af teksten gik egentlig fint, når jeg først kom i gang. Som skrevet har jeg forsøgt at skrive én familiefortælling ad gangen. Først mandens år indtil ægteskabet, vielsen, kvindens forhistorie og børnene. Hvor meget skal man skrive om børnene? Jeg valgte en linje til hver – fødselsår/dato – dødsår/dato – stilling og gift med hvem. Det kunne lige lade sig gøre, undtagen hvis de var gift flere gange. Efter børnene fulgte den historie om familien, som

Bog nr.	1	2	3	4	5	6	7	8
Ane nr.	16	17	18	19	20	21	22	23
	Ole Christensen	Ane Jensen	Christian Lauritsen	Marie Wengel	Svend Akselsen	Johanne Pedersen	Jens Pedersen	Anna Nielsen
	8		9		10		11	
	Christian Christensen		Alma Lauritsen		Aksel Akselsen		Dagny Pedersen	
	4				5			
	Orla Kristensen				Inge Akselsen			
	2							
	Ib Akselsen							
	1							
	Michael Axelsen							
Bog nr.	9	10	11	12	13	14	15	16
Ane nr.	24	25	26	27	28	29	30	31
	Hans Nielsen	Martha Nielsen	Jens Andersen	Karen Christensen	Lars Møller	Hansine Andersen	Mads Hansen	Bodil Jørgensen
	12		13		14		15	
	Martin Nielsen		Maren Andersen		Emil Møller		Johanne Hansen	
	6				7			
	Hans Nielsen				Asta Møller			
	3							
	Ellis Nielsen							

kilderne kan bære. Det barn, jeg er efterkommer efter, er understreget og skrevet med fed tekst. For nogle familier er der meget at fortælle, og for andre bliver det en tynd historie. Men det er sådan, det er. Hvis der er ting, som ikke er forankret i en kilde, så har jeg skrevet, at informationen er indikativ, og hvad den er bygget på.

De fleste familiehistorier slutter med et skifte, hvis det er muligt. Skiftet bliver ikke udredt i detaljer. Men gårdens beskrivelse, husdyrhold, arven eller manglen på samme og ikke mindst specielle ejendele bliver beskrevet. Jeg har forsøgt ikke at bruge samme formuleringer gentagne gange. Jeg har forsøgt at fordele de interessante historier ud over forskellige slægtsrækker. Fx er skifter, fæster, retssager, brande og lokale hændelser således fordelt ud over hele bogen. På den måde er der ikke én familie, der er enormt interessant, mens resten blot bliver kedelige gentagelser. Jeg har også bestræbt mig på ikke at digte og fylde historien ud, hvis der er huller. Jeg bringer kun kildeløse gisninger til torvs, hvis det på en eller anden måde kan forsvares, og det er altid angivet.

Omslaget til bind 13 i slægtsbogserien

Eksempel på en større familiehistorie fra 1800-tallet baseret på mange forskellige kilder:

Henrik Emilius Møller og Karen Sophie Jørgensen 56-57

Henrik er født den 10. april 1833 i Hasle og døbt den 1. juni i Hasle Kirke. Henrik nævnes i folketællingerne 1840 og 1845 sammen med sine forældre i Nyhavn i København. Men i 1850 er han pottemagersvend hos sin halvfætter, Mads Hammer, i Birkerød. Han var søn af Henriks mors halvbror, Christian Madsen Hammer, som selv har været pottemager i Birkerød siden 1814. Henrik nævnes første gang i den militære lægd i Birkerød i 1847. Han er angivet til at være 63 ¼ tomme (165 cm) høj. Han bliver i Birkerød indtil 1853, hvor han flytter til St. Regnegade nr. 185 i København og arbejder som kapseldrejer på porcelænsfabrikken. Kapslerne blev brugt til at støtte porcelænet under brændingen i ovnen. Han flytter dog tilbage til Birkerød allerede samme år. Den 10. maj 1856 bliver Henrik konstabel i hærens Artilleri Brigade. Den 1. januar 1864 forflyttes han til 1. Artilleri Regiment, som deltager i krigen i 1864. Han forlader hæren i 1866, men forbliver i reserven.

Den 24. november 1867 bliver Henrik gift i Holmens Kirke i København med Karen Sophie Jørgensen. Han er da igen pottemagersvend i Birkerød, og hun er pige i huset i Lorentzensgade nr. 8. Hun er født den 16. juni 1846 i Næsby som datter af gårdmand Jørgen Rasmussen og Marie Rasmusdatter og døbt den 22. september i Næsby Kirke. Det er tilføjet i kirkebogen, at Sognepræst Begstrup i Birkerød har udstedt et fattigbevis den 23. oktober 1867 til Henrik. De får kun en søn:

Lars Christian 23.11.1869-04.08.1909 Husmand, Engelstofte, gift m. Hansine Andersen

Sønnen Lars bliver døbt i Birkerød Kirke den 3. marts 1870. Da er Henrik arbejdsmand og indsidder (lejer) i Rudegårdshus syd for Birkerød. Karen er selv gudmor til sønnen. Øvrige faddere var pottemager Mads Hammer og hans søster Ane Hammer. Senere samme år flytter familien til Næsby i Tybjerg Herred. Her dør Henrik den 23. december 1873. Han er da Pottemager og indsidder. Han bliver begravet på Næsby Kirkegård den 30. december. Ifølge skiftet er han død uden at efterlade sig noget.

Karen gifter sig igen den 12. august 1874 i Næsby Kirke med husmand og musiker Niels Jensen fra Tybjerg. Han er født den 11. juni 1845 i Tybjerg som søn af gårdmand Jens Andersen og Margrethe Jacobsdatter. Forloverne er hendes morbror, smeden Johan Rasmussen i Næsby, og Niels' bror, gårdmand Jacob Jensen i Hækkerup. De får to børn:

Emilie	30.07.1875 – efter 1892	Levned ukendt
Jørgen Anton	10.10.1878 – efter 1911	Musiker i Engelstofte, gift med Anna Jensen

Karen er selv gudmor til sønnen Jørgen. Resten af fadderne er Niels' familie. Begge børn er født i Engelstofte og døbt i Næsby Kirke. Ved folketællingen 1880 bliver Niels kaldt jordbruger. Men ellers kaldes han musiker og husmand. I 1880 bor hans svigermor Marie Rasmusdatter hos ham og Karen. Niels Jensen er forlover den 3. januar 1891 i Næsby Kirke for sin stedsøn, Lars, og hans hustru, Hansine Caroline Andersen. Han er også fadder i Vester Broby kirke den 23. november 1894 til sin stedsøn, Lars', datter Dagmar Marie Møller. Niels dør den 17. oktober 1899 i Engelstofte som parcellist (ejer af et hus med jord/have). Han bliver begravet den 25. oktober på Næsby Kirkegård. I en artikel om Landsbymusikant Anders Larsen i Vrangstrup fortælles det, at Niels Jensen er musikdirektør for Glumsø- og Tyvelseegnen gennem mange år. Det er en uofficiel titel, der svarer lidt til vore dages impresario. Hvis man havde brug for musik til en fest, så kunne man kontakte den lokale musikdirektør. Han ville så sørge for det, som man havde brug for. Ofte var der tale om spillemænd, der skulle underholde ved bryllups- og barselsgilder o.a.

Karen bliver boende i Engelstofte. I FT 1901 har hun stadig et husmandssted. Hun bor sammen med sønnen Jørgen, som er musiker som sin far. Desuden har hun sit barnebarn, Emil Møller, på 9 år som plejebarn. Det noteres desuden, at hun er kommet til kommunen fra Sorø i 1878. Så muligvis har hun og Niels haft en afstikker til Sorø mellem de to børns fødsel. I FT 1906 har sønnen Jørgen overtaget huset og er blevet gift. Nu er det Karen, som bliver forsørget af sin søn. De flytter til Borød i 1907, og i FT 1911 bor Jørgen og hans mor Karen sammen. De nævnes ikke i Borød i FT 1916 eller 1921. Karen dør den 20. februar 1924 i Borød i Pedersborg Sogn. Hun begravnes den 27. februar på Næsby Kirkegård.

Eksempel på en kompliceret familiehistorie fra 1600-tallet baseret på skifter og tingbøger:

Mogens Jensen – Karen Hansdatter 3624-3625

Mogens Jensen er født ca. 1620, måske endda før. Han besidder og bruger en række gårde. Hans første gård er Søndregård i Nyker, som var hans første svigerfars gård. Hans svigerfar, Morten Hansen, dør 1635, og deres eneste datter arver gården. Mogens' svigermor gifter sig igen med Arist Andersen, som har gården til 1648.

Mogens var gift 3 gange. Første gang var han gift med Margrethe Mortensdatter, født ca. 1627, som var datter af Morten Hansen og Kirstine Hansdatter på Søndregård i Nyker. De fik mindst 1 barn:

Morten	ca. 1651 – 1725	Gårdmand på Søndregård, Nyker, kaptajn i den Bornholmske Militi og gift med Kirsten Christensdatter (Piil).
--------	-----------------	---

Margrethe døde ca. 1654, kun 27 år gammel. Hun er måske død i den pestepidemi, som hærgede Bornholm det år. 152 personer skulle være døde i Nyker Sogn alene. Margrethe havde arvet 12. selvejergård, Søndregård, efter sin far. Hendes mor og stedfar Arist Andersen blev boende på gården indtil 1648, hvor de flyttede til Lillegård. Søndregård er 1648-62 beboet af en Mads Jensen, men familien må have lejet gården ud, da sønnen Morten senere overtager sin mødrene arvegård.

Mogens blev gift anden gang 1655-56 med Karen Hansdatter, født ca. 1639. Hun var altså kun ca. 17 år gammel, og hun var datter af Hans Jensen og Judith Nielsdatter på Øster Rosendalegård i Rutsker.

De fik mindst 7 børn:

Jens	ca. 1656 – 1695	gårdmand, Ø. Rosendale, Rutsker, gift med Ellen Thorsdatter
Bente	ca. 1658 – 1693	gift med Michel Jensen, gårdmand, Skovgård, Vestermarie
Samsing	ca. 1660 – 30.04.1704	gårdmand, Buldregård, Nyker, gift med Marg. Pedersdatter
Elsebeth	ca. 1665 – 1738	gift 1. gang med Anders Ibsen, gårdmand, Munkegård, Østermarie og anden gang med Hans Henrichsen sammesteds.
Hans	ca. 1667 – 1717	gårdmand og sandemand, Sandemandsgård, Knudsker, gift
Judith	ca. 1670 – 1703	gift med Hans Christensen, gårdmand, Stubbe-gård, Åker
Margrethe	ca. 1672 – 1740	gift med Jens Mogensen, gårdmand, V. Rosendale, Rutsker

Karen døde 1679 på Buldregård, 40 år gammel. Der afholdtes skifte den 29. oktober 1679. Karen havde arvet sine forældres gård 65. selvejergård, Øster Rosendalegård i Rutsker. Denne gård var også lejet ud, indtil sønnen Jens købte gården 15. februar 1676 af sin far. Den 22. juni 1671 på Vester Herred Ting var der en sag om manglende vedlige-

hold af gården fra lejerer, Ole Hansens, side. Tredje gang blev Mogens gift med Karen Ibsdatter født ca. 1652. De blev gift 1679-80. Hun var datter af Jep Hansen og Kirstine Ibsdatter på Hakonsgård i Vestermarie. De fik en datter:

Karen	ca. 1680 – 1754	1. g. gift med Oluf Jørgensen, gårdmand, Kåsbygård, Rutsker
-------	-----------------	---

Mogens døde 1681 på Buldregård, ca. 61 år gammel, og der afholdtes skifte den 5. oktober 1681. Karen giftede sig igen med Mogens Mogensen, født ca. 1656. Han var en ung mand på bare ca. 25 år, som havde Frigård i Rutsker. De fik fem børn, inden Mogens Mogensen døde 1730 og blev begravet den 22. april. Karen dør som enke i 1739 og begravedes den 24. april på Rutsker Kirkegård.

Ud over de 2 nævnte gårde, Søndregård og Ø. Rosendalegård, så har Mogens i 1670-71 købt 13. selvejergård i Nyker – Buldregård. Den 21. september 1671 blev købet lyst på tinget. I skiftet efter Mogens var der et pantebrev, udstedt den 11. november 1673 på 100 rigsdaler i 66. selvejergård Lille Bjerggård, som han skylder til Hermant Markers enke, Barbara. Denne gård ejer han altså også. Men der må have været endnu en gård. Til trods for de fire gårde er han ikke nævnt på nogen af dem i ekstraskattemandtallet 1650 eller jordebøgerne 1658. Så hvor han har boet, fra han blev gift første gang i slutningen af 1640'erne til 1670?

Mogens' skifte er det første, som er bevaret. Men det henviser desuden til skiftet efter Karen blot 2 år før. En broderpart udgjorde ved Karens skifte 57 daler 7 ½ mark og en søsterpart 26 daler 2 mark 4 skilling. Ved Mogens' skifte er arveparten noget mindre, grundet det korte tidsinterval. Her er en broderpart 10 daler 9 11/15 skilling og en søsterpart 5 daler 4 12/13 skilling. Alt bliver udbetalt i løsøre og tilgodehavender efter den fastsatte værdi ved skifteregistreringen. På blot to år er gård og løsøre blevet drænet for 341 daler 4 mark 4 skilling. Tilbage til enken var 66 daler.

Gårdens besætning var i 1681 11 heste, 1 føl, 9 køer, 2 tyre, 7 stude, 5 kvier, 4 kalve, 20 får, 9 svin, 8 unge svin, 8 gæs og 16 unge gæs. I laden findes rug, byg og havre, som de har dyrket.

Selvejergårde på Bornholm blev kun nødtvungen solgt. Havde man flere gårde, så beholdt man sæderetten, så

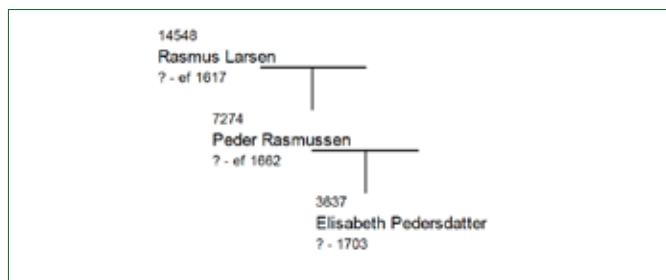
længe gården "kun" blev lejet ud. Det var selvfølgelig en fordel, at gården senere kunne fordeles blandt børnene. Slægtens seks gårdes ejere kan følges (slægtsbetegnelser i forhold til Mogens Jensen – årstal i kursiv er cirka).

Skovgård, Vestermarie		Søndregård, Nyker	
1598-1606	Mogens Abrahamsen, farfar	-1635	Morten Hansen, svigerfar
1610-1662	Jens Mogensen, far	1635-1648	Arist Andersen, "stedsvigerfar"
1662-1672	Abraham Jensen, bror	1648-1670	Mogens Jensen, udlejet?
1672-1676	Mogens Jensen, udlejet?	1670-1727	Morten Mogensen, søn
1676-1717a	Michel Jensean, svigersøn		
Øster Rosendale, Rutsker		Buldregård, Nyker	
1642-1676	Hans Jensen, svigerfar	1670-1681	Mogens Jensen
1676-1695	Jens Mogensen, søn	1681-1690	Samsing Mogensen, søn
1695-1707	Jens Mogensen, enkens 2. mand	1690-1730	Hans Thorsen, Mortens svigersøn

Lille Bjerggård, Vestermarie		Lille Knudegård, Klemensker	
1673-1681	Mogens Jensen	?-1681	Mogens Jensen, udlejet
1681-a	?, ny ejer ukendt	1682-?	Hans Mogensen, søn, udlejet/solgt

Vedr. den 12. selvejergård, Lille Knudegård i Klemensker, blev der holdt 12 mands forretning den 15. september 1682. Gården blev vurderet af hensyn til jordepænge til arvingerne. Det blev bestemt, at den 3. søn Hans skulle arve gården. Værdien blev sat til 155 slettedaler med kommentaren, at gården er ringe og til tider slet.

Jeg har skrevet små historier ind imellem alle slægtsrækkerne. Det kan fx være historien om en gård, og hvordan den er passeret mellem familierne i gennem tiden. Jeg har været så heldig at finde en herredagsdom (højesteretsdom) om ejerskabet af en gård på Bornholm. Jeg har afskrevet et skifte, et fæste og en aftægtskontrakt. Jeg har også valgt at citere tekster fra fx tingbøger i det oprindelige sprog. Dels for at vise både datidens skrevne, men også talte sprog. Som fx når der efter et skænderi i fuld offentlighed bliver citeret, hvad parterne har kaldt hinanden af ukvemsord.

Et eksempel på en side fra bogen med lille anetavle, kort og gammelt kirkebillede

For at det ikke kun skulle blive en masse tekst og skemaer, så har jeg gjort meget ud af at finde billeder, der kan supplere historien. Først og fremmest af personer, gravstene, gårde, møller og de kirker, familien har frekventeret. Jeg har så vidt muligt undgået nutidige fotos af især kirkerne. Danske kirker blev kraftigt restaureret i slutningen af 1800-tallet. Den kirke, vi ser i dag, kan være langt fra den, vore forfædre så. Særligt på Bornholm gik de voldsomt frem. Mange af de gamle små kirker blev nedrevet, og der blev bygget nye i stedet for. Jeg har for hvert afsnit lavet kort med understregning af de landsbyer, familien boede i. Hvis det var muligt, har jeg brugt kort fra udskiftningen til at markere gårde og marker, som familien har ejet eller fæstet.

Til sidst har jeg bundet det hele sammen med et lille forord og en forklaring på bogens opbygning. Derefter har jeg lavet en kort historisk gennemgang og beskrivelse af kilderne bevaring for de enkelte områder. I slutningen af bogen har jeg indsat et afsnit med forklaringer på en række begreber, møntvæsen og meget andet. Der er også plads til en tak til alle dem, som står bag en lang række meget nyttige hjemmesider.

Jeg har besluttet ikke at angive kilder. Det er meget mod mit eget princip, men det bliver simpelthen for omfattende at markere alle fakta med noter. Ved særlige historier eller udtræk fra fx tingbøger er der dog angivet en direkte henvisning, men alle kildehenvisninger kan findes på min hjemmeside. Jeg mangler også et personregister. Det vil også blive omfattende, da alle sidehenvisninger først kan laves til allersidst.

Jeg har gjort et stort arbejde ud af kun at benytte billeder og materiale, som er offentlig tilgængeligt eller i mit private eje. Der burde ikke være nogen, som får sine rettigheder krænket. Men jeg synes, at det er lidt af et minefelt.

Det hele er skrevet i Word. Jeg havde ikke lige tænkt mig om med selve udgivelsen. Hvordan bliver et Word-dokument til en bog? Jeg sloges først med et par programmer til udgivelse af "billedbøger" som Cewe og andre. Men det blev aldrig tilfredsstillende. Endelig fandt jeg Saxo Publish – publish.saxo.com. Her skal man "blot" uploade sit Word-dokument og kreere et omslag. Så er bogen færdig, og den kan udgives fysisk eller som e-bog.

Jeg synes selv, at det er lykkedes at skrive en helstøbt bog. Det har taget lang tid. Men nu er skabelonen på plads, og jeg skal øve mig i at være mere stringent og ikke løbe ud på sidespor. Så burde de næste bøger kunne skrives på kortere tid. Bogen er nu fordelt til familien. Der er lagt en kopi på min hjemmeside i PDF-version, og den er sendt til Slægtsforskernes Bibliotek, hvor den kan downloades under linket <https://slaegtsbibliotek.dk/928301.pdf>. Så kan alle interesserede læse den. Jeg håber, at den vil inspirere mange andre til også at tage skridtet fuldt ud. Jeg er meget åben for konstruktiv kritik, hvis der er nogen, som har lyst til at respondere på mit arbejde. Nu mangler jeg så bare at skrive de sidste 15 bøger.

Fra Nyboder til USA

Af Henrik Andersen

Kildeagervej 290

8361 Hasselager

Tel. 2170 2584

henrik@012.dk

www.k-h-andresen.dk

Min hustrus oldefar, Frantz Peter Christian Barndorff, havde spændende aner, dels i Helsingør, og dels i Nyboder i København, hvor hans morfar, Peter Frederik Kryger, tjente hele livet i Sæetaten. Vi er også så heldige, at der i familien er bevaret en lang række fotos samt mange papirer og breve fra hans levetid, og det materiale har dannet grundlag for en ganske spændende og udbytterig forskning i den del af familien. Den følgende beretning er en del af denne slægtshistorie og beskriver nogle meget forskellige livsforløb gennem 1800-tallet.

En flot løbebane i Sæetaten

Peter Frederik Kryger blev født den 28. januar 1794 i Kattedagden 23 i Nyboder som søn af tømrer på Holmen, Mads Pedersen Møller og hustru, Birthe Maria Kryger, og han blev døbt den 9. februar samme år i Holmens Kirke. Som det var almindeligt, blev han i 1803 antaget i Sæetaten som "rugdreng" 9 år gammel, og dermed var hans voksenliv sådan set sikret, hvis han ellers artede sig vel. Det skulle vise sig i høj grad at blive tilfældet, for han fik en meget lang og flot karriere i Sæetaten gennem 54 år til sin død i 1859.

Men var han også en god familiefar? Hans yngste søn, Christian, skrev om ham i et brev af 17. februar 1897 til sin nevø, Frantz Barndorff:

"Angaaende min Bedstefader, jeg tror, han kom fra Hannover, men ved intet sikkert. Jeg skrev til min Fader angaaende dette Subject, men fik intet Svar paa det. Han var for sin Stilling i Samfundet en meget intelligent Mand, han tilbragte sin seneste Tid i sit eget Værelse, beskæftigede sig meget med Bøger. Jeg tror han kjente godt til det tyske Sprog og en del til Matematiken. Han fortalte os aldrig noget om sin Ungdom. Jeg tror han var noget for streng til os i vor Barndom, men gjorde sig meget Udmage med vor Skolegang. Vi maatte læse en Time hver Aften mellem 7 og 8 og hver Morgen en Time mellem 7 og 8. Da han blev ældre blev han meget mildere og selskabelig. Vi alle holdt meget af vore Forældre, min Broder Frands og jeg talte ofte om det Savn som baade de og vi maatte lide at vi være borte fra dem i deres ældre Alder."

Tegning af Carl Thomsen i bogen "Nyboder og dets Beboere" af Hans Daniel Lind, 882

Karrieren i flåden begyndte godt. Han blev "karl" som 14-årig i 1808, i 1815 og 1816 var han som helbefaren artillerikonstabel med briggen Bornholm og i 1818 med fregatten Nymphen til Middelhavet. Forinden var han flyttet ind i Løvegade 3. Hans far var død, da han i 1819 sammen med sin mor og yngre bror, der var blevet grovsmed på Holmen, flyttede til Løvegade 14 til gården, og nu var han blevet forfremmet til underkanoner.

1820 afsejlede han med den helt nybyggede korvet Najaden til Vestindien. Det skulle blive et skelsættende togt, ikke blot for ham, men for hele besætningen. Kort fortalt, så gik skibet på grund ved St. Thomas; det blev kølhalet og repareret takket være dygtige søfolk og håndværkere ombord, men under den proces blev det meste af besætningen indkvarteret på et engelsk krigsskib. Og det gik helt galt, for man blev smittet med en tropesygdom, måske gul feber, og i løbet af mindre end to måneder døde 32 ud af den 125 mand store besætning, herunder skibets chef J. J. Suenson (far til den senere sejrherre ved Helgoland, Eduard Suenson) samt skibets næstkommanderende. Blandt de døde var også Peters gode ven, kanoner Frantz Grim, der som de øvrige blev begravet på kirtegården i Charlotte Amalie. Med en ny chef vendte man hjem til København i 1821.

Frantz Grim var 10 år ældre end Peter Frederik Kryger, var gift og havde fem børn med sin hustru, Sara Cathrine Siveren, og de var flyttet fra Løvegade til Bjørnegade. Måske

har Frantz på sit dødsleje bedt Peter om at tage sig godt af enken, når han vendte hjem; det kan vi ikke vide noget om. Men under alle omstændigheder blev Sara og Peter gift i Holmens Kirke 28. oktober 1822, og deres første barn blev opkaldt efter hendes første mand og fik i dåben navnet Franz Ferdinand Kryger. Senere fulgte yderligere to sønner, Johan Peter Rosenskjold Kryger og Christian Axelthal Kryger samt datteren Petrine Berthamine Kryger, alle født i Bjørnegade. Dem kigger vi på lidt senere.

Sara var selvfølgelig også fra Nyboder, født 1788 som datter af overkanoner Peder Sivertsen, hvis far også havde tjent i flåden.

Peter Frederik Kryger fik som sagt en flot karriere i Søetaten. Han var på togter som underkanoner 1823 på et vagtskib i Storebælt, 1824 med fregatten Freya som kadetskib, 1825 med fregatten Diana, 1829 med skonnerten Atalante nu som kanoner og artilleriregnskabsfører, tilsvarende i 1830-1831 med briggen St. Thomas til Vestindien, og i 1834 atter med korvetten Najaden som kadetskib. Samme år modtog han Holmens Hæderstegn.

1835 blev han overkanoner og flyttede til en større bolig i Bjørnegade 19 stuen. Boligerne her var i én etage og gennemgående, altså med udgang både til gaden og til gården.

Overkanoner ca. 1837. Kilde: Christian Bruun: Danske Uniformer, 1837

1. januar 1837 blev han udnævnt til justitssergent og flyttede 1839 til Krusemynnegade 2 i en bolig, der var reserveret til denne stillings indehaver, og som udfyldte hele adressen. Han var dermed den stedlige politimynderhed i Nyboder direkte under chefen på Holmen, og denne stilling beholdt han til sin død 22. november 1859. Han blev begravet fra Holmens Kirke, og hans enke flyttede til Strandgade 38, senere nr. 27, hvor hun døde i 1864.

At stillingen som justitssergent havde en vis position kan blandt andet ses af, familien havde en tjenestepige i huset. Bortset fra hos officersfamilier var det bestemt ikke almindeligt i Nyboder. Den bevarede sølvbryllupssang fra 1847 vidner også om familiens status.

Sølvbryllupssang fra 1847. Melodien er fra 1810 af P. E. Rasmussen til den oprindelige tekst fra 1690 af Laurids Kok. Denne sang betragtes som Danmarks første nationalsang, og den var meget populær i årene omkring de slesvigske krige.

Sønnerne udvandrede til USA

Som nævnt var Peter Frederik Krygers rolle som familiefar muligvis ikke altid så rosværdig som hans militære løbebane. Måske var han lige så brysk hjemme, som når han var i tjeneste, og selv om det nok ikke var usædvanligt på den tid, så havde han formentlig svært ved at omstille sig derhjemme. Men det var nok ikke alene derfor, at alle tre sønner udvandrede til USA, længe før deres far og mor døde. Det var nok mere eventyrlyst, der trak, selv om alle tre havde udsigt til et langt og sikret liv i flåden og på Holmen.

Den ældste søn Franz Ferdinand Kryger blev født 4. december 1823 og blev antaget som tømrerlærling på Holmen.

Allerede 1847 forlod han Søetaten og flyttede til Helsingør, og han udvandrede til Californien før 1851 og opholdt sig dér 3-4 år. Han var i Chile en kort tid, men mistede både

formue og helbred, og vendte tilbage til USA inden 1860, hvor han bosatte sig i St. Louis og blev gift med Mary A. (født ca. 1844 i Danmark, efternavnet kendes ikke, men hun døde efter 1885). De fik ca. 1870 sønnen Francis. Han arbejdede som tømrer, og omkring 1885 drev de et "logihus" med 3 enkelt- og 2 dobbeltværelser. Franz døde 18. september 1890 i St. Louis.

Franz Ferdinand med sønnen Francis ca. 1880

Den næste søn var Johan Peter Rosenskjold Kryger, født 31. oktober 1825. Han blev artillerikonstabel i flåden og boede hos forældrene, til han flyttede til Hjortelængen 6B. Han kaldte sig livet igennem blot for Peter Kryger.

Han forlod flåden 1851 efter ansøgning og udvandrede til USA, hvor han ved folketællingen 1860 boede i St. Louis. Han var blevet gift 1858 med Mary Larsen (født 1824 i Danmark og død 29. marts 1883 i Racine, Wisconsin). Han boede indtil sin død i Racine, men døde hos sin søn Frank P. Kryger i Aurora, Illinois.

Den tredje søn var Christian Axelthal Kryger, født 15. december 1828. Han blev antaget som dreng i flåden 1838 og

Peter Kryger

blev artillerikonstabel i 1848. Samme år var han på to togter, blandt andet med fregatten Thetis under krigsudrustning. Fra 12. marts 1849 gjorde han tjeneste på linjeskibet Christian VIII og var formentlig ombord under kampen på Eckernførde Fjord, hvor skibet blev totalt ødelagt og kom i brand. Han var tilsyneladende blandt de overlevende, der ikke blev taget til fange af tyskerne, men han ses ikke at have ansøgt om erindringsmedaljen i 1876. I 1850-1851 var han atter udkommanderet med fregatten Thetis, men valgte at udtræde af flåden efter ansøgning. I juli 1853 udvandrede han, først til Hamburg og derfra til USA, hvor han landede i New York 2. juni 1854 og kom til Californien i 1859. Han blev amerikansk statsborger 18. september 1860.

Christian var blevet gift ca. 1868 med Ingeborg M. (efternavnet kendes ikke, men hun var formentlig født ca. 1826 på Bornholm).

Christian Kryger

Ingeborg døde 7. marts 1906 i San Francisco. Christian var død samme sted 4. februar 1898 efter at have ernæret sig som snedker. Det er usikkert om de fik børn.

Det kan have været guldfeberen i Californien, der lokkede de tre brødre til USA. De første guldfund blev gjort i 1848, og især fra 1849 til omkring 1855 kom der mange fra hele verden til Californien på jagt efter guld. Mange, der drog afsted fra Europa, nåede ikke helt derud, men "strandede" af forskellige årsager, fra de ankom til USA's østkyst og undervejs vestpå. Den gennemgående jernbaneforbindelse blev først fuldendt i 1869, så rejsen over land mod vest var både strabadserende og farefuld. Mange valgte derfor søvejen enten syd om Amerika eller over land gennem Panama, og den tur var heller ikke risikofri.

Datteren, der blev i Danmark

Peter Frederik Kryger og Sara Siversens fjerde barn var Petrine Berthamine Kryger, født 8. februar 1831.

Hun blev gift 10. oktober 1851 i Holmens Kirke med murer-svend Carl Edvard Barndorff, og de flyttede ind i Store Kongensgade 258.

Carl Edvard Barndorff (døbt Barndorph) var født 1821 i Helsingør. Han var søn af kandestøber Johan Joachim Barndorff

Petrine Kryger

(1793-1874). Carl Edvard var frugten af faderens langvarige forhold til sin tjenestepige, Karen Jensen, som resulterede i yderligere to piger. Før hende havde han et forhold til pigen Sophie Jørgensdatter, der resulterede i en datter, men selv blev han aldrig gift.

Petrine og Carl Edvard fik sammen 10 børn. 5 af dem døde som børn, heraf døde 3 inden for blot 2 dage i 1871 af skarlagensfeber og/eller difteri og blev begravet samme dag. Tre sønner gik i faderens fodspor og blev murersvende. Der var desuden en bror, der blev guldsmed, og en søster.

Petrine døde i 1894 af influenza, og Carl Edvard flyttede i 1898 ind hos sønnen i Hartmannsgade 29. Han døde i 1908 på Kommunehospitalet.

Murersvenden udvandrede, men vendte hjem og blev lærer

Frantz Peter Christian Barndorff blev født 28. oktober 1855 i Vor Frelsers Sogn og blev som nævnt murersvend. Han blev opkaldt efter sine tre udvandrede onkler. Hans mor var den eneste af den fire søskende, der blev i Danmark, så hun har sikkert benyttet lejligheden til at mindes sine tre nok stærkt savnede brødre.

Hun holdt kontakten til dem gennem breve, og denne kontakt med morens tre brødre i USA, gav ham mod på selv at søge lykken i det fremmede, og 14. maj 1875 udrejste han og kom i første omgang til New York.

Det blev til et flerårigt ophold hos onklerne i USA, og tiderne var nok med ham. Det var fremgangsår, og der var god brug for en dygtig murer, så han har uden tvivl kunnet skabe sig en mindre formue. Men han var tilbage inden 1880, hvor han den 16. oktober blev gift i Holmens Kirke med Mathilde Marie Larsen. De nygifte flyttede ind i Stockholmsgade 15, og 16. oktober 1881 fødtes datteren Ellen Bertha Marie.

Frantz Peter Christian Barndorff

3. maj 1884 fødtes deres næste barn, sønnen Aage, som døde 29. december samme år. Men allerede 17. juni 1884 døde Mathilde og blev begravet

fra Sankt Jakobs Kirke. Den unge enkemand flyttede med sin datter ind hos sine forældre, og der blev datteren i øvrigt boende til omkring 1894, hvor hans mor døde, og datteren flyttede ind hos sin onkel Viggo og hans familie.

Hustruen, Mathilde Marie Larsen, var født i 1858 i Holmens Sogn. Hendes far, Christian Larsen, var snedker og drejer på

Frantz med datteren Ellen, ca. 1887

Holmen, og moren, Karen Marie (Olsen) Hansen; hendes farfar var smedearbejdsmand på Holmen.

Frantz fik mange opfordringer fra sine onkler til at komme tilbage til USA, men det blev ved overvejelserne. I stedet læste han til lærer og var i mange år lærer på Frederiksberg. Han giftede sig aldrig igen og døde i 1938.

Gamle breve fortæller

En ganske omfattende samling på 27 breve fra perioden 1880-1897 fra USA til Frantz Peter er i familiens besiddelse, og det er tydeligt, at de tre onkler søgte at friste ham i hans overvejelser om eventuelt at udvandre igen efter hustruens død. Brevene indeholdt selvfølgelig meget om, hvordan familierne havde det, men også en del om livet i USA på den tid. Enkelte af teksterne er gengivet her, delvist tilpasset nutidig stavemåde.

Peter Kryger var i 1885-1886 en tur hjemme i Danmark, både ud og hjem med SS Thingvalla. Om rejsen tilbage i 1886 skriver han blandt andet i et brev til nevøen Frantz: "... vi havde 700 Passagerer og var 16 dage paa Søen, der var 3 Børn døde paa Rejsen af Halsssyge, de to blev smidt overbord, og en blev begravet i Castel Garden. Jeg var syg af Feber i 3-4 Dage, men jeg havde det helt godt og spiste i 2. Kahyt." Han har ellers nok som de fleste rejst på 3. klasse.

1880-erne var nedgangstider i USA. I december 1888 skriver Peter, at tiderne ikke er så gode, som de kunne være. "Murerne arbejder 8 Timer, en Dags Arbejde til 4 Dollars.

Kosten er fra 3½ til 4 Dollars om Ugen. Tiderne er altid daarligere ved President Valget, men det er forbi, den 3. Marts skal vi have en republikansk President igen”.

I januar 1889 skriver Christian Kryger om forholdene i Californien blandt andet: ”Angaaende California saa tror jeg det er et godt Land for en som kan og vil arbejde. California er bedre nu end det var for 20 eller 30 Aar siden, den gang var Landet fremmed til os alle, man vidste ikke om det ville være værd noget efter at Guldet var taget ud af Bjergene. Man fabrikerede ingen Ting dengang, byggede kun Træhuse, det var vanskeligt at faa noget Arbejde, og jeg ligesom saa mange andre maatte gaae til Minerne, man tjente intet.” ... ”Tømmer Profitationen er god, naar man har lært Maaden hvorpaa man arbejder i dette Land. Daglønnen er fra 2½ til 3½ Dollars om Dagen. Daglønnen for Murer er fra 4-5 Dollars om Dagen, jeg tror her er temmelig godt Arbejde for dem alle.” ... ”Socialister og Anarkister kender vi ikke til i California og saadanne vil ingen indflydelse faa her for mange Aar endnu.” Efter en længere rosende omtale af klimaet og frugtbarheden tilføjer han: ”God Kost og Logi for en enkelt Person er 5 Dollars om Ugen. En lille Familie, sig 3 Personer, kan holde Hus for 6 Dollars om Ugen, og Huslejen som er for 3 Værelser er omtrent 6 til 10 eller 15 Dollars om Maaneden, det kommer an paa hvad Fordringer man gør. En Tjenestepige faar fra 10 til 25 Dollars om Maaneden. En Doctor forlanger 2½ til 5 Dollars for et Visit. – Er man syg paa et Hospital koster det 10 Dollars af Ugen.”

Han fortæller videre om sin kone, at hun var fra Bornholm, men opholdt sig nogle år i København: ”... hun havde en Broder her, som døde omtrent et Aar efter vi var gift, og testamenterede sin Søster den Ejendom som vi boer paa, den laa langt ude af Byen den gang, og jeg havde at gaae omtrent ½ dansk mil Morgen og Aften til mit Arbejde, den gang havde vi ikke Sporvogne ud her, men nu har vi Sporvogne over hele Byen – nu er Byen kommet ud til os, vi har arbejdet haardt begge to for at beholde Ejendommen, da vi har haft store Udgifter ved at anlægge Gaden og andre Omkostninger”.

”... Uagtet jeg har haft mange Vanskeligheder at kæmpe med, har jeg aldrig fortrudt at jeg kom her til California, det er et godt Land, en nobel og generøs Nation, du har jo været i Amerika og ved noget om Landets Forhold.”

Han vedlægger et foto af huset og skriver: ”... vi lejer ud den øverste Etage, og benytter selv Stueetagen paa 3 Værelser og stor Kælder underned.”

Konjunkturer begyndte at vende. I november 1890 skriver Peter Kryger fra Chicago blandt andet: ”Du skulle se de

Bygninger, de bygger nu, de er 12, 13, 14 og de er begyndt paa en bygning som skal være 16 Etaser, og en Frimurer Tempel som skal være 20 Etaser høje”.

De høje huse på 15-20 etager fortæller han også om i et brev fra januar 1891. De har vist imponeret ham meget.

1892-1893 fandt en verdensudstilling sted i Chicago for at fejre 400 året for Columbus’ ankomst til Amerika, og Peter Kryger skriver i et brev dateret 7. marts 1892 blandt andet dette: ”De har travlt her med at bygge til Verdens Udstilling. Det (bliver) en stor Ting, det skal alt sammen være færdig den 12. October dette Aar, saa skal det indvies. Du ville forundre dig over alle de store Bygninger, der er bygget her i Chicago, 16, 18, 24 Etaser, alt af Jern og Sten.”

I et brev fra juli 1892 fortæller han: ”Der er (en) Bygning, som de siger er den største i Verden, den store domkirke i Rom kan staa i midten af den, der kan sidde 750.000 Mennesker mageligt i den”.

Peter skriver i december 1892: ”Du kan tro her var en stor Stads den 21.-22. October, da Udstillingen blev indviet. Man kunne ikke komme frem paa Gaden for Mennesker, det vil blive meget værre til næste Aar.”

Der er ikke meget, der tyder på, at de tre brødre havde mange personlige kontakter, siden de første år i Californien, men der har nok været nogen brevveksling mellem dem. Den, det gik bedst for, var nok Peter, mens de to andre brødre tilsyneladende måtte kæmpe mere for tilværelsen. Ingen af dem fandt guldet i USA, men der var heller ingen af dem, der overvejede at returnere til Danmark.

Efterskrift

Frantz Barndorff vendte aldrig tilbage til USA. Den sidste af hans onkler døde i 1898, og en jævnlig brevveksling med hans fætter Frank P. Kryger ser også ud til at være ophørt før århundredskiftet. Der er i hvert fald ikke bevaret breve derfra senere end 1897. Men han gemte heldigvis for os andre alle brevene og meget andet.

Kilder og henvisninger

Danske kirkebøger og folketællinger
Amerikanske folketællinger (US census), vælgerregistre m.m.
Amerikanske indvandrerregistre (Castle Garden og Ellis Island)
Nyboders Husbøger og Flådens Divisionsbøger
Korvetten Najadens skibsjournal 1820-1821
Fortegnelser over modtagere af Holmens Hæderstegn
Københavns begravelsesprotokoller
Københavns politis registerblade og mandtaller
Udvandrerarkivet
Forskellige fotos og utrykt materiale som breve, eksamensbevis, udnævnelsesbreve, bryllupssang, begravelsessang, skifteretsdokumenter m.m. i familiens besiddelse

Gudolf Sivertsens postkortsamling

Af Kjeld Hedelund
Jørgensen

J.P. Larsens Vej 118, 4. 2
8220 Brabrand
Kjeld_hedelund@stofanet.dk

Min hustru, Angeline Sylvia Jørgensen (født Sivertsen), blev født på den lille ø, Dønna, ved Helgelandskysten, ca. 50 kilometer syd for polarcirklen. Midt mellem Trondhjem i syd og Bodø i nord. Angelines tipoldefar, Sivert Johan Jenssen Sivertsen, flyttede dertil den 16. juli 1871 som fæster af husmandsstedet Hølstrand på bostedet Hølen. Ejer var godsejer Isaach Jørgen Coldevin på Dønnes godset på Norddønna. Som navnet fortæller, ligger Hølstrand helt ned til kysten ved en lille fjord, og livsgrundlaget for familien var en kombination af kystfiskeri og småt landbrug. Hvert år kort efter nytår sejlede mændene i åben båd over Vestfjorden til Lofoten for i cirka tre måneder at deltage i storfiske-riet efter torsk og sild. Det var barske forhold, kystfolket levede under. Vestfjorden og vinterfiskeriet krævede mange ofre blandt fiskerne. Deres hustruer, kystkvinderne, måtte både føde og opdrage den almindeligvis store børneflokk og dertil passe alt, både i hjemmet og landbruget, i de perioder, hvor ægtefællen var på havet.

Sivert Johan Jenssen Sivertsen og hans hustru, Ane Johanna Sivertsen (født Johansdatter), fik syv børn. To af dem døde, inden de nåede voksenalder. Fire emigrerede omkring århundredskiftet 1900 til Norddakota i USA sammen med deres mor, Ane Johanne. Hun var blevet enke ved Siverts død 31. december 1886. Deres ældste søn, Gerhard Poul Juul Sivertsen, født 1. maj 1866 på Brasøy, drev stedet videre efter farens død og giftede sig 28. oktober 1888 med Bergithe Anna Christine Sivertsen (født Johansdatter). Gerhard og Bergithe fik syv børn i perioden fra 1888 til 25. maj 1903, hvor denne beretnings hovedperson, Gudolf Berg Sivertsen, kom til verden.

Familien på Hølstrand

Gerhard Poul Juul Sivertsen, * 01.05.1866 på Brasøy, Alstahaug Sogn, † 26.01.1935 i hjemmet på Hølstrand.

Bergithe Anna Christine Sivertsen (født Johansdatter), * 12.03.1857, † 25.01.1946 i hjemmet på Hølstrand.

Sivert Johan Sivertsen, * 12.09.1888, † 17.05.1983 i Minneapolis, Minnesota, USA. Han udvandrede i 1908 og levede som sporvognskonduktør i Minneapolis.

Familien og naboerne foran stuehuset på Hølstrand 1905. Forrest til venstre står Bonsak Holst Hansen med sin lille gudsøn Gudolf ved hånden. Dernæst tvillingerne Johan og Jensine samt Sverre. Bag dem ses forældreparret Gerhard og Bergithe samt Sivert og Borghild.

Borghild Johanne Sivertsen, * 13.07.1890, † 18.03.1965 i hjemmet på Hølstrand. Hun blev boende i hjemmet som familiens faktotum. Især for de to små søskendebørn, hvis forældre døde i henholdsvis 1920 og 1927.

Anne Bek Sivertsen, * 31.03.1892, † 22.02.1960 i Minneapolis, Minnesota, USA. Som 8-årig udvandrede hun i 1900 sammen med sin farmor, Ane Johanna Sivertsen, til Norddakota, USA. Hun genså aldrig sine forældre, idet hun først i 1954 kom på besøg i Norge.

Sverre Antonius Sivertsen, * 22.05.1894, † 26.07.1927 i hjemmet på Hølstrand. Giftede sig 28.06.1917 med *Angeline Charlotte Sivertsen (født Jakobsen Arnes)* * 24.07.1897, † 12.11.1920 i hjemmet på Hølstrand. Begge døde af tuberkulose. De efterlod sig to børn: *Sigurd Johan Sivertsen*, 08.08.1918, † 23.01.1984 og *Annie Signora Sivertsen*, 21.01.1920, † 21.01.2004.

Jensine Helmine Anna Sivertsen, tvilling * 01.02.1897, † 12.05.1924 af tuberkulose.

Johan Kristian Sivertsen, tvilling * 01.02.1897, † 09.11.1977 på Hølen, Dønna. I første ægteskab var han

gift med *Olga Eline Sivertsen* (søster til Angeline Charlotte), * 27.07.1900, † 14.06.1934 af tuberkulose. De fik sønnen *Jarle Sivertsen*, * 06.07.1924, † 21.06.2008 på Glein, Dønna.

Gudolf Berg Sivertsen, *25.05.1903, † 01.11.1930 af tuberkulose i hjemmet på Hølstrand. Forblev ugift, men fik i 1926 sønnen Roald med kæresten Borghild Anethe Iversen. Postkortsamlingen fra Hølstrand

I hjemmet på Hølstrand efterlod Gudolf Berg Sivertsen sig cirka 750 postkort, som han samlede i en periode over cirka 20 år fra 1907. Til Gudolf selv er der 280 kort, hvoraf de 125 er dateret og dermed de mest interessante. Gudolf var knap fire år, da han modtog et kort fra sin gudfar, nabo på Hælen, fjern slægting og god ven af familien, Bonsak Holst Hansen. Kortet er dateret 28. februar 1907 og afsendt fra Å i Lofoten, hvor Bonsak antageligt har været på vinterfiskeri.

28. februar 1907: Det første af de 280 postkort sendt til den dengang 4-årige Gudolf fra hans gudfar Bonsak Holst Hansen.

Du maa nu være Snild Gut saa skal du faa Gaat når vi Kommer Hjem, vi bare Spiser og Saaver alt vel. Hilsen B. Holst, Hølen

Med 750 postkort sendt til og fra en relativ snæver personkreds over en periode på kun 20 år har man grundlaget for en database. Min hustru søskende lånte mig deres andele af postkortene, hvis tekst- og billedsider jeg skannede. Efterfølgende transskriberede jeg de håndskrevne tekster og registrerede det hele i Excel med oplysninger om afsenders og modtagers destinationer, dato, om kortet var frankeret og poststemplet. Endelig også den transskriberede tekst i oprindeligt sprog og stavemåde.

Med vekslende sorteringer af databasen opstod nu mulig-

heden for at følge nogen af hovedpersonernes opholdssteder og deres færden. Historierne "springer" nærmest ud af materialet og fortæller næsten sig selv.

Da kildematerialets rette placering er i hjemmet på Hølstrand, fremstillede jeg i Word en A4-side for hvert postkort med begge postkortets sider i farver, den transskriberede tekst samt alle øvrige oplysninger fra databasen. Printet ud på 180 gr fotokarton fylder de 750 sider i seks tykke ringbind. Til interesserede i familien og til Helgeland Museums lokalarkiv i Nordvik på Dønna lavede jeg datakopier af skanningerne, databasen og Word filerne.

Postkortene var ikke den primære korrespondance men et supplement til breve, der blev udvekslet mellem familiemedlemmerne. Angiveligt har en del af de ufrankerede postkort været sendt i konvolut sammen med et brev. Postkortene minder om nutidens udveksling af hyppige og hurtige sms-beskeder. Gudolf har desværre ikke samlet og gemt de sikkert mange mellemliggende breve.

Gudolf bliver syg og indlægges på Søvik sygehus

I 1909 bliver den da seksårige Gudolf syg og indlægges på Søvik sygehus i Alstahaug på nabøen Alsten. Det har formentlig været tuberkulose, der har ramt ham. På det tidspunkt var Vensmoen Tuberkulosesanatorium i Salten endnu ikke indrettet til at tage imod tuberkuloseramte børn.

(Familien på Hølstrand 1909) Billedtekst: Familien på Hølstrand i 1909. Forrest Gerhard, Gudolf og Bergithe. Bagved står Jensine, Sverre, Borghild og Johan.

Når familiens yngste bliver ramt af alvorlig sygdom og indlagt på sygehus, bliver han midtpunkt for familiens omsorg og opmærksomhed. Afstanden mellem Hølstrand på Dønna og Søvik i Alstahaug er med nutidens trafikmidler kort. Men i 1909 var det helt anderledes. I løbet af de 54 døgn, Gudolf var indlagt, har han kun et par gange fået besøg af forældrene og andre familiemedlemmer fra Dønna. Til gengæld skrev familien postkort til ham. Og nogen blev op-

mærksom på hans glæde over de fine postkort og forærede ham et album til at samle dem i.

21. januar 1909: skriver Gudolfs ældste bror, Sivert Sivertsen, fra Minneapolis. Det er sendt til Hølen:

Minneapolis den 21/1 - 1909 Kjære Gudolf du synes vel det er moro at faa kortd jeg hørte at du havde prospektkort album så er det vel moro at faa flere til du har vel begynt at gaa paa skolen og saa har du vel vokset siden jeg reiste du bruger vel at gaa til sjøen og se fisken du må hilse til Borghild eller sig dem maa skrive for du ogsaa maa dem ikke dry? mange uger før dem skriver. Jeg skal snart skrive brev jem om nogle dage lev vel og hils alle i jemmet ogsaa til mange m??

19. april 1909: får Gudolf kort fra sin faster Lina Jenssen Sivertsdatter (gift Wold) i Norddakota:

En venlig Hilsen sendes Hervid til dig og dinne andre Søkende og God Helbred Lyke vil følge dem paa alle Dine veie.
Ernst Nikolaj R.F.D no 3, Cooperstown N.D. En venlig Hilsen til det gamle Hjem, Lina Wold

28. april 1909: sender Bonsak Holst Hansen kort fra Øyvågen på Dønna:

Jeg skal sende dig et kort for at gjøre dig en liden opmuntring, maa bare være snild, og bli snart frisk, mange hilsener fra din Bonsak

28. april 1909: får den lille Gudolf kort fra forældrene, Bergithe og Gerhard Sivertsen. Det er adresseret Søvik sygehus, Søvik:

Kjære Gudolf!
Hører nu at du er blit opereret hvorledes lever du nu ønsker at du snart maa blive frisk og faa komme hjem vi haaber at vi kan faa høre fra dig snart, Papa skal besøke dig . . . for at se til dig, mange venlige hilsener fra
Papa og Mama

27-4-09

5. maj 1909: sender Gudolfs gudfar, Bonsak Holst Hansen, følgende kort til den lille Gudolf på Søvik sygehus:

Skal hilse fra Tina Strømme mange hilsener fra Bonsak Holst, Øyvaagen Jeg skal besøke dig paa Fredag. Maa aabne dette lille brev paa andre side.

5. maj 1909: får Gudolf kort fra sin ældste søster Borghild Johanne Sivertsen:

Kjære Gudolf! Du maa ha et kort fra mig og, vorledes lever du og har det, maa bare være snild og kjæk saa skal du faa mange flere kort. Lev væl; mange mange hilsener fra din søster Borghild

Samme dag sender søsteren Jensine Helmine Anna Sivertsen følgende:

Øyvaagen 5. mai - 09

Kjære lille Bror, jeg ved du er saa glad i kortene, du har vel mange i albummen din nu du hilses fra din søster Jensine!

Bonsak kommer til dig om fredag

13. maj 1909: skriver gudfar Bonsak igen til sin lille gudsøn Gudolf på Søvik sygehus:

Vil sende dig et lidet kort her fra Mosjøen, er nu ombord i Haarek, paa hjemtur. Hilsen fra Bonsak Holst

21. maj 1909: får Gudolf igen kort fra forældrene, Bergithe og Gerhard Sivertsen:

21-5-09

Kjære Gudolf

Vi skal sende dig lidt kaker og lefser

nu i dag for ikke papa komme og se til dig thi han maa være i begravelse til Jesenia, men nest kommende Fredag kommer han til dig. Du maa traktere søstrene Olga & Anne af dine kaker og lefser, hilsen fra din

Papa og Mamma

23. maj 1909: sender Selmer Jacobsen, norsk udvandrer og ven med familien Sivertsen i Cooperstown i Norddakota, postkort til Gudolf:

Cooperstown den 23/5
 Hr. Gudolf jeg vil sende dig
 et kort. Jeg har hørt at du
 har været på sygehuset og da sjønner jeg vel at
 det er tunge dage for dig stakkels Gut lev vel S. Jacobsen

Fødsels Dag Da jeg er 72 Aar og jeg er ganske bra frisk med hilsen
 jeg kan faartæle dig at vi havde Santans haug her i aar men vi var
 ikke mange her men dem var lystig en venlig hilsen
 Fra beste Moor Anne

30. juli 1909: Gudfar Bonsak Holst Hansen er på fiskeri i
 Moskenesvær, hvor der åbenbart er uvejr:

Kjære
 Gudolv, jeg kan fortælle dig
 at jeg lever vel og ønsker
 eder det samme. Jeg har
 ikke hørt fra eder en tid saa
 ved ei hvor det staar til med eder. Hils Far og Mor og alle i Huset og
 skriv nogle ord til mig. Vi har nu uvej her. Moskenesvær 30/7 09.
 Jeg kunde have mange ting at fortælle dig men nu har jeg ikke tid
 at skrive mere Denne gang, jeg sender dig en liden Spaamand som
 du kan troie dig med lev vel. Bonsak

11. juni 1909: Afslutningen på et langvarigt sygehusophold
 nærmer sig, gudfar Bonsak skriver:

Du venter vel paa at faa
 høre fra hjemmet kan jeg
 tenke vi kommer vist ikke på Søvik før vi kommer for
 at hente dig hilsen fra Bonsak Holst

7. september 1909: Bonsak Holst Hansen, åbenbart
 sygdomsramt i Alstahaug, sender dette kort. Bemærk at
 Bonsak benytter den ældre navnemåde "Gerhardsen", af-
 ledt af farens fornavn:

26. juni 1909: Bedstemor Ane Sivertsen i Jessie, Nordda-
 kota skriver denne hilsen til sit barnebarn. "Santans haug"
 må være Skt. Hans, som det åbenbart har været lystigt at
 deltage i:

Juni 26/09. Da jeg ikke
 for har Skrevet til di vil jeg sende
 dig et kordt faar i Dag er det min

Gode Gudolf.
 Jeg vil herved sende dig et kort
 og frembringe min hjertelig hilsen til dig.
 Jeg ligger endnu hvor snart jeg faar komme hjem hvides ikke
 endnu. Hils Far og Mor og alle i huset.
 Bonsak H.

20. februar 1910: Gudfar Bonsak ligger syg og sender denne hilsen fra poststedet Løkken.

Jeg kan fortælle dig at jeg ikke har været i Arbeide i Lengere tid da jeg er meget Syg. Dere maa endelig være flittig at Læse saa skal jeg vel forære dig en ting hvis jeg Lever og kommer Hjem. Hils alle i Huset. Hilsen fra B. Holst. Den 20/2/10

Blandt de 125 daterede postkort, som blev sendt til Gudolf, udelader jeg de mange jule- og fødselsdagshilsner fra Gudolfs med tiden meget store vennekreds. Jeg ser ligeledes bort fra de 155 udaterede kort til Gudolf og de 470 postkort sendt til de øvrige familiemedlemmer i hjemmet på Hølstrand. Det følgende vil omfatte nogle af de mest væsentlige kort, sendt til Gudolf, primært fra hans to hjemmeboende søskende, Borghild Johanne Sivertsen og Sverre Antonius Sivertsen, i perioder, hvor de ikke opholdt sig i hjemmet på Hølstrand.

11. februar 1912: Gudolfs 18-årige bror, Sverre, er på vinterfiskeri et sted i Nordre Helgeland, hvor han angiveligt har boet i Rorbu med andre fiskere, heriblandt Ingvald og (H) Jalmar. Når Sverre skriver om 480 fisk, er det stortorsk, "skrei", han omtaler. Om søndagen var de ikke på havet. Derfor skriver Sverre postkort:

Søndag den 11-2-12. Kjære Broder. Hvordan lever du bare godt kan jeg sjønne. Ingvald og Jalmar reiste hjem i gaar. I gaar drog vi da fik vi 480 fisk du maa bare blive flink at læse til jeg kommer Hjem. Hils alle i Hjemmet. Sverre.

5. november 1913: Borghild, Gudolfs 23-årige søster, var i vinterhalvåret 1913-14 på Vefsn Folkehøjskole, på Halsøy ved Mosjøen. Hun fryser åbenbart, men sender dette kort:

Halsøy 5-11-13. Jeg vil sende dig et kort sjønner du ser vel snart om der ikke kommer kort til dig naar posten kommer, har ikke tid til at skrive brev denne gang, Har faat pengene skal skrive til Sverre på søndag. Jeg lever bra men har det saa fryktelig koldt. Hils alle sammen hjemme og Anette hilsen Borghild. Jensine maa skrive til mig hun skal faa brev senere.

17. februar 1914: Igen er Sverre på vinterfiskeri. Denne gang i Sandsundvær, en meget lille ø på Helgelandskysten. Hårdt vejr er årsag til, at de dagen før måtte opgive fiskeriet og gå på land.

Sandsundvær d. 17-2. Kj. Broder sender dig et kort jeg lever bra og det samme gjør alle ogsaa der i gaar var vi ute men blev saa stark at vi maatte snu på Land hils alle hjemme og vær selv hilset din broder Sverre

7. april 1914: Bonsak Holst Hansen sender kort fra Harstad, hvor han fortæller om den 9 dage lange sejlads fra Sandnessjøen over Bodø til Harstad. Angiveligt har de ikke haft brændstof (olie) til motoren, så de har måttet sejle med årer og sejl:

Skal sende dig et kort saa du kan se jeg lever endnu den 27/3 reiste vi fra Sandnessjøen og kom til Bodø den 30. Reiste der fra den 3/4 og kom her til Harstad den 5. vi har ikke Olje saa vi bliver vist gamle før vi kommer hjem, jeg er syg af forkjølelse. Hils alle i Huset og fra Bakken en Kjærlig Hilsen fra meg Bonsak

15. december 1915: Sverre er igen på fiskeri fra Sandsundvær. Han er kommet herud med en fisker fra Skibbaatsvær. Dagens fiskeri, i godt vejr, gav 440 fisk:

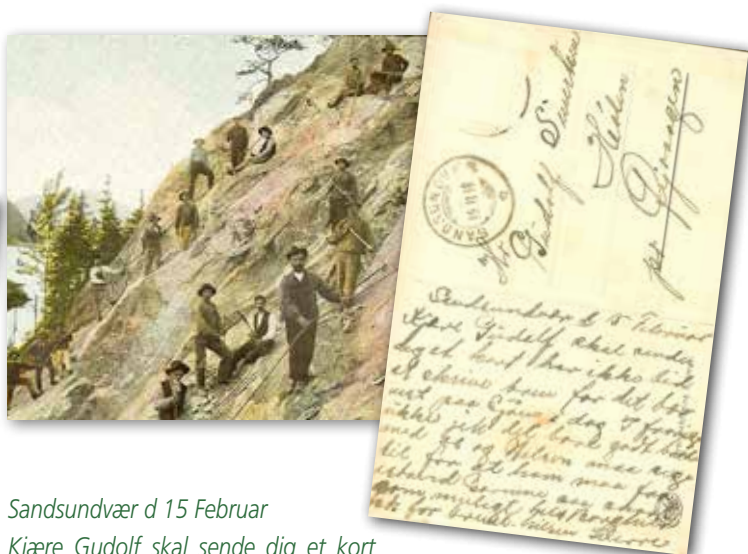
Sandsundvær d 15/12-15 Kjære dig! Sender dig et kort, det gik bare bra med mig ut over, jeg fulgte Gabriel Havsund fra Skibbaatsvær og hid, vi har været på Sjøen i dag vi fik 440 fisk, godt sjøveir, Borghild maa skrive til mig til Fredag og saa maa du ogsaa skrive og læge indi. Hils alle fra mig. Mange hilsener S. Sivertsen

11. februar 1916: Sverre er på vinterfiskeri i Moskenesvær. De har sat garn og liner, men dårligt vejr har forhindret dem i at kunne trække liner og garn op.

Måskenesvær den 11/2. Da jeg nylig har modtaget brev fra mor vil jeg hermed sige tak for brevet. Jeg lever nok saa bra alle med hilsen og de same ser jeg at dere aagsaa gør vi har sat men ikke trukket for lian er bare styg her jeg skal skrive naar vi har trukket. S. S. Lev vel!

15. februar 1916: Sverre er nu på fiskeri fra Sandsundvær. Han har travlt, men fortæller at fiskeriet ugen før (i Moskenesvær) gik godt, men at Nilsen nu må få repareret garnene. Noten er interessant, idet det var i de år, man byggede jernbanelinjen til Bergen.

Sandsundvær d 15 Februar Kjære Gudolf skal sende dig et kort har ikke tid til at skrive brev for det bær vist paa Sjøen i dag. I forrige ukke gik dett bare godt baade med os og Nilsen maa sige til for at han maa faa istand Garnene saa snart som muligt hils Borghild. Tak for brevet. Hilsen Sverre.

Note: jernbanebygning i Norge

30. marts 1917: Gudolfs mor, Bergithe Sivertsen, er på besøg hos slægtninge i hendes barndomshjem i Vefsn. Hun synes åbenbart, at hun hører for lidt om hvordan det står til i hjemmet på Hølstrand.

Hølo Gudolf!

Jeg vil nu skrive og høre vorledes du lever, hvorledes er det, skal jeg faa kenne naar det bliver vaarn til dig, du maa skrive og svar mig straks at ogsaa faar jeg høre naar jeg faar svar hils alle fra mor og Isak

Nu maa du svare.

Gudolf Berg Sivertsen døde af tuberkulose den 1. november 1930, 27 år gammel, ugift far til Roald Emil Sivertsen, som han fik med kæresten Borghild Anethe Iversen. Hjemmet på

Hølostrand rantes hårdt af tuberkulosen. Seks beboere døde af sygdommen i løbet af perioden 1920-1935, fem af dem i alderen 23 til 34 år.

En ganske gruelig historie - en tilføjelse

Af Ole Halding

Da dommen over brødrene Søren og Jens Pedersen Spends var blevet eksekveret mandag 21. juni 1830 på retterstedet oven for vejen fra Ebeltoft til Grenaa, anfører kirkebogen for Ebeltoft Sogn, at de henrettede også begravedes denne dag. Denne anmærkning er vedføjet: "Begge disse Brødre halshuggede for begaaet Mord og begravedes paa Retterstedet". De var dømt efter Danske Lov 6 - 9 - 12, hvorefter misgerningsmanden har "forbrut sit liv, og bør at leggis paa Stægle og Hiul". Dommen over dem, senest stadfæstet af kongen 14. april 1830, bød "deres Hoveder at sættes paa en Stage", idet hjulet, endsige levende radbrækning, jo var afskaffet. Hvor er stagen med brødrenes hoveder blevet af i kirkebogen?

Ole Stig Johannesen har, efter at have læst min artikel i Slægtsforskeren nr. 4, december 2021, henvist mig til en beretning fra et øjenvidne. Gårdejer Frede Pedersen i Dråby fortalte i 1960'erne sine erindringer på bånd til Ebeltoft Byhistoriske Arkiv. I disse nævnte han, at hans oldemor var barn på gården Folboholm, da brødrene blev halshugget. Folboholm lå nogle hundrede meter nord for retterstedet – stednavnet findes i dag som navnet på en vej, hvis fortsættelse mod syd hedder Galgebakken. Oldemoren havde fortalt, at brødrenes hoveder blev sat på stager, som familien kunne gå og se på inde fra gårdspladsen dag efter dag.

Da de dømte før deres henrettelse formentlig berettedes på retterstedet af Hans Arentzen Steenstrup, sognepræsten i Ebeltoft og Dråby Sogne 1820 - 1843, syntes vidneværdien af kirkebogens meddelelse at være prima, selv om jeg studerede over den grundet dommens eksplicite påbud. Den sandsynligste forklaring må være, at føreren af kirkebogen blot ønskede at friholde registreringen af hændelsen for denne ubehagelige, frastødende detalje. 1700-tallets barske og gerne inhumane fremfærd i strafferetsplejen var under afvikling i første halvdel af 1800-tallet, men vi skal frem til straffelovsreformen af 1866, før dødsstraf og korporlig afstraffelse begrænsedes markant, og før fordømmelsen af ugerningsmanden ophørte ved hans død for bødlens hånd.

Ole Stig Johannesen, der er tipoldebarn efter brødrenes storesøster, Ane Kirstine Pedersdatter (1800-69), påpeger også, at aviserne ikke gjorde noget stort nummer ud af henrettelsen. Randers Amtsavis skrev lakonisk 28. juni 1830: "I mandags, den 21de, om morgenen kl. 7, blev brødrene Spends henrettede med økse, uden for Ebeltoft. Bønderne slog kreds".

Asferg Skole i 1700-tallet

– en landsbyskole, men ikke rytterskole

Af Karen Greve Straarup

Slægtsforsker og lokalhistoriker
Skoleleder ved Asferg Skole 1988-2004
Karetmagervej 25, 8920 Randers NV
straarupkaren@gmail.com

I Slægtsforskeren nr. 2, 2021, blev den ældste skole i landsbyen Asferg nord for Randers desværre udnævnt til at være rytterskole – hvad den aldrig har været. Misforståelsen er sikkert opstået på grund af en (måske lidt uheldig) formulering af R. Broby-Johansen i bogen "Skolen i kunsten – kunsten i skolen", hvor han netop ville fortælle, at Asferg Skole var en rytterskole, men at den derimod repræsenterede en af de landsbyskoler fra samme tid som rytterskolerne, men bygget på helt andre forudsætninger.

Det er ærgerligt, for det må jo forvirre nogen, der ser det lille billede af skolen, som slet ikke ligner rytterskolerne. Det er desværre også en fejltolkning, som tidligere har skabt nogen forvirring i lokalhistoriske kredse på egnen.

I denne beretning beskrives forhold omkring de første skoler på landet, der ikke alene gælder for Asferg, men vil være genkendelige over det meste af Danmark. Alle steder har der været noget helt generelt og samtidig noget helt specielt.

Her ses billedet, som beskrives af R. Broby-Johansen. Affotograferet af Karen Straarup.

Det lille fine billede af skolen i Asferg er afbildet i mange bøger, for det er et af de få billeder, der findes af en "almindelig" dansk landsbyskole i 1700-tallet. Det er en akvarel, udført af Frederich Rasch, der var huslærer i præstegården i Asferg i 1760'erne. Originalen befinder sig i Nr. Sundby lokalhistoriske samlinger, hvor nogle af præstens efterkommere slog sig ned. Akvarellen er forsynet med en lille sølvplade med teksten: Frid. Rasch Asferg 1768.

Skolen var da nyopført efter en brand i 1766. Denne bygning fik lov at stå i hundrede år, før den måtte erstattes af en ny. Der har altså været en endnu ældre skole på stedet. En note i bispearkivet fortæller, at der i 1716 ikke var et skolehus i Asferg, men at bønderne betalte for, at deres børn kunne blive undervist om vinteren. Det præciseres i noten, at der bør bygges en skole. Det kan være et notat fra en visitats.

Skolen ses til venstre for kirken, og bygningen er nærmest bygget ind i kirkegårdsmuren - som det stadig kan ses. Foran kirken ses kirkeladen, og foran den lå "a kerk'låde'pyt" (kirkeladedammen).

Her er det mistolkede Broby-Johansen-citat:

Rytterskolerne var i en klasse helt for sig selv og har udgjort en betydelig kontrast til 1700-tallets stråttækte bindingsværksskoler. Ovenstående billede, som menes malet omkring 1768 af pastor Frederich Rasch, der var præst på Støvring-Mellerup-egnen, viser en af de typiske, men stadig ganske sparsomme landsbyskoler, Asferg Skole og kirke ved Randers. Pastor Rasch, der var født 1742, havde selv været huslærer i Asferg præstegård i sine unge år. Skolebygningen, der ligger til venstre for kirken, er for længst revet ned, og det gælder også kirkeladen, som ses foran kirken. I modsætning til de grundmurede og teglstensbelagte rytterskoler, hvoraf mange – naturligvis oftest i meget ombygget stand – har overlevet til vore dage, har kun ganske få af de samtidige, stråttækte "almindelige" landsbyskoler fra 1700-tallet klaret tidens tand. Der findes desuden kun ganske få samtidige billeder af 1700-tallets landsbyskoler, men det ganske vist lidt naive billede af landsbyskolen i Asferg giver alligevel et glimrende indtryk af tidens traditionelle landsbyskole. Samtidig giver det en fornemmelse af, hvor imponerende de grundmurede "kongelige" rytterskoler må have virket i et lille landsbysamfund med gårde og huse, som alle var opført med bindingsværk. Der findes desværre ikke et eneste maleri fra 1700-tallet, der på tilsvarende måde som ovenstående viser en rytterskole i en landsby.

Man må medgive, at en hurtig gennemlæsning let lader læseren tænke, at teksten fortæller, at Asferg havde en rytter-

Skolebørn i Asferg ca. 1907. I baggrunden den skole, der blev opført i 1875. Det ses tydeligt, at den er bygget nøjagtigt samme sted som den ældste skolebygning. Foto efter postkort, Purhus Lokalarkiv.

skole, selv om det helt tydeligt er det modsatte, der er tilfældet. Rigtigt er det derimod, at huse og gårde omkring skolen i Asferg netop lignede skolebygningen.

Den gamle skolebygning blev omkring 1875 erstattet af den bygning, der nu ligger på adressen Nørregade 2 i Asferg (oplysning fra OIS.dk). Denne bygning er nu privat beboelse, men der var skole indtil 1914, hvor den første del af den nuværende skoles bygninger blev opført. Den nuværende skole ligger syd for området yderst i billedet. Den blev udvidet i 1962, 1978, 2000 og 2004.

Herover ses skolen i 1909. Foto fra Purhus Lokalarkiv.

Teori om opførelsen af den ældste skole i Asferg

Sandsynligvis er Asfergs første skole blevet bygget på initiativ af og med tilskud fra de lokale gårde, så man kunne få en fast lærer i stedet for løbedegnene, der på skift holdt skole rundt i gårdene. Løbedegnene var i tiden efter Reformationen almindelige. I regnskabet for Randers Latinskole figurerer Asferg da også sammen med en række landsbyer blandt dem, der i slutningen af 1600-tallet blev betjent af en løbedegn. Det betød altså, at latinskolens elever fungerede som lærere, og "undervisningen" fandt sted i en gård i landsbyen på en bestemt ugedag. Med tiden forsvandt løbedegnene til fordel for en skole med en fast lærer. I 1700-tallets første halvdel blev der bygget rigtig mange skoler på landet.

Bygning af skolen i Asferg er muligvis sket omkring 1720. I bispearkivet findes (sammen med den omtalte note fra 1716) en fortegnelse over de elever, der har søgt den anordnede skole i Asferg, og det nævnes, at Hans Vintsentsen var skolemester i Asferg i april 1723. Han blev afløst af Andreas Dahlhoff, som var degn i Asferg fra 1724 til sin død i 1744. Ved hans død nævnes skolen som 3 fag, der var tilbygget degneboligen. Det passer med, at man har fulgt op på noten i 1716, muligvis samtidig med ansættelsen af en ny degn.

Sådan ser bygningen ud nu i 2021. Det ses stadig, at den er bygget ind i kirkegårdsdiget. Den er nu privat bolig.
Foto 2021, Karen Straarup.

Skolen, som Frederik Rasch tegnede og malede, faldt godt ind i det omliggende miljø i Asferg, hvor solide bindingsværksgårde lå på rad og række i landsbyen. I Nørhald Herredsbog 1772 noteres: *Den blev i året 1766 ny opbygget af den i den tid største lodsejer, Sr Ditlev Kirketerp på vedkommende bønders bekostning.* Ditlev Kirketerp var en velhavende handelsmand i Randers. Han ejede i den periode flere af gårdene i Asferg. Ditlev Kirketerp købte nemlig 7 af gårdene i Asferg, da ryttergodset blev solgt i 1765. Disse 7 gårde blev i de følgende år solgt til de bønder, der var fæstere på gårdene. I 1779 var alle solgt.

Rytterskoler, Prinse- og Prinsesseskoler

Kongen var ikke alene om at oprette skoler. Prinsesser, prinser, grever og andre adelige fulgte hans eksempel eller var ligefrem forud for kongen. En voksende forståelse af, at behovet for skoler i landsbyerne i virkeligheden måtte ses som en samfundspligt, førte efterhånden til opførelsen af en del landsbyskoler i kølvandet af de kongelige Rytterskoler. Der var tale om private initiativer.

Måske opstod initiativet i Asferg netop, fordi der i Dronningborg Rytterdistrikt blev uenighed om betaling til rytterskolerne, så kongen bestemte, at der kun skulle bygges 10 og ikke som oprindeligt planlagt 20 rytterskoler i distriktet. Muligvis skulle der endda have været bygget en rytterskole i Asferg, og nu stod de gode Asferg-folk tilbage med den ærgerlige erkendelse, at det ikke blev til noget, og så tog de selv initiativ!

Asferg-gårdene var velstående, så de kunne godt klare denne opgave. Af de 23 gårde i Asferg var de 16 ryttergårde, men der var også selvejere.

Den ældste skole i Asferg lignede mere Prinse- og Prinsesseskolerne, som også var opført med bindingsværk og stråtag. (Navnene har de efter, hvem der tog initiativet til at få dem bygget og betalt).

Den historiske baggrund for oprettelse af skoler på landet I kirkeordinansen af 1537 siges det, at sognedegnen skal undervise de unge bønderfolk i katekismus - en side om ugen. Ofte fandt denne undervisning sted i kirken en time før søndagens gudstjeneste. Bortset fra denne degnelæsning var der ikke megen undervisning på landet.

På Randers-egnen ved vi, at Berthe Friis og Albret Skeel (1572-1639) på Fussingø var interesserede i at gøre noget for jævne folks børn. I 1640 gav Berthe Friis og hendes søn, Christian 600 rigsdaler til at oprette den første selvstændige skole i Øster Bjerregrav, men det er jo en historie, der kan berettiggte en særskilt artikel. Ligeledes lod den rige greve Christen Skeel (1631-1688) opføre skoler i en del landsbyer i området vest for Randers og mod øst ud på Djursland.

Frederik IV oprettede fra 1721 til 1727 i kongerigets 12 rytterdistrikter 241 Rytterskoler eller "De kongelige Skoler". Der blev oprettet mellem 10 og 25 rytterskoler i hvert distrikt. Skolerne var almueskoler for rytterdistrikternes børn. Det var en god begyndelse. Kongen opfordrede også landets godsejere til at gøre det samme, og der blev bygget adskillige prinse-, prinsesse- og greveskoler rundt om i landet.

Disse skoler er ret godt belyst, idet der blev lavet fundatser og regnskaber til hver enkelt skole. Mange sogne klarede sig dog længe med undervisning i kirken, i våbenhuset, i kirkeladen eller på omgang hos gårdmændene.

Tvungen konfirmation og undervisningspligt

Frederik IV døde i 1730, og hans søn og efterfølger Christian VI fortsatte arbejdet. I 1736 indførte han Konfirmationsforordningen, som gjorde konfirmation obligatorisk for alle børn i Danmark og Norge. De unge skulle lære den kristne tro gennem læsning og terperi af Martin Luthers Lille Katekismus og forberedes til selve konfirmationen, hvor præsten overhørte dem i kirken.

Det var ikke muligt at blive gift, fæste eller eje en gård, få næringsbrev som håndværker eller opnå borgerrettigheder, hvis man ikke var konfirmeret. Blev man ikke konfirmeret, før man fyldte 19 år, kunne man blive straffet. Kongen ville tydeligvis gerne have Danmarks ungdom konfirmeret. Reelt var det altså en fortsættelse af Frederik IV's arbejde for at skabe troende og trofaste borgere. Man kunne heller ikke være fader eller gå til alters, før man var konfirmeret, så konfirmationen blev en vigtig milepæl og indgang til voksenlivet.

Sammen med den tvungne konfirmation i 1736 kom ønsket om en bedre skoleordning, så alle fik undervisning. Derfor iværksatte kongen udarbejdelsen af en lov om undervisningspligt for alle børn, rige som fattige, i hele riget. Den kom i 1739 og slog fast, at børns skolegang var et projekt styret ovenfra – ikke lokalt.

Samtidig med Christian VI's skolelov af 1739 udsendtes en forordning om skoler på landet i Danmark. Heri stod, at alle degne skulle "holde ordentlig dansk skole og undervise ungdommen flittigt i kristendom, læsning, skrivning og regning". Det var den første skolelov, som gjorde det til en pligt at oprette skoler for de børn, der ikke blev undervist privat. Det var meningen, at der nu skulle bygges skoler rundt om i landet. Godsejerne var forpligtede til at sørge for at bringe skoleforholdene i orden for deres bønder.

Loven af 1739 mødte imidlertid stor modstand, så kongen måtte foretage et tilbagetog og overlade det til de store hartkornsejere, og det betød, at skolebyggeriet kom til at gå meget langsomt. I stedet kunne kongen kraftigt anmode adelen om at bakke op om bønderbørnenes kristne uddannelse. Resultatet blev, at der var stor forskel på kvaliteten og udstrækningen af skolegangen fra gods til gods. Det kom der først nogenlunde styr på med skolelovene om undervisningspligt i 1814.

Kirken fik en central rolle, idet det som oftest var degnen, der tog sig af undervisningen. Men det kunne også være andre. Der var endnu ikke nogen læreruddannelse, så det var teologer, studenter, officerer og mange andre, der fik opgaven. Bispesitatserne dokumenterer, at det ofte gik ret dårligt. Læs-

ning var gratis, hvorimod det kostede ekstra at lære skrivning og regning. Loven skabte imidlertid voldsomme protester blandt adelen, som skulle betale de faste udgifter til lærerlønninger, bøger og vedligeholdelse af skolerne.

Hvem var Frederik Rasch, som malede akvarellen?

Navnet skrives Frederik/Friederich/Frederich. Frederik Rasch (1742-1818), blev født 15. dec. 1742 i Urlev ved Horsens, hvor hans fader, Ole Rasch var præst. Efter faderens død i 1756 kom han i Fredericia Skole, hvorfra blev student i 1759. Han var derefter huslærer i jyske præstegårde i 7 år og i København i 3 år. Han var således sandsynligvis i Asferg i 1760'erne og dermed i 1768, som billedet af skolen angiver. Selv om undervisningen var nødtørftig, nåede mange børn langt, og hvad de ikke fik med i skoletiden, fik mange børn ved en egentlig hjemmeundervisning. Vi må regne med, at mange har været relativt gode læsere, mens langt færre kunne skrive, idet man anså skrivning for unødvendig.

Præsten Mogens Lassens børn var født i årene 1746-1758. Det var kun den yngste datter, der var født i Asferg, og han må have været af den opfattelse, at hans børn ikke skulle i skole i Asferg, men undervises af privatlærer, nemlig Frederik Rasch.

Fra 1777 var Frederik Rasch kapellan ved Vor Frue Kirke i Aarhus og havde samtidig andre erhverv ved kirkerne i Aarhus. Han blev gift 30. marts 1781 med Johanne Frederikke Lassen (1746-1818), som var præstedatter fra Asferg, og han må have mødt hende nogle år tidligere, da han var huslærer for hendes yngre søskende. Vielsen fandt sted i Asferg Præstegård. Ved folketællingen 1787 var han kapellan ved Vor Frue Kirke i Aarhus, og der var allerede 3 børn i familien. De fik flere børn.

I 1794 blev han præst i Krstrup og Hornbæk ved Randers og i 1798 provst i Nørhald Herred. I 1802 blev han sognepræst i Harridslev og Albæk, ligeledes ved Randers. Han døde der den 6. april 1818, kun 3 dage efter sin hustru. De blev begravet i Harridslev.

Præstefamilien i Asferg i Frederik Rasch' tid

I 1700-tallet havde en præst mange tilsynsopgaver og beføjelser i et sogn. Det betød, at præsten også indtog en magtstilling i sognet – på godt og ondt. Mange små uoverensstemmelser kunne nok løses hen ad vejen, men indimellem opstod der større uenigheder, som førte til retssager mellem præst og menighed.

Præsten, som Frederik Rasch lærte at kende i sin tid som

huslærer, og som blev hans svigerfar, var Mogens Lassen. Han er senere blevet kendt som en af de præster, der var indblandet i mange stridigheder i sin embedsperiode.

Han var født i 1716 som søn af en selvejergårdmand i Nordjylland. Han blev student i 1738 og cand.theol. i 1745. Derefter blev han først skoleholder nogle år, men i 1750 fik han stilling som præst ved Randers Hospital, og fra 1756 blev han sognepræst for Asferg og Faarup menigheder nord for Randers. Han byttede stilling med sognepræst Andreas König, der var svagelig og derfor blev hospitalspræst i Randers, og Mogens Lassen blev så sognepræst i Asferg-Faarup. Her var han i hele 32 år, til 1788, hvor han søgte sin afsked med pension.

Han flyttede til Aarhus til sin datter Johanne og svigersøn, Frederik Rasch, hvor han døde i 1794.

Mogens Lassen var gift 2 gange, først med Maren Cramer Wind, med hvem han fik sine 5 børn: Johanne (1746), Inger Marie (1749), Niels Jacob (1753), Peder (1754) og Johanne Ernestine (1758). Desuden blev der født to børn, som døde som små. Den ældste datter, Johanne blev gift med Frederik Rasch. Datteren Johanne Ernestine blev gift med skibskaptajn Søren Møller, Asferg. Datteren Inger Marie blev gift med bonden Christen Jensen Lang, Svallinggaard i Asferg, - en af de store gårde i sognet. De to sønner Niels Jacob og Peder bosatte sig i København.

Retssager

Årene 1756-1775 i Asferg gik ikke helt stille for sig. Det er umuligt med nutidens briller at udtale sig om Mogens Lassens manglende smidighed eller andre mulige fejl, men i sin tid i Asferg var han involveret i 12 retssager, 5 sager som sagsøger og 7 sager som sagsøgt. Det er nogle mærkelige, uklare sager, og kun i 5 af sagerne blev der afsagt dom.

Sagerne drejede sig om manglende tilbagebetaling af lån og andre sager om penge, en sag om en lussing i præstegården, slagsmål ved et bryllup i Asferg, et overfald på en af de andre gårdmænd og en sag om ulovligt fripas til en tjenestekarl. Hele 4 sager vedrører forskellige forhold i landbruget. Præsten var jo landbruger på præstegården, og Mogens Lassen tog sig selv af landbruget og havde ikke som mange præster ansat en forpagter. Indhegning af et kær, leje af jord og køb af kreaturer, der var nok at blive uenige om.

Sagerne ligner en del andre sager fra tiden. Forhør og vidneudsagn trækker ud, retsmøder udsættes, og man føler ikke, der sker ret meget. Dommene er også uklare, men

Mogens Lassen må flere gange indgå forlig, betale bøder og sagsomkostninger.

De mange sager om penge antyder, at Mogens Lassen måske var meget nærig og ikke ville betale for noget som helst, hvis han kunne undgå det. Men sagerne viser også, at bønderne i Asferg havde selvfølelse nok til at udfordre ham, når han ikke ville indordne sig under fællesskabet, og at de ikke ville finde sig i alting fra hans side. De var blevet selvejere tidligt og var ret velstillede.

Det er bemærkelsesværdigt, at sagerne opstod inden for de første 20 år af Mogens Lassens tid i Asferg. Derefter var der fred i byen de sidste 12-13 år af hans 32 år lange embedsperiode.

Mogens Lassens første hustru, Maren Cramer Wind døde i 1783, og Mogens Lassen giftede sig nu i en alder af 67 år med sin forgængers enke, Anne Sløsselborg, som var 65 år og havde 4 voksne børn fra sit første ægteskab. Hun døde imidlertid allerede i 1788, hvorefter Mogens Lassen søgte sin afsked, 72 år gammel. Samme år, i maj 1788, havde Mogens Lassen fået bevilget at måtte antage en kapellan på grund af alder og skrøbelighed.

To af Mogens Lassens døtre blev gift med mænd fra Asferg, alligevel valgte han at tilbringe sine sidste år i Aarhus hos sin datter Johanne og svigersøn Frederik Rasch, så muligvis følte han trang til at komme væk fra den egn, hvor han havde haft så mange stridigheder. Han døde 1794 i Aarhus.

Biskopperne på visitats

Når biskoppen var på visitats i sognet, var både præst, degn (skoleholder) og børnene til eksamen.

Det er derfor interessant at se, hvad biskopperne skrev.

Asferg-Faarup (sidste halvdel af 1700-tallet): Ungdommen i menighederne var nogenlunde underviste. Degnen og skoleholderen var der intet af betydning at klage på.

I sognene uden om Asferg blev der f.eks. skrevet således:

Nørbæk, 1721-24: Finder ungdommen velinformeret, der fandtes ingen skole eller skoleholder.

Bjerregrav, 1721-23: En del af ungdommen fandtes temmelig informeret i katekismens forklaring. (Der ved vi jo, at der var en skole).

Aalum, 1721-24: En studiosus holder skole fra 1640 (betalt af Skeel på Fussingø).

I Kousted-Raasted skrev præsten udførligt, hvornår han havde overhørt ungdommen og ofte også hvilket emne. (Fra ca. 1750-1786).

Tilbage står, at man ikke kan være sikker på, at der var skoler, selv om der fandt undervisning sted. Der er mange eksempler på, at kirken eller våbenhuset blev benyttet. Kirkeladen og andre bygninger kunne også bruges.

Kilder og litteratur:

Broby-Johansen: Skolen i kunsten – kunsten i skolen.

Danmarks Lærerforenings jubilæumsbog, 1974.

Af landsbyskolens saga, udgivet af Danmarks Lærerforening.

Dansk Skolehistorie, 1-5, redigeret af dr. phil. Ning De Coninck Smith og dr. phil. Charlotte Appel, som også har skrevet afsnittet om den ældste skolehistorie fra reformationen i 1536 og skolerne i 1700-tallet.

Finn Thorshøjs hjemmeside, hvor der er et righoldigt tekst- og billedmateriale, der belyser rytterskolernes historie. www.thorshoj.dk

Sigv. Ellkier-Pedersen: Bogen rytterskoletavlerne. Ses på nettet: Rytter.pdf på slaegtshistoriskforeningguldborgsund.dk.

Thøger Jensen: Kong Frederik den Fjerdes Skoler, 1921.

Randers Amts Historiske Årbøger, årgangene 2007 og 2008. Artikler af Erik Møller. Her kan bl.a. læses udførligt om præsten Mogens Lassens retssager.

Nygaards sedler

Kirkebøger, folketællinger og skifteuddrag

Rigsarkivet:

Aarhus Bispearkiv, Indberetninger om latinskolernes tilstand, 1681

Nørhald Herreds Provsti: Herredsbog (1772-1772): 6 Aarhus Stift, Bispeembedet: Degnenes indkomster (skolehuse) (1691-1804)

Heltzen-slægten i Norge og USA

Af Poul Heltzen

Gl. Skolevej

7800 Skive

poul@heltzen.dk

Min slægt kan føres tilbage til 1608, hvor slægterne Schumacher, Vogt, og Leuch var gift med hinanden på kryds og tværs i det gamle Christiania (Oslo) i Norge.

I 1711 og 1712 blev Poul og Michael Hellesen født. De kom til København for at studere, og i 1733 blev de sendt til tyske fyrster for at studere "mineralogie" med henblik på, at nordmænd selv skulle kunne varetage ledelsen af de norske miner. Før rejsen udstedte kong Christian den 6. den 3. juli 1733 rejsepas og anbefalinger til dem. Her blev efternavnet ændret fra Hellesen til **Heltzen**, – måske en fejl, måske med vilje. Heltzen har siden været slægtens efternavn.

Michael Heltzen blev Oberberghauptmand for sølvminen i Kongsberg, og Poul Heltzen blev deputeret i Rentekamme-

ret i København. Michael døde barnløs. Poul fik en søn, Christian Ernst Heltzen, der igen fik tre sønner. Disse tre bliver stamfædre til hhv. de to norske og den ene danske gren af Heltzen-stamtræet, hvor jeg tilhører sidstnævnte.

I min søgen efter oplysninger om mine forfædre i Norge er jeg stødt på Petter Andreas Christian Bjerregaard Heltzen, der har ført en meget omtumlet tilværelse. Han var gift tre gange, boede i tre forskellige lande og fik fem børn, hvor kun to (måske tre) blev voksne.

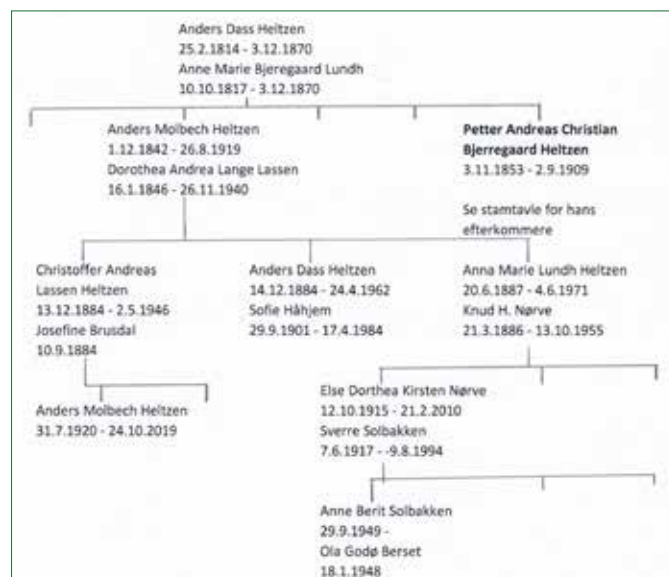
Jeg har skrevet denne beretning om ham. Oplysninger er hentet dels via internettet, dels fra gamle dokumenter og breve, som hans slægtninge i Norge er i besiddelse af. Bl.a.

har min norske 5-menning¹, Anders Molbech Heltzen, (1920 – 2019) skrevet en slægtshistorie om sin norske gren af familien.

Jeg har desuden fået meget stor hjælp af min norske slægtning, Anne Berit Solbakken, f. 1949, i Ålesund.

Hun er Anders Molbech Heltzens 3-menning².

Hun har – udover breve m.m. sendt fra USA til slægtninge i Norge – fundet rigtig mange oplysninger gennem norske søgemuligheder.

Petter Andreas Christian Bjerregaard Heltzen - ægtefæller og børn
3.11.1853 - 2.9.1909

gift 1. gang med
Anna Augusta Marie Tischendorf
10.6.1844 - 31.5.1881
deres barn:
Bjarne Bjerregaard Heltzen
2.9.1880 - 31.5.1881

gift 2. gang med
Jakobine Kristine Gloppestad
25.8.1859 - 7.8.1884
tidligere gift med
Nils Andreas Dahle Nilssen

Jakobine og Nils' børn:
Kristian Gloppestad Nilssen (14.6.1879 - 30.4.1884) og Alf Nilssen (senere Heltzen) (24.6.1881 - ??)

Jakobine og Christians børn:
Eygil Heltzen (28.9.1884 - 27.8.1960) og Solveig Heltzen (15.11.1886 - 7.4.1902)

gift 3. gang med
Mae Elisabeth Alvord
1861 - ??

Mae og Christians barn:
Anna Dorothea Heltzen (5.4.1894 - ??)

gift 1. gang med
Richard Stephan Smith
1883 - ??

Anna Dorothea og Richards børn:
Alvord Smith
Jack Ore Smith

1 5-menning betyder, at man har fælles tiptipoldeforældre
2 3-menning betyder, at man har fælles oldeforældre

Petter Andreas Christian Bjerregaard Heltzen og hans familie i Norge, Skotland og USA

Da Petter Andreas Christian Bjerregaard Heltzen i 1881 underskrev sin 1. kones dødsannonce, og da han i 1890 emigrerede til USA, kaldte han sig kun **Christian Heltzen**, så det gør jeg også her i denne beretning.

Christian Heltzen

Christian Heltzen blev født den 3. november 1853 i Gamle Aker, Oslo og blev den 10. september 1854 døbt i Gamle Aker Kirke. Hans forældre var Anders Dass Heltzen (1814 – 1870) og Anna Marie Bjerregaard Lundh (1817 – 1867).

Anders Dass Heltzen arbejdede først som "brennevinslens-

mand", så som toldkontrollør og senere som toldbetjent i Kristiansand, Stavanger (fra 1854), og Bergen (fra 1856).

Der kendes ikke noget til Christians barndom, udover at han var yngste søn ud af fem børn, tre drenge og to piger. Christian Heltzen blev gift første gang den 11. juli 1879 i Bergen med **Anna Augusta Marie Tischendorf**.

Hun var født 10. juni 1844 og blev døbt 22. juni 1844 i Garnisons Menighed, Oslo.

De fik sønnen **Bjarne Bjerregaard Heltzen** (se senere), født den 2. september 1880 og døbt den 7. november 1880 i Bergen.

Hustruen døde i Bergen 31. maj 1881 – to år efter deres bryllup, og før Bjarne fyldte 1 år. Hun blev begravet den 4. juni 1881 fra Domkirken i Bergen.

Christian rejste efterfølgende til Glasgow, og Bjarne blev sat i pleje hos sin farbror, Anders Heltzen (1842 – 1919), og tante, Dorothea Andrea Lange Heltzen, født Lassen (1846 – 1940).

Senere blev Christian Heltzen (formentligt) gift med **Jakobine Kristine Gloppestad** (1859 – 1892) i Bergen. Deres vielse kan dog ikke dokumenteres via kirkebøgerne.

Jakobine havde tidligere været gift med kontorist Nils Andreas Dahle Nilssen, født 1851. De blev viet den 29. januar

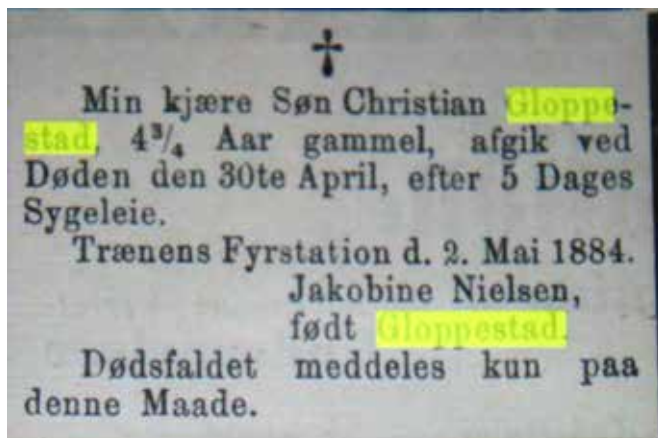

1879 og havde to sønner, **Kristian Gloppestad Nilssen**, født den 14. juni 1879, 5½ måned efter vielsen, og **Alf Nilssen** (se senere) født 24. juni 1881, døbt 21. juli 1881 i Domkirken i Bergen.

Ti år senere står Nils Andreas Dahle Nilssen ved folketællingen 1891 opført som "gift, tvangslem ved Bergens Arbejdsanstalt". Enten havde han begået noget ulovligt og var blevet idømt tvangsarbejde på arbejdsanstalten, eller også havde han været så fattig og ude af stand til at klare sig selv, at fattigkommissionen indsatte ham på arbejdsanstalten.

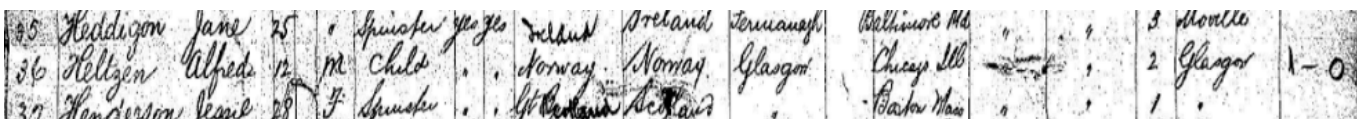
Christian og Jakobine rejste til Glasgow, Skotland, hvor han fik arbejde som kontorist. De tog Alf med sig, han har været 1-2 år, mens hans ældre bror Kristian blev sendt i pleje hos Jakobines forældre langt nordpå på øen Træna ca. 800 km nord for Bergen. På Træna var hans morfar, dampskibsfører Gloppestad, ansat som fyrvogter.

Drengen Kristian døde efter kort tids sygdom allerede som 4-årig den 30. april 1884 på Træna Fyrstation. Han blev begravet 6. juli 1884 på Lurøy Prestegjeld, Nordland. Det var ingen kirkegård på Træna.

Da Kristian døde, boede Jakobine i Glasgow med Christian Heltzen, og hun var gravid med Eygil. Det kan derfor undre, at Jakobine i dødsannoncen står opført med efternavnet **Nielsen** (Nilssen) og ikke Heltzen. I Glasgow fik Christian og Jakobine børnene **Eygil Heltzen**, f. 28. september 1884 og **Solveig Heltzen**, f. 25. november 1886, som vi vender tilbage til. I Skotland ser det ud til, at hendes navn ændres fra Jakobine til Jacobine.

Der rejser sig et par uafklarede spørgsmål:

Hvor og hvornår blev Christian Heltzen og Jacobine K. Gloppestad gift? Nils står i folketællingen 1891 som gift. Blev Jacobine aldrig skilt fra Nils og derfor ikke gift med Christian? Kan det tænkes, at Christian og Jacobine var samboende i Glasgow, og at hun blot tog navnet Heltzen, efter at de var flyttet derover?

Hvorfor tog Jacobine kun Alf og ikke Kristian med sig, da hun og Christian rejste? Har Christian Heltzen ment, at det var upassende med to børn, der ikke var hans egne?

I 1891 viser en folketælling, at Jacobine, Alf (der nu har efternavnet Heltzen), Eygil og Solveig samt Jacobines storesøster, Josephine, f. 13. september 1854, bor på Carmichael Street, Govan, Lanarkshire, Skotland – men Christian Heltzen bor der ikke.

En amerikansk folketælling fra 1900 giver den oplysning, at han i 1890 er indrejst i USA – altså uden kone og børn. Han skulle formentlig undersøge mulighederne for fast arbejde, inden familien rejste med. Jacobines storesøster Josephine er måske rejst til Glasgow for at hjælpe sin søster, da Christian rejste til USA.

Jacobine døde i 1892 i Glasgow, og søsteren Josephine stod nu alene med tre søskende børn på 12, 8 og 6 år. Hun blev i Glasgow til sin død den 5. august 1917. Hun var da 63 år og blev begravet der, jf. Den Norske Sømandsmission i Leith, Glasgow. Hun har ernæret sig som syerske (i kirkebogen står "ugift, tidligere skjortesyerske"). Dødsårsag er angivet til hjertesygdom og større hudsår (Karbunkel), forårsaget af aggressive bakterier.

Alf Heltzen (født Nilssen, søn af Jakobine Gloppestad og Nils Andreas Dahle Nilssen), der var 12 år ved morens død, blev sendt med skib til USA til stedfaren, Christian Heltzen, der i 1893 var blevet gift igen og boede i Chicago, Illinois. Hans biologiske far, Nils Andreas Dahle Nilssen, har på grund af sit ophold på Bergens Arbejdsanstalt ikke været i stand til at tage sig af ham. Alf (fornavn ændret til Alfred) sejlede med skibet "State of Nebraska" fra Glasgow til New York og ankom den 22. august 1893. Det oplyses, at han skulle til Chicago, ILL.

Bemærkningen 1 – 0 yderst til højre i passagerlisten står i rubrikken "Cause of Death". Det fik mig først til at tro, at han var død under rejsen, men jeg har haft kontakt til emi-

grationskontoret på Ellis Island, New York, og de oplyser, at personer ved dødsfald blev streget helt ud, og at dødsdato og årsag blev skrevet i rubrikken "Cause of Death". Det har ikke været muligt at spore ham efter indrejsen i USA.

Eygil og Solveig blev efter Jacobines død i 1892 sendt fra Glasgow til Bergen, hvor de kom i pleje hos deres farbror, Anders Heltzen, og tante, Dorothea Lange Lassen, i Bergen, ligesom deres halvbror Bjarne i sin tid havde været. Eygil og Solveig voksede op sammen med husets tvillingesønner, Christoffer Andreas Lassen Heltzen og Anders Dass Heltzen, f. 1884 (se mere om børnene senere).

Christian Heltzen befandt sig som nævnt i 1900 i USA, men det har ikke været muligt at finde frem til hans indrejsedato i 1890 til formentlig New York.

Det ser af indrejsestederne heller ikke ud til, at han i 1892 tog tilbage til Glasgow eller Bergen i forbindelse med Jacobines død. Han blev i 1893 – året efter Jacobine er død – gift med **Mae (Mary) Elisabeth Alvord**, f. 1861 i Canada. Hun var enke eller fraskilt, og ud af fem børn i det første ægteskab overlevede kun sønnen Judson, f. 1891, ifølge oplysninger i en folketælling.

Christian og Mae fik datteren **Anna Dorothea Heltzen**, f. den 5. april 1894 i Chicago, Illinois, USA.

Folketællingen fra år 1900 for Los Angeles giver oplysning om, at de tre (Christian, Mae og Anna) nu bor Precinct 51, Ward 7, Los Angeles, Californien, men der står intet om Maes søn, Judson, eller om Christians stedsøn, Alf/Alfred. Det er af denne folketælling, at det fremgår, at Christian Heltzen er indrejst i USA i 1890.

I 1907 emigrerede Eygil til USA for at være sammen med sin far.

Anne Berit Solbakken har en del breve, som Eygil har sendt til sin plejemor, Dorothea Andrea Lange Lassen (Anne Berit Solbakkens oldemor). I disse breve er på intet tidspunkt nævnt hverken Mae Elisabeth Alvord, Christians fjerne barn, Anna Dorothea, eller for den sags skyld Alf/Alfred. Det kunne tyde på, at Christian var blevet skilt engang mellem 1900 og 1907, at Alf aldrig var nået frem til sin stedfar, og at Eygil ikke var vidende om sin fars ægteskab med Mae og heller ikke, at han havde en halvsøster, Anna Dorothea. Christian Heltzen døde den 2. september 1908, knap 55 år gammel, året efter at Eygil var ankommet til USA. Det fremgår af en dødsannonce i Bergens Tidende, at han døde på grund af en arbejdsulykke ved jernbaneselskabet Santa Fe, hvor han arbejdede. Han havde tidligere arbejdet for Standard Oil, men i et postkort til Anna Marie Lundh Nørve

(Anne Berit Solbakkens mormor) dateret 24. april 1908 hedder det, at han snart skal rejse til Brasilien. Hans rejseplaner blev tydeligvis aldrig til noget.

Christian Heltzens børn

Bjarne (Anna Augusta Marie Tischendorfs søn) blev ved Christians og Jacobines afrejsen til Skotland sat i pleje hos sin farbror, toldbetjent Anders Heltzen, og tante, Dorothea Andrea Lange Heltzen. De boede på det tidspunkt i Mosterhavn, Bømlo, Hordaland.

Den 7. august 1884 faldt den knapt 4-årige Bjarne i havnen og druknede. Som dødsårsag i klokkebogen står "Bortkommet på Søen". Han blev begravet den 12. august 1884 og jordfæstedes den 16. september 1884 i Finnås, Bømlo.

Ikke alle små bosteder havde præst, dvs. præsten kom kun til faste tider og holdt gudstjeneste. Ved kirker uden fast præst blev kisten gravet ned på kirkegården og en stok sat lodret på kistelåget. Når præsten så kom, trak man stokken op, og præsten gennemførte den kirkelige handling og jordpåkastelsen gennem hullet, hvor stokken havde stået. Derfor er begravelsesdag og jordpåkastelsesdag angivet med forskellige datoer.

Solveig (Jakobines datter fra Glasgow)

I en håndskreven datobog (som findes hos Anna Berit Solbakken) med vennernes og familiens fødselsdage, som Solveig fik af Mrs. May Hanley (mor til et par skotske veninder) står på side 1 datoen 15. august 1892. Det kan være en afskedsgave fra veninderne, da hun og Eygil – som hhv. 6- og 8-årige – blev sendt til Bergen efter moderens død (formentlig sommeren 1892), men reelt vides ikke, hvornår Eygil og Solveig er kommet til Bergen.

I Anders Molbech Heltzens slægtshistorie findes følgende beskrivelse fra Anne Berit Solbakkens mor:

"Solveig var en kvikk og livlig unge, og jeg tror hun fant sig godt tilrette hos sin nye familie. Mor var nok litt sjalu på henne i begynnelsen, særlig når hun fikk sitte på morfars fang. Solveig var ikke så glad i å leke med dukker som mor, så mor ble alltid litt skuffet, da Solveig etter en liten stund erklærte, at hun hellere gik ut.

Når det gjelder hennes sykdom, vatersot (lungetuberkulose) som det hed den gangen, så pådrog hun sig først gigtfeber. Hun blev nemlig jaget på gangen etter noen spillopper i gymnastiksalen, og hun måtte stå resten av timen i en iskold gang bare iført gymnastikkdrakt. Både mormor og morfar ble nok fortvilte over dette, men man gjorde vel ikke så meget med slike sager dengang".

Solveig døde som 15-årig den 7. april 1902, ifølge kirkebo-

gen på grund af hjertefejl, men ifølge Else Solbakken altså på grund af gigtfeber og vattersot.

Solveig er begravet på den gamle kirkegård i Ålesund, hvor hendes plejeforældre også senere blev begravet. Foto: Anne Berit Solbakken.

Familien Heltzen er her samlet hos fotografen. Bagerst forældrene, Dorothea Lange Heltzen, født Lassen, og Anders Heltzen. Børnene er fra venstre: Christoffer Andreas Lassen Heltzen, Eygil Heltzen (plejebarn), Anders Dass Heltzen, Anna Marie Heltzen (Anne Berit Solbakkens mormor) og Solveig Heltzen (plejebarn). Foto fra 1893.

Eygil (Jakobines yngste søn fra Glasgow)

Selvom Eygil og Solveig var plejebørn, så blev de anset for lige søskende med Anders og Dorotheas egne børn. Fx blev Eygil konfirmeret 14. april 1901, samtidig med tvillingerne Christoffer og Anders.

Eygil er her fotograferet sammen med brødrene Anders og Christoffer.

Under konfirmationer i kirkebogen for Ålesund Prestegjeld, Nordre Sundmøre, står toldbetjent Anders Heltzen fejlagtigt anført som Eygils far (det skulle have været Christian Heltzen), mens afdøde Jakobine korrekt står som Eygils mor. Eygil blev i sine breve ved med at kalde Anders og Dorothea for onkel og tante. Han og Solveig blev altså ikke blevet adopteret af dem, så ville han have skrevet far og mor.

Efter opvæksten hos sin farbror og tante, tog Eygil ud at sejle. Anne Berit Solbakken har gamle postkort fra ham fra både Genova (april 1904) og fra Nordnorge (1905). Som 22-årig sejlede han fra Ålesund til USA med skibet "C.F. Tiet-

gen" til New York, hvor han ankom 30. april 1907. Ifølge "Declaration of Intent" den 8. juli 1908 er hans adresse 835, San Pablo Air, Oakland, San Francisco, Californien. Herfra var der ikke langt til Contra Costa, hvor hans far boede. Eygils far, Christian Heltzen, døde 1 år og 3 mdr. efter Eygils ankomst.

Ifølge Anders Molbech Heltzens slægtshistorie fik Eygil arbejde ved Standard Oil Compagny, lige som hans far havde haft. Eygil var tilbage i Norge på familiebesejg i både 1923 og 1933, og sidste gang blandt andet på en rejse gennem Sverige sammen med Anders Molbech Heltzen. Heller ikke på det tidspunkt har han omtalt Mæe, Anna Dorothea eller Alf/Alfred.

Anna Berit Solbakken har – som tidligere nævnt – stadig en del breve fra Eygil til familien i Bergen.

Ud fra disse breve kan det se ud til, at Eygil ikke straks har hørt, at hans far døde den 2. september 1908.

I et brev til plejemor Anna Dorothea, dateret 7. oktober 1908, omtaler han ikke sin fars død, selvom det er over en måned siden, at han døde ved en arbejdsulykke.

I et senere brev forklarer Eygil, at han vil sende sin fars aske tilbage til Norge. Det vides ikke, om det er sket, og om urnedsættelsen har fundet sted i Bergen. Det ser altså ikke ud til, at far og søn har haft tæt kontakt med hinanden eller et nært indbyrdes forhold.

Eygil i uniform. Fra Anders Molbech Heltzens slægtshistorie

Eygil deltog som amerikansk soldat fra maj 1917 i WW1 i Frankrig.

Han blev svært skadet i kamp den 23. juli 1918 og lå først på et hospital i Frankrig, derefter ca. 2 år på Letterman Hospital i San Francisco. Der gik ca. 8 måneder, uden at familien i Bergen hørte fra ham. Der blev sendt breve både til og fra Eygil, men på grund af krig og ustabil postgang kom disse breve aldrig frem.

Glæden var stor, da kontakten blev genoprettet. Da han blev udskrevet, var han invalid, og lægerne gav ham kun endnu 5 år at leve i. Han havde inden krigen en kæreste, men hun meddelte, da han kom tilbage efter krigen, at hun ikke ville giftes med en invalid. Han blev aldrig gift.

Efter sygehusopholdet boede han på Elks Club, formentlig en form for pensionat, i Richmond, Contra Costa, San Francisco. Der var 13 ugifte mænd i alderen 25-65 år, der lejede hvert sit værelse eller lille lejlighed i en større bygning. Ifølge postkort sendt til plejemoren boede han der i december 1920 og begyndelsen af 1922, og ifølge en folketælling var han der stadig i 1930.

Da Eygil rejste på ferie til Norge i 1923, skrev han, at rejsen kostede 500 US dollars, og at han tog 1400 US dollars med til sin månedlange ferie i Norge. Han havde flere penge i banken, skrev han, desuden fik han 100 US dollars pr. måned af den amerikanske regering, fordi han blev skadet i krigen.

Eygils hus, som han delte med en anden familie

Eygils bil, en Studebaker 1928

Senere købte han både bil og hus. Huset delte han med familien Burke. De havde hver sin indgang i huset. I 1934 skrev han, at han overvejede at sælge huset, men lod være, da det formentlig ville blive med tab.

Ifølge Anders Molbech Heltzens slægtsbeskrivelse blev han meget gode venner med familien Burke. Anders Molbech Heltzen har besøgt denne familie på en rejse til Californien i 1968.

Eygil med hund på skødet. Billederne af Eygil, hans hus og bil er i Anne Berit Solbakkens eje.

Som veteran vedblev Eygil hele livet at beskæftige sig med soldaterforeninger, militære mærkedage og lignende. Der findes soldaterpapirer på ham fra 1920, og selv i 1942 under 2. verdenskrig står han påført på "US WW II, Draft Registration Card". Han blev dog ikke indkaldt. Han blev for sin indsats i WW1 belønnet med "Purple Heart", som er en fortjenstmedalje, som tildeles amerikanske soldater, der er blevet såret i kamp mod fjenden.

Eygil døde som 67-årig den 27. august 1960 i San Bruno, San Mateo, San Francisco og blev begravet på militærkirkegården Golden Gate National Cemetery.

Anna Dorothea Heltzen, datter af Christian og Mae, var gift fire gange. Hun blev gift 1. gang som næsten 16-årig den 15. april 1910 med Richard Stephan Smith, f. 1883 i Los Angeles, Californien. Richard og Anna Dorothea fik 1911 sønnen Alvord (hans fornavn = hans mormors ung-pige-efternavn) og 1912 Jack Ore. Forældrene blev skilt i 1918 eller 1919. Alvord fulgte sin far, mens Jack Ore fulgte sin mor.

19. maj 1920 giftede Anna Dorothea sig igen i Los Angeles med Herbert E. Paull f. 1892. Han står senere opført som Merton E. Paull. Han var 28 år og hun 26 år ved brylluppet.

Begge sønner tog stedfar Mertons efternavn Paull, dvs. de kaldes Alvord Paull og Jack Ore Paull i alle kilder. Merton døde 1932 af blødende mavesår og ligger begravet på den militære kirkegård i Los Angeles.

Herefter boede de to brødre sammen med moderen i Santa Monica, CA.

3. gang blev Anna Dorothea den 24. august 1934 som 40-årig gift i Orange, Los Angeles, CA. med Frank Lowden Whittenkin (42 år). Det ser ud til ægteskabet kun holdt et par år, da Frank i 1938 bor sammen med sin far og bror, og Anna Dorothea igen bor sammen med sine to sønner, Alvord og Jack.

4. gang blev Anna Dorothea den 2. maj 1975 gift med John L. McCallister. Hun var 80 år og han 78 år gammel. Anna Dorothea døde i 1979 i Santa Cruz, CA.

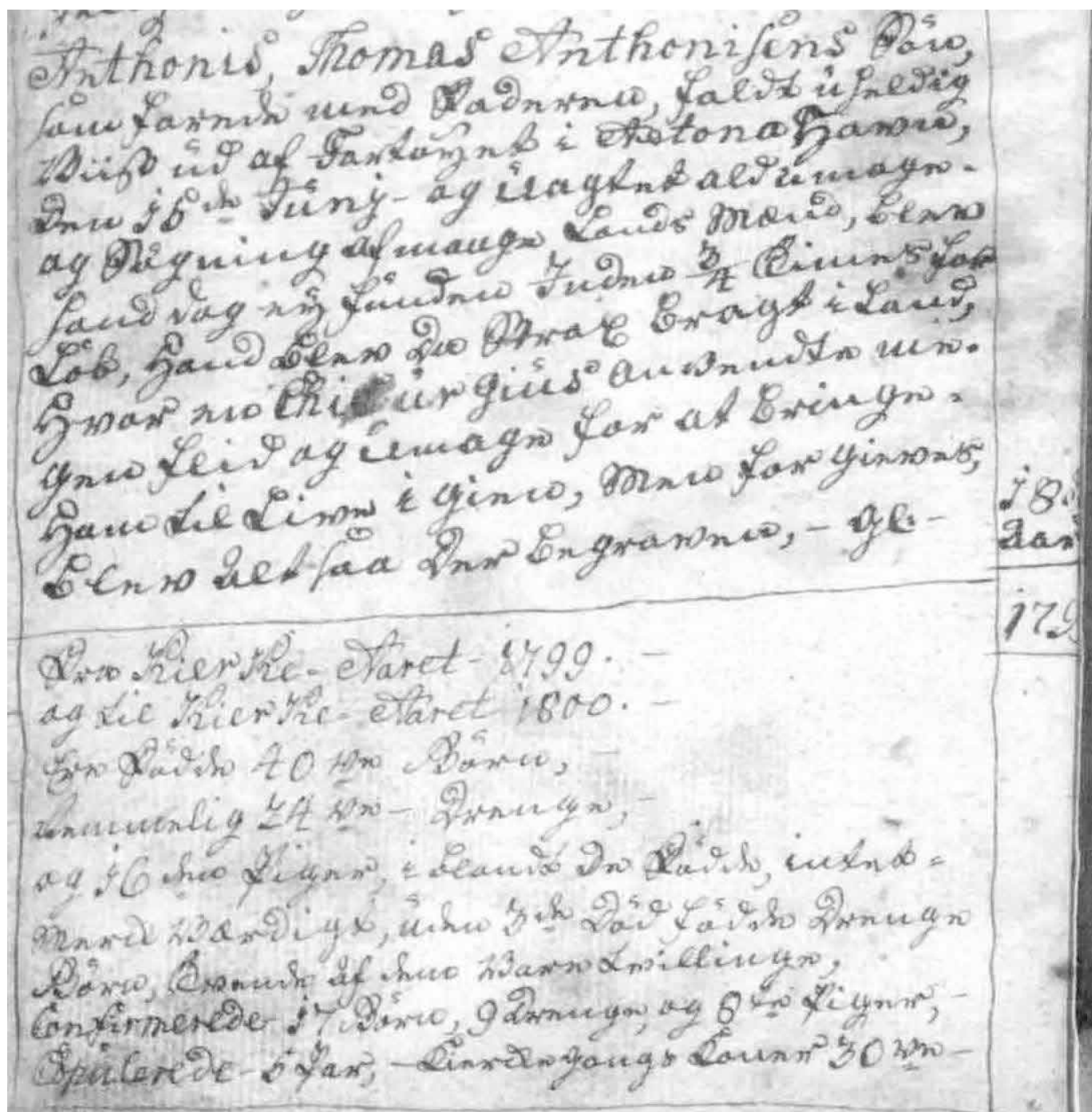
Sønnen Alvord boede efter forældrenes skilsmisse hos sin far og farfar og uddannede sig som teleoperatør/telegrafist. Han har formentlig været indkaldt som soldat under WW2 og deltaget i krigen, men hans soldaterpapirer er ikke fundet. Han var gift et par gange og boede i Alhambra, CA og siden San Diego, hvor han døde som 86-årig i 1997.

Jack Ore var sømand med søfartspapirer dateret 17. maj 1935. Han deltog i WW2 som marineofficer 1942-1945 som CWO2 (chief warrant officer, rang 2) og stod i marinenes reservestyrker til 1953. Han blev gift i 1945 og har formentlig fået børn, som ikke er opsporet. Jack Ore døde 1994, 81 år gammel.

Gotisk tekstprøve

Dette nummers tekstprøve er fundet i den ældste kirkebog for Sønderho Sogn på Fanø, der dækker den lange periode 1626-1820. På Fanø fandt befolkningen deres levevej på søen, og det kommer tydeligt til udtryk i kirkebøgernes afsnit for døde. Sognet udmærker sig desuden ved, at der allerede på dette tidlige tidspunkt blev der ført to kirkebøger – angiveligt begge degnens eksemplarer! Den ene indeholder kun fødte, mens den anden også medtager de øvrige kirkelige begivenheder: konfirmationer, vielser og begravelser. Vær opmærksom på det, hvis du vil se teksten på Arkivalieronline. Her finder du den på opslag 295 i kirkebogen mærket FKVD.

Læs teksten grundigt igennem; som sædvanligt hjælper det at læse den to eller flere gang. Ordene vil forhåbentlig stille og roligt åbne sig for dig. Hvis du alligevel må give op, kan du kigge i facitlisten, den korrekte tyding, som du finder på Danske Slægtsforskeres hjemmeside www.slaegt.dk > Om os > Bladet Slægtsforskeren > Se bilag til bladet.

Tema: Vildspor

Indledning

Det siges, at vi lever i en nulfejlskultur. Alt skal helst være perfekt. Fra karakterbogen i skolen, som ønskes fyldt med 12-taller, til arbejdslivet, der bare skal køre på skinner. Også privatlivet skal glimre under evige solstråler. Mange steder vil det sikkert være nyttigt for folks sundhed og almindelige velbefindende at geare lidt ned, men på vores område kommer vi vel ikke udenom, at nulfejl er en dyd, ja, endda det, som vi alle bør stræbe efter?

Vi bliver opdraget til det af alle, der måtte have lejlighed til at sætte nye forskere i gang. Pas på, læs indenad, skriv *alt* ned, også det, der ser aldeles ligegyldigt ud for vores forskning. Hvis vi har læst forkert et sted i en kirkebog, hvordan kan andre så være sikre på, at vi ikke også andre steder er dumpet med hensyn til læsefærdigheden? Og hvis vi en gang er sprunget over, hvor gærdet er lavest, hvad siger det så om vores arbejdsindsats i det hele taget? Kan den anses for pålidelig?

Men som bekendt er det menneskeligt at fejle. Vi kan ikke være 100 % opmærksomme hele den lange vej igennem, og der er mange faldgruber undervejs. Håndskrifterne kan mange steder være umanerligt drilske, og præsterne kunne sjuske med deres indførsler. At fantasien med hensyn til navngivning havde uhyre dårlige muligheder for at udfolde sig, er i sig selv et stort problem. Hvordan navigerer man i et landskab, hvor halvdelen af kvinderne hedder Karen, Maren eller Mette, mens mændene mest blev kaldt Peder, Niels eller Hans, hvis det da ikke var Christen eller Søren? Det kan kræve dobbelt eller tredobbelt tjek at sikre sig, at man har fat i den rigtige, en mulighed, man endda somme tider må lede forgæves efter.

Endelig er der den mulighed, at man støder på oplysninger i ellers vederhæftige bøger eller på nettet, som siden viser sig at være forkerte. Vi må undertiden konstatere, at selv de største autoriteter kan tage fejl. Problemet med urigtige oplysninger bliver kun større i takt med, at stadig mere lægges ud på diverse websider, hvor de kan sprede sig som en virus – og når et givet fødselsår optræder 27 forskellige steder, tør man vel gå ud fra, at det må være korrekt. Desværre nej, det burde man ikke turde ...

Det gode ved hele denne misere er, at der også er et gammelt mundheld, der fortæller, at man skal lære af sine fejl. Set i det lys er der ingen grund til at græde over, at man har været ude på et – længere eller kortere – vildspor. Der er intet, der som et fejltrin skærper opmærksomheden: Næste gang man støder på noget lignende i sin forskning, skal man nok passe på! Slægtsforskning er en lang læreproces, hvor man kun kan glæde sig, hvis man jævnligt må bevæge sig ud i helt nye ukendte områder, geografiske, tidsmæssige, erhvervmæssige osv. Det vil sige, at så godt som alt, hvad man kommer til at beskæftige sig med i sin forskning, kan man lære noget af på en eller anden måde. Man kan altså trøste sig med, at tiden, man har brugt på vildsporet, ikke behøver at være spildt. Formentlig er du blevet lidt klogere, og dét er jo aldrig at kimse af.

Dette nummers tema består af bidrag fra forskellige forskerkolleger, som beredvilligt fortæller om deres små eller større fejltrin. Læs dem og bliv klogere. God læselyst.

Kathrine Tobiasen

En forkert brud og en forsvundet soldat

Af Christian Konstmann Autzen

cautzen@yahoo.dk

Jeg har et tilfælde, hvor jeg kom på et meget kedeligt vildspor.

Vore gode venner, som vi lærte at kende på Solkysten i Sydspanien, indbød os til deres guldbryllup - heldigvis med advisering i god tid, ca. 1½ år før dagen (de ved, at vi planlægger i god tid!). Vi indbød også dem til vores guldbryllup, som lå godt et år senere end deres.

De havde ingen gaveønsker til guldbrylluppet; det har folk i den alder normalt ikke, idet de jo i forvejen "har alt". Og derfor lå det for en slægtsforsker vel lige til højrebenet at give dem en slægtsbog i gave, et ringbind hvor de enkelte sider var indlagt i A4 plastomslag.

Da de jo ikke måtte vide noget om det, var det lidt af et problem at spørge mere konkret og specifikt ind til deres fa-

Tema: Vildspor

milie, men jeg fik dog de oplysninger, som jeg egentlig behøvede for at komme i gang.

De er begge født i København, men jeg kom rimeligt ind i slægten, som for mandens vedkommende ret hurtigt førte ud i Roskilde Amt. Problemet var dog, at jeg ikke fik tjekket en anes død i 1930'erne i Roskilde, hvor hendes forældres navne fremgik, og jeg fik herved linket ind på en forkeret – en kusine med samme navn, og hvor begges ægtefæller hed det samme.

Slægtsbogen blev færdig en måneds tid før guldbrylluppet, og vi kunne så i ro og mag tage til festen.

Slægtsbogen tog kegler, men der var dog et par stykker,

som snakkede om en soldat, som havde deltaget i 3-års krigen, hvor han var blevet såret (1849, i et slag et sted mellem Kolding og Fredericia, viste det sig) og efterfølgende døde. En person, som jeg så ikke havde med og heller ikke kendte noget til.

Efter festen måtte jeg så i gang igen for at finde den rette linje, og jeg fik også fundet denne soldat, som så blev indrulleret i slægtsbogen, inklusiv dennes aner. Nye sider blev printet ud og leveret til guldbrylluppet.

Læren af en sådan fejl er, at man også skal finde dødsnotatet i kirkebogen – for at sikre, at det nu er rette person/er, man har fat i.

En familiefortællelse

Af John Damm Sørensen

john@hovedpuden.dk

I denne historie handler det nok mere om fortællelser i den familie, det drejer sig om. I en slægtsbog over min svigermors slægt kunne man læse om hendes bror, at han var meget dygtig i skolen, og derudover var han rosende omtalt. Det fremgår endvidere, at han forsvinder, og at familien forgæves efterlyste ham hos Røde Kors. Legenden fortalte, at han muligvis var gået til under krigen. Min svigermor, der var meget yngre end broren, fortalte os, inden hun døde, at hun som barn skulle have overværet, at hendes mor havde sendt broren afsted med en madpakke, uden faren fik noget at vide.

Jeg var lige begyndt at interessere mig for slægtsforskning, og jeg lovede mig selv, at jeg nok skulle komme til bunds i den sag.

Det første gennembrud kom, da MyHeritage lagde den søgbare FT 1930 på nettet. Gennem forum for opslag fik jeg oplysning om, at broren i 1930 sad fængslet i Nyborg. Det var unægtelig en anden historie end den, der fremgik af slægtsbogen, men desværre kunne jeg ikke umiddelbart komme videre, da der ved hans løsladelse ikke fremgik nogen adresse.

Sagen stod derfor i stampe i nogen tid. I en sag om hjælp til at fremskaffe oplysninger om en forsvunden udlagt barnefader havde jeg tilbudt at finde nogle artikler fra Mediestream, som min slægtsforskersøster, Elin Madsen, i øvrigt havde omtalt i rosende vendinger. Jeg fandt de omtalte artikler, og det viste sig, at artiklerne om den forsvundne barnefader drejede sig om et mord, begået på en landarbejder på Vestsjælland. Liget blev dumpet i en mose og først fundet lang tid efter.

Nå, da jeg nu alligevel sad ved Pc'en på Det kongelige Bibliotek, måtte jeg lige søge efter min svigermors bror, og jeg skal love for, at historierne væltede frem. Jeg faldt over en dom fra 1953 om et postkøb i Skælskør, og da jeg fik fat i sagsakterne fra denne sag, viste det sig, at han havde siddet i fængsel det meste af sit voksne liv, herunder også psykopatforvaring og sikkerhedsforvaring, og i en periode var han fængslet i Sverige.

De sidste ca. 50 år af sit liv boede han forskellige steder i København og Frederiksberg, hvor han døde 1999, 90 år gammel.

Den forkerte oldefar

Af Lis B. Jensen

lisbj1@gmail.com

Ja, jeg kender godt problemet med at tage fejl. Min oldefar Peter Petersen var født i Kalvehave Sogn, men det var der også en anden, der var.

De var født samme år og konfirmeret samme år – og jeg valgte den forkerte. Ham kom jeg rigtig langt tilbage med, nok gennem 5-6 generationer.

På et tidspunkt fik jeg kontakt med min fars fætter, som kendte en af min fars fastre. Han var ikke enig med mig i navnet på oldefars far; han havde kendt min oldefar og havde besøgt ham, og han kunne fortælle, at oldefar var død et helt andet sted end det, jeg havde fundet frem til, nemlig hos den faster, som fætteren kendte.

Resultatet er, at jeg nu ligger inde med en meget veludviklet

sidegren, som endda går meget længere tilbage, end den, som i virkeligheden er min.

Ak ja, på den igen – det var flere års arbejde!

Det viser bare, hvor vigtigt det er at tjekke, tjekke, dobbelt-tjekke og krydstjekke flere gange.

I øvrigt fik jeg der en god ven, som i en alder af næsten 80 år, fik et billede af sin far, som han ikke vidste noget om, og i tilgift 5 halvsøskende, og tro mig, han blev meget, meget glad. De mødtes de næste 10 år flere gange, indtil fætteren døde, og når man ser fotos af de 6 søskende, er der ingen tvivl om, at de er i familie.

Ja, det var så mit lille bidrag.

En Broeng på Bremerholm

Af Kathrine Tobiasen

kto@slaegt.dk

I mine meget tidlige år som slægtsforsker arbejdede jeg med min farfars aner i Ål Sogn vest for Varde. Her havde de boet i generationer, hvilket betød at jeg kunne blive fortrolig med både sognet og dets kirkebog og ikke mindst præstens nu og da noget drilske håndskrift.

Man kan være heldig, og det var jeg, da jeg stødte på en artikel i Vardesyssel Aarbog 1985 med titlen *Anetavle for Th. Th. Arnfred*. Den kendte højskolemands aner var nemlig filtret godt og grundigt sammen med mine. Så her fik jeg et velfunderet skelet for en del af slægten forærende, et skelet, der i de fleste tilfælde rakte tilbage i 1600-tallet. Jeg lagde personerne ind i mit slægtsprogram og tjekkede i kirkebøgerne, som jeg havde lært, man skulle, og det gik bare fint. Jeg havde jo datoerne at gå efter.

Oplysningerne om de enkelte personer var sparsomme, men det gjorde jo ikke så meget – alt det inciterende arbejde med at finde yderligere stof skulle ikke tages fra mig, og jeg satte stor pris på de mange henvisninger til skifter.

Jeg kunne drage til det daværende landsarkiv i Viborg, finde skifterne efter de præcise sidehenvisninger og så bestille fotokopier (det var før de digitale kameraer vandt indpas). At jeg i fred og ro hjemme kunne slide mig igennem skifterne fra de fine kopier var en fantastisk læreproces!

Særligt en person var bemærkelsesværdig: Christen Christensen Broeng, Arnfreds 4 x tipoldefar. Han tilsluttede sig som fæster under godset Lydumgaard en gruppe fæstere, som satte sig for at samle penge sammen, så de kunne betale en lejemorder for at skyde herremanden på Lydumgaard, der var en fæl bondeplager. Det lykkedes: Pengene blev skaffet til veje, en mand, der var villig til at udføre drabet, fundet og godsejeren myrdet, hvorefter det lykkedes drabsmanden at slippe væk. Men desværre flaskede det sig ikke så godt for de sammensvorne bønder. En af dem kom til at røbe for meget til en upålidelig person, og hele sagen blev optrevet, og hovedmændene, heriblandt Christen, dømt til døden, hvilket dog siden blev konverteret til fæstningsarbejde på Bremerholm på livstid. Retssagen, der viser, hvor omhyggeligt man

Tema: Vildspor

allerede dengang gik til værks i opklaringen, og hvor også en embedsmand kom under mistanke, er spændende som den krimi, den reelt er, og kan læses i *Samlinger til Jydsk Historie og Topografi*, 2. rk. 3. bd. s. 299 ff.

Denne Christen var jeg så heldig at kunne kalde min 6 x tipoldefar. Hans sønnedatter, Kirsten Christensdatter var gift med min ane, Poul Clausen Brich, hvis søn, Christen Poulsen, født 1734, førte anelinjen videre.

Jeg levede i lykkelig uvidenhed om den rette sammenhæng, indtil jeg hoppede på Gedcomp-vognen og sendte et udtræk af min database til denne side, hvor man får sin slægtsfil sammenlignet med alle andre deltagere og derved får udpeget forskere, man deler aner med. En anden finesse ved Gedcomp er, at man får tjekket slægtsfilen for eventuelle usandsynligheder: Folk, der er registreret med en alder på 150 år, eller andre, der får børn som 66-årige. Blandt de usandsynligheder, jeg fik opregnet, var følgende: Christen Poulsen kunne godt være søn af Poul Clausen Brich, men hans mor kunne umuligt være Kirsten Christensdatter, for hun døde 1729! Det var ganske vist, og der var endda et skifte efter hende, som jeg også havde afskrevet, dog uden

at hæfte mig ved, at drengen Christen ikke optrådte blandt arvingerne. Poul Brich havde hurtigt fundet en ny ægtefælle i skikkelse af Anne Andersdatter, født 1701 som datter af Anders Knudsen og Anne Christensdatter på Gedberg i Ål, og det var hende, der var mor til Christen. Noget som forfatteren til Arnfredanetavlen havde overset. Om det skyldtes almindeligt sjuskeri, eller hensigten var at sikre sig Christen Broengs historie, skal jeg lade være usagt.

Jeg måtte vinke farvel til Christen Broeng som ane og i stedet koble en ikke helt så farverig Anders Knudsen på. Han og konen er så til gengæld mine aner gennem hele tre af deres seks børn. Og den gode Bremerholm-historie har jeg ikke måttet give afkald på, for Kirsten Christensdatter er som Pouls første kone ikke slettet fra databasen, og desuden var flere andre aner – dog mere perifert – indblandet i mordsagen.

Morale: Stol aldrig 100 % på nogen; selv de største autoriteter kan fejle nu og da. De fleste slægtsforskningsprogrammer har en funktion, der kan vise usandsynlige forhold, og det er oplagt at bruge den. Mit program var på det tidspunkt endnu ikke udstyret med funktionen.

Parti fra Gammelholm (Bremerholm), hvor straffefanger, slaver, måtte udføre hårdt arbejde under kummerlige forhold. I baggrunden ses Børsen og i forgrunden broen over Holmens Kanal, opsigtsbetjentens vagthus og galgen (Københavns Museum).

Ankerstjerne

Af John Damm Sørensen

john@hovedpuden.dk

Jeg har en historie, som nok mere drejer sig om andres fejl. Det drejer sig om slægten Ankerstjerne, som en søster til en ane giftede sig ind i.

Da jeg stødte på den forbindelse, søgte jeg på nettet og faldt over Ove Kronborgs slægtstræ på hans hjemmeside. Jeg fik lov til at tage en kopi, som jeg siden har udbygget, når jeg faldt over en Ankerstjerne i min søgen efter andre.

I det slægtstræ, jeg overtog, fandtes en person, Caroline Jacobsen, født 1818 i Svendborg. Der var lidt tvivl, om det var den rigtige, da der var to kvinder fra Svendborg med samme navn og fødselsår. Jeg satte mig nu for at finde ud af, om det var den rigtige Caroline, der optrådte i slægts-træet, og det skulle vise sig, at det var det ikke.

I januar 1818 fødtes i Svendborg to pigebørn, der begge blev navngivet Caroline Jacobsen. Den ene havde dog mellemnavnet Emilie, og dette gik igen ved konfirmationen og i til- og afgangslister. Det er Caroline Emilie, der optræder i slægtstræet, men jeg mener, at den Caroline, der giftede sig med Johan Martin Ankerstjerne, må være den anden. Det baserer jeg på, at Caroline aldrig anvender navnet Emilie, og det faktum, at hun har en bror, som hun tilsyneladende opkalder sin næstældste søn, Nicolai Knudsen Ankerstjerne, efter.

Caroline og Nicolais forældre var slagtermester Knud Jacobsen og Karen Nicolaisdatter; de døde allerede i henholdsvis 1826 og 1824. Knud nåede at gifte sig igen med Christiane Hansdatter, men efter hans død gik hjemmet tilsyneladende i opløsning, og også kone nr. 2 forsvandt ud af kirkebøger m.v. Her kunne en skifteprotokol måske kaste lys over sagen?

Caroline blev gift med Johan Martin Ankerstjerne, der stammede fra Randers. Jeg har aldrig fundet ud af, hvordan de to fandt sammen, men de slog sig ned i Assentoft, Essenbæk Sogn sydøst for Randers, hvor de kan følges i folketællingerne 1855, 1860, 1870 og 1880. Han ernærede sig som bødker.

De to piger, der begge får navnet Caroline Jacobsen, ses her indført i Vor Frue Kirkebog, Svendborg.

Navneforvirring i min slægtsforskning

Af Aase Fihl

fihl.aase@gmail.com

Jeg begyndte at interessere mig for slægtsforskning for ca. 20 år siden. Da var der ikke meget at finde online, så det var den hårde vej til Landsarkivet i Viborg. Jeg har oplevet at stå i en lang kø uden for døren for så at opdage, at jeg ikke kunne få en arbejdsplads, da vi blev lukket ind. På et tidspunkt købte jeg selv microkort og fik fat i et læseapparat, så jeg kunne sidde hjemme og fordybe mig. Jeg købte ligeledes kopier af skifter m.v., idet det tog al for lang tid at studere dem i Viborg på de små læseapparater.

Via DIS-Danmarks forum, hvor jeg efterlyste et eller andet, kom jeg i kontakt med en grandfætter, som også forskede i familien. Så begyndte vi at udveksle oplysninger.

Vores eget prægnante familienavn Fihl blev hurtigt til -sen-navne bagud i historien. Ved at følge familiernes begivenheder: fødsel, vielse og død kom vi til Levring Sogn, Lysgaard Herred, Viborg Amt.

Anen hed *Arnt Pedersen* og var vores 4 x tipoldefar (1733-1793). Det var for mig et prægnant navn, og hurtigt fandt jeg mange indførsler med ham som far og ægtemand. Sammen med min medforsker fik jeg noteret en enorm familie med de mange børn, hvoraf de fleste dog var dødfødte eller døde tidligt.

Men også hurtigt mange hustruer. Og kirkebogen er tydelig at læse, så jeg var ikke meget i tvivl.

Nogle gange var Arnt omtalt som "af Levring" og andre gange "af Midstrup". Det generede mig ikke så meget, da Midstrup jo er et stednavn i Levring Sogn.

Men så lærte jeg, at man skal være meget kritisk i sine indførsler og også se på vidnerne ved dåbsindførslen. Her åbenbares en dåb 25. maj 1776: "Festo Pentecostem havde Arnt Pedersen og Hustru Karen Christens Datter, her af *Levring*, et Barn som blev Læst over her i Kirken efter at den tilforn var hiemme Døbt og kaldet Maren ... Og Faderne vare Arnt Pedersen af *Midstrup*".¹

Altså var der 2 stk. Arnt Pedersen i sognet. Så gik jagten ind på at få dem adskilt.

Mine aner er Arnt Pedersen af *Levring* og hans eneste barn af første ægteskab med Maren Michelsdatter: Peder Arentsen født omkring 1760, før kirkebogens begynder.

Ved folketællingen 1787 for Levring By så familien således ud:

Arndt Pedersen, 52, Hosbonde Bonde og Gaardbeboer,
Karen Christensdatter, 45, Madmoder,
Peder Arndtsen, 26, Ugift en Søn af 1ste Ægteskab,
Christen Arndtsen, 8, Barn af 2det Ægteskab,
Maren Arndtsdatter, 10, Barn af 2det Ægteskab.
Altså kun 2 hustruer til ham.

Arnt var fæster under Palstrup Gods, og da han døde, var der skifte og deling imellem "Enke Karen Christensdatter og i liveværende Børn:

1. *Peder Ahrnsen* (min 3 x tip) 32 Aar, avlet i 1. Ægteskab med nu afdøde Hustru Maren Michelsdatter.
2. Maren Ahrnsdatter 18, Aar gl. avlet i 2. Ægteskab.
3. Kirstine Ahrnsdatter 11, Aar gl. avlet i 2. Ægteskab.
4. Chresten Ahrnsen 15 Aar gl. avlet i 2. Ægteskab."

Så er der styr på ham.

Undervejs blev jeg så klar over, at der foran i kirkebogen var et register (dog langt fra fuldstændigt), hvori sognets beboere var registreret med sidehenvisninger til, hvor de var indført i kirkebogen. I første omgang fandt jeg kun Arnt fra Levring, idet Midstrup er et lille sted, der gemte sig på de sidste sider. Efterhånden fandt jeg også frem til Arnt Pedersen fra Midstrup. Han stod med fire hustruer i registret. Igen ufuldstændigt; faktisk havde han seks hustruer.

Det ville have hjulpet mig at kende dette, før jeg begyndte at arbejde mig igennem kirkebogen, hvilket tog mange timer, men så dreven var jeg ikke.

Om *Arnt Pedersen* (ca. 1727-1786) fra *Midstrup* har jeg fundet følgende:

Gift med Anne Larsdatter ca. 1763, hun døde 1764 efter at have født et dødfødt barn

Gift med Anne Sørensdatter 1765, hun døde 1773, de fik fire dødfødte børn 1766, 1768, 1770 og 1772.

Gift med Anne Hansdatter 1773, død 1774, en datter døbt Anne ved morens begravelse.

¹ Levring Kirkebog 1762-1808, s. 90, AO opsl. 63

Tema: Vildspor

Gift med Anne Terkildsdatter 1774, død 1778, følgende børn: Maren f. 1775, Terkild 1776-1780 og Anne 1778-1778.

Gift med Anne Sophie Jensdatter 1778, som døde samme år, 64 år gammel.

Gift med Karen Lorentzdatter 1782, børn: Anne 1783-1784, Scarlota Sophia 1785-1785 og Mette Katrine 1786.

Karen Lorentzdatter blev efter Arnts død i 1786 gift med Anders Jensen.

Folketællingen 1787 viser familien i Midstrup By:

Anders Jensen, 25, Gift Hosbonde Bonde og Gaardbeboer,

Karen Lorentsdatter, 34, gift Madmoder,

Mette Katrine Arentsdatter, 1, en Datter af hendes 1ste Ægteskab

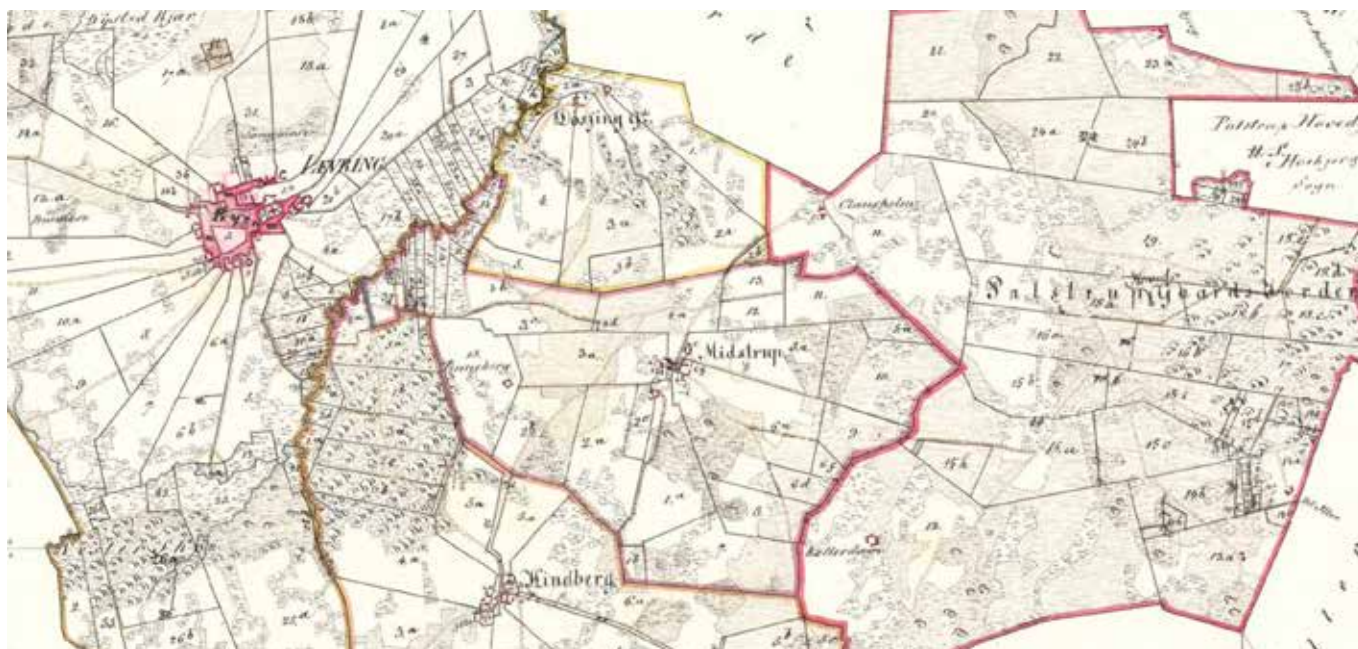
De første 5 hustruer hed Anne. Et voldsomt liv med mindst 12 børn, hvoraf kun to overlevede den spæde børnealder:

1. Maren fra ægteskabet med Anne Terkildsdatter, der ved FT 1787 var hos en farbror,

og 2. yngste datter Mette Katrine med Karen Lorentsdatter, der ved FT 1801 boede hos sin mor og stedfar i Ungstrup i Thorning Sogn, Viborg Amt.

Der er ikke noget skifte efter Arnt Pedersen fra Midstrup under Palstrup Gods.

Der var voldsomt mange i sognet, der døde af børnekopper. Tankevækkende i dag, hvor vaccinationer diskuteres.

Pludselig viser der sig en ekstra hustru!

Af Helle Vibeke Olesen

hvolesen@gmail.com

Her er en gyser, der ved et lykketræf endte, uden at jeg skulle auktionere en hel gren ud for laveste bud!

Vi er på Fyn:

Maren Jørgensdatter blev født i Morudgaarde (en samling på tre enestegårde, der ligger/lå lidt nordøst for Morud By), Vigerslev Sogn, Skovby Herred, Odense Amt, i 1734, og døbt 15. juni 1734 i Vigerslev Kirke.

Den 5. december 1753 blev hun viet til Niels Hansen med tilnavnet Ballen, formentlig fra en af de to gårde i sognet, der hed Ballen. I 1759, 1762, 1764, 1765, 1769 og 1770 fik de 6 børn, altså med passende mellemrum, så jeg havde ingen mistanke. Ovenikøbet var det nogenlunde samme gårdmandskreds i Farstrup og Rue, der stod faddere.

Ved Hans' dåb i 1764 oplyste kirkebogen:

Den 2. Feb. 1764 blev Niels Hansen Ballen og Hustru fra Rue

Tema: Vildspor

deres Barn døbt og kaldet Hans, som blev baaren af Christophers Hustru Bodil fra Morudgaarde. Testes vare bemeldte Christopher, Jørgen Rasmussen af Rue, unge Peder Pedersen og Rasmus Ballen, begge fra Farstrup.

Ved Christens dåb i 1769:

D. 19. Mart. blev Niels Hansen og Maren Jørgensdatter Søn af Rue døbt og kaldet Christen. Bodild Henriksdatter af Morudgaarde bar det. Test: Christopher Jørgens af Morudgaarde, Jens Rasmusen i Rue, Niels Matthiasen ibid, Jens Thorsen ibid, Jørgen Henriksen ibid.

(Jeg "kender" alle fadderne fra diverse småkviste i slægten). Heller ikke her nogen mistanke om en "forkert" fadderkreds.

I 1771 døde Niels, og den 11. december 1772 giftede Maren Jørgensdatter sig med Jesper Andersen. De fik to børn i 1774 og 1778, hvis efterslægt jeg sporede ud i mange små forgreninger indtil i hvert fald 1935.

I 1790 døde Maren Jørgensdatter, og Jesper Andersen giftede sig med ... Maren Jørgensdatter. (Jeg har ikke noteret data, da jeg ikke viderefører indgiftes nye ægteskaber. De ligger uden for min slægt).

En dag sad jeg på dengang Landsarkivet i Odense og gennemså mikrofilm med henblik på at finde et skifte. I dag har jeg glemt hvilken, for jeg fik sådan et chok, at jeg glemte alt andet: Ved et tilfælde øjnede jeg ud af venstre øjenkrog et skifte efter Niels Hansen Ballen – og jo, jeg kunne da lige løbe det igennem, selvom jeg da havde styr på hele efterslægten. Da jeg nu var på Fyn, fik jeg øjne så store som te-kopper, nej Rundetårn, for der stod i skiftet, at Niels udi ægteskab med sin *første* hustru Maren Jørgensdatter havde avlet børn, og udi ægteskab med sin *anden* hustru Maren Jørgensdatter havde avlet børn. Niels havde altså været gift to gange, begge gange med Maren Jørgensdatter!

Det var et problem for mig, at der manglede kirkebogsider lige omkring 1767. Der er imidlertid et skifte efter Maren den første fra 25. maj 1767, og i bogen "Det blev i familien" fandt jeg en vielse fra 16. maj 1767 mellem Niels Hansen Ballen og Maren Jørgensdatter. Bruden var søskendebarn til hans første hustru.

Maren den første var datter af Giertrud Jørgensdatter (gift med Jørgen Rasmussen), Maren den anden af Giertruds storesøster Ide (gift med Jørgen Madsen), og begge Maren-pigerne var født 1734 og døbt hhv. 15. juni og 22. august.

Den lykkelige løsning var, at jeg blot kunne sætte kusinen ind og flytte et par børn. Vi var stadig i samme gårdmandskreds i Rue, Farstrup og Morudgaarde og med samme forfædre. Pyh - ha!

Opsummering:

Maren den første Jørgensdatter, født 1734.

Viet i 1753 til Niels Hansen Ballen.

6 børn.

Død i 1767.

Niels Hansen Ballen viet i 1767 til kusinen

Maren den anden Jørgensdatter, født 1734

Niels Hansen Ballen død i 1771.

Maren den anden Jørgensdatter viet i 1772 til Jesper Andersen

Maren den anden Jørgensdatter død i 1790.

Jesper Andersen efterfølgende viet til Maren (ukendt) Jørgensdatter.

Af denne historie kan vi se, hvor nemt man kan danse ud ad en forkert tangent, uden at man har været sløset, efterladende, sjusket etc. etc.

Detalje af højkantskort 1840-1899, hvor Morudgårdene ses i midten. HistoriskAtlas.dk.

En Thyboe for retten

Af Grethe Leerbech

glk@glk.dk

Min tidlige ane, Christen Pedersen, kaldet Thye eller Thyboe, ca. 1729-1797, levede sit voksenliv og døde i Bilstrup ca. 3 km syd for Skive. Han kom sammen med sin bror Niels til Skive omkring 1760, og jeg har ledt og ledt efter, hvor de skulle være født, og er kommet til det resultat, at de kommer fra Thyholm, nærmere bestemt Søndbjerg Sogn, bl.a. fordi hans bror i et skifte kaldes Teglbjerg¹. I Søndbjerg Sogn fandt jeg en familie med børn, der godt kunne være Christen og Niels, selvom fødselstidspunkterne haltede nogle år i forhold til deres alder ved begravelserne. Et godt bud på deres far kunne være Peder Thomsen Teglbjerg, men 100 % sikkert var det ikke.

Når man har med så tidlige aner at gøre, kan det være svært at finde godt kildemateriale om dem; men en dag kiggede jeg – i anden anledning – i Sallinglands Herredsfoged, Justitsprotokol, Skive Købstad, Tingbøger 1745-1767, og på opslag 290-296 fandt jeg sandelig Christen Thyboes navn. Der stod ganske vist *ikke* Christen Pedersen Thyboe, men i kirkebogen (som far og som fadder) kaldtes han ofte blot Christen Thye eller Thyboe, så det måtte være den rigtige.

Jeg var lykkelig; nu var der endelig "kød på slægten". Jeg kunne slet ikke forestille mig, der kunne være andre Christen Thyboe'er end min ane i det lille Skive. Sagen var jo fra 1761, og jeg vidste, min ane lige omkring dette tidspunkt fik et barn døbt i Skive. Så jeg begyndte straks at transskribere teksten.

Retssagen drejede sig om en karl, der blev sendt 20 km nord for Skive for at hente en hest til sin husbond, og han gik de mange kilometer en dejlig sommerdag. Han mødte kun bondens kone hjemme, og hun sagde, at han ikke måtte tage hesten, men han tog den alligevel, for hun kunne jo udpege hesten. Han red hjem – der var langt, og det var varmt. Da han kom hjem, blev han sat til at spænde for med hesten og køre noget gods sydpå, hvilket han naturligvis gjorde. Senere blev husbonden stævnet sammen med karlen (kusken), og de blev i retten idømt en stor bøde i fællesskab. Husbonden ankede og kontrastævned, og det ser ud til, at sagen endte i Landsretten.

Men da jeg kom til et sted, hvor Christen Thyboe nævnte, at

han boede hos sin søster Kiersten Pedersdatter Thyboe i Bajlum², studsede jeg og tænkte, at det her måtte jeg hellere få undersøgt.

Det var sandsynligt, at han ville arbejde som kusk. Hans formodentlige far var død, da han var 6-7 år, og hverken han eller hans brødre havde udsigt til nogen arv eller gård, så de måtte jo arbejde sig frem. Jeg vidste, at hans bror blev forpagter på Svansøgård lidt syd for Skive under Poul von Klingenberg, og at de havde forsøgt at låne 300 rdl. tilsammen til forpagtningskontrakten; jeg ved desværre ikke, om det lykkedes for dem – eller om broren, Niels, lånte alene i sit eget navn. Men i 1787 fandt jeg Christen i et husmandssted i Bilstrup med kone og børn, og han beskrives som byens hyrde og husmand, så at han også havde været kusk hos købmand Kaarsgård i Skive, da han kom til byen, var jo plausibelt.

Jeg kunne i Skive Kirkebog heller ikke finde nogen anden Christen Thyboe eller Christen Pedersen Thye end min ane, så det måtte være ham, der optrådte i retssagen. Hans første søn blev født i 1757, men det er usikkert, hvor det skete, for fødslen er desværre først indført på en ekstra seddel i 1769, da sønnen skulle være soldat.

Der var ikke andre sager i justitsprotokollen, der kunne hjælpe mig på vej. Men jeg kendte jo hans søskende fra Søndbjerg – hvis det vel at mærke var dem, jeg havde fat i – og begyndte så at lede efter dem, først i Søndbjerg og derefter i Skive; jeg fandt også den yngste søster i Skive, gift og med børn. Hun døde ung, men ved skiftet efter hende var hendes søskende ikke nævnt, så det gav ikke noget resultat.

Men i justitsprotokollen stod, at Christen boede hos en søster i Bajlum ved navn Kiersten Pedersdatter Thyboe. Ingen af børnene fra Søndbjerg hed Kiersten, så hende måtte jeg søge i kirkebogen, dog uden succes. Det var nok en fejl, tænkte jeg, for to af pigerne var døbt Anne Kierstine (den ene døde ganske vist som spæd), men man har jo før set, at Anne Kierstine er blevet til Kiersten. Så jeg slog mig til tåls med, at børnene nok blev spredt for alle vinde, fx. som tjenestefolk, efter faderens død i 1735, og da moren ikke giftede sig igen, og alle forsvandt ud af sognet i 1735, så måtte det her være de rig-

1 Teglbjerg er et stednavn i Søndbjerg Sogn, Thisted Amt

2 Bajlum er et stednavn i Hjerik Sogn, Harre Herred, Viborg Amt

På afveje med Sabroeslægten

Af Kathrine Tobiasen

kto@slaegt.dk

For adskillige år siden gik jeg i gang med min mands aner på Grenaa-kanten og havde fastslået, at hans oldemor, Severine Kirstine Jensen, var født 10. februar 1881 i Thorsø, Voldby Sogn, Djurs Nørre Herred som datter af Christian Jensen og Cecilie Jensen. Forældrene fandt jeg gift i Voldby Kirke 12. november 1875: Ungkarl Kristian Jensen, Tjenestekarl på Thorsø Mark, 23 Aar, og Pige Cecilie Jensen, Datter af Gmd. Severin Christensen i Thorsø, 22 Aar. Forlovrerne var brudens far, Severin Christensen, gårdmand i Thorsø, og Peder Holme Møller i Thorsø.

Jeg ville videre med skeletbyggeriet og få sat Christian og Cecilie på plads med fødedato og forældre. Med Cecilie var det nemt nok – vielsesoplysningerne sagde det hele. Men Christian? Her var ingen far nævnt, og at han var tjenestekarl på Thorsø Mark betød ikke nødvendigvis, at han var født der. Men han måtte være født omkring 1852, og ved folketællingen 1860 levede en Karen Thomasdatter i Sangstrup i Voldby Sogn med to børn, Kirsten på 11 år og Christian på 9 år. Karen var enke og ifølge folketællingens oplysninger "Indsidderske, Husmoder, lever af Dagarbeide". Sønnen passede bare perfekt med "min" Christian, og der var heller ingen drillerier i at finde drengens fødsel: Han så dagens lys 16. april 1851 og blev døbt 15. juni i Voldby Kirke som søn af Jens Andersen, Indsidder og Tømrer i Sangstrup, og hustru Karen Thomasdatter.

Så langt, så godt! Dengang havde jeg en stor lyst til at grave tilbage i tiden i stedet for at gøre de enkelte personer nogenlunde færdige, og set med bagklogskabens ubarmhertige øjne nok en uvane, men også en metode, der passede med min hang til at søge videre, videre. Jeg måtte finde ud af, hvem Jens Andersen og Karen Thomasdatter var, og her satte vielsen igen tingene på plads: Jens var 33 år og født i Hemmed Sogn, mens Karen havde rundet de 24 år og var født i Sangstrup 1. juli 1814. Hendes forældre var Thomas Sabroe og hustru Ane Marie Andersdatter i Sangstrup.

Navnet Sabroe virkede som en ekstra spore. Var han mon i slægt med den kendte børnesagsforkæmper Peter Sabroe? Jeg har ikke så mange af den slags markante slægtsnavne i mit træ, så dette tændte mig. Jeg fandt hurtigt ud af, at faren med det fulde navn Thomas Christian Josephsen

Sabroe, husmand og bødker, var født 1779 i Asferg nord for Randers, og at hans far, Joseph Thomasen Sabroe, der på det tidspunkt var skoleholder i Randers, var søn af skipper og købmand i Aarhus, Thomas Thomasen Sabroe, og hans tredje kone, Dorthea Marie Hansdatter.

Wauw, det var en ny verden at komme til efter en forskning, der mest foregik blandt vestjyske bønder. Thomas Sabroe (1704-1772) var storkøbmand i byen og desuden i en periode medlem af byrådet. 4. oktober 1730 troppede han op for byrådet og "begierde sit Borgerskab som hannem blev tilladt, agter sig af Søefarten og Kiøbmandskab at ernære, hvorpaa hand aflagde sin Borgerlig Eed".¹ Året efter tilegnede han sig gården Mejlgade 43, hvor han etablerede sin købmandshandel. Han var gift fire gange og blev far til i alt 14 børn, hvoraf den yngste var nævnte Joseph.

Jeg kunne også følge hans aner tilbage til landsbyen Sabro, som Thomas Jensen forlod sidst i 1690'erne for at få borgerskab som "daglønner" i Aarhus. Der var rigeligt med kilde af øse af. Udover en slægtsbog² kunne medlemmer af slægten findes omtalt i bl.a. *Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus, bd. I-III*³. Endelig selvfølgelig alle primærkilderne: kirkebøger, borgerskabsprotokoller, skøde- og panteprotokoller og ikke mindst skifteprotokoller. Thomas Thomasen Sabroes bo blev registreret i et skiftet brev, der fyldte 27 tætskrevne sider i protokollen, og som gav et eminent indblik i denne købmands midler. Jeg fandt ud af, at han udover sin gård ejede en række boder, som blev lejet ud til andre handlende eller håndværkere, og blandt inventaret gemte sig et væld af genstande, hvoraf en del var aldeles ukendte for mig⁴. Bagefter kan jeg se, at det var heldigt, at jeg fik brug for skiftet, før protokollen kom ud på Arkivalieronline, for min affotografering af siderne er til at læse, mens versionen på AO er så gnidret, at det vil være en sej kamp at tyre den igennem.

Undervejs fik jeg kontakt til andre, der forskede i samme familie, og udvekslede oplysninger med dem. I det hele taget var jeg på en utrolig spændende rejse ind i denne slægt.

1 Aarhus Borgerskabsprotokol 1674-1854, s. 75

2 Axel S. Sabroe: Sabroe slægter. 1967. Digitaliseret på Slægtsforskerens Bibliotek <https://slaegtsbibliotek.dk/924718.pdf>

3 Ligeledes på Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk/807110.pdf>

4 Aarhus Byfoged. Skifteprotokol 1764-177, fol. 578 ff.

Tema: Vildspor

Men på et tidspunkt måtte jeg tilbage og gøre arbejdet færdig med Christian Jensen. Jeg manglede fx at finde hans dødsindførsel. Diverse folketællinger viste, at han boede i Thorsø Sogn indtil i hvert fald 1916, hvor han figurerede som enkemand, husfader, husejer og skindhandler. Begravelsen fandt jeg indført i Voldby Kirkebog 1919, og her var noget, der slet ikke stemte. Manden var ikke født i Voldby 16. april 1852, men i nabosognet Veggerslev 15. juni 1851. Og han var uægte barn af fruentimmer Ane Kirstine Andersdatter, som udlagde en tjenestekarl, Jens Christensen Bachmann, som barnefader. Mor og barn blev boende hjemme hos hendes forældre, indtil hun i 1858 blev gift med den udlagte. De to har formentlig ikke kunnet gifte sig, fordi han var tjenestekarl og ikke i stand til at forsørge sin familie. Da de så endelig giftede sig, var drengen faldet så godt til hos bedsteforældrene, at han blev boende hos dem.

Øv, øv. Jeg måtte altså vinke farvel til Sabroefamilien og i stedet følge anetråde blandt bønder og småkårsfolk i det nordøstlige hjørne af Djursland. Sådan måtte det bare

være. Men undervejs havde jeg haft mange fine oplevelser med vildskuddet, som jeg stadig kan glæde mig over, og prædikaten "spildt arbejde" kan jeg ikke få mig selv til at kalde det. Grenen, der omfatter 210 personer og 11 generationer, er naturligvis fjernet fra slægtstræet, men de er gemt for sig selv. Man kan jo aldrig vide, hvad der måtte støde til fremover ...

Og hvad kan vi så lære af det? I hvert fald, at det er en god idé at få personerne ordentligt verificeret og tidsfæstet, inden vi farer videre på anejagten. Men – stort set alt, hvad vi beskæftiger os med i slægtsforskningen, kan vi lære af, på en eller anden måde.

Gravsten over journalisten og politikerens Peter Sabroe, der alligevel ikke kunne indlemmes i slægtstræet. Wikimedia.

Kan det virkelig passe?

Af Theis Kongeskov Jensen

Strandjægervej 101

2791 Dragør

Tlf. 53 64 29 32

kongeskov@gmail.com

Baggrunden for, at denne beretning overhovedet er blevet en realitet, bunder i et meget vedholdende rygte om min tip2-oldefar, Johan Ludvig Christiansens, tilblivelse. I min farmors familie har der gennem generationer verseret en historie om, at hans mor var en svensk pige, der var kommet i uheldige omstændigheder og var tvunget til at flygte fra Skåne til Stevns.

Der var lidt delte meninger om årsagen til hendes flugt. Således mente nogle i min farmors familie, at hun som tyende var blevet gjort gravid af en svensk adelsmand, mens andre mente, at hun var en svensk adelspige, der var blevet gravid med en person langt under sin stand. Så hendes flugt skulle altså være begrundet i at undgå en skandale i det svenske. Om nogle af rygterne taler sandt, ved jeg stadig ikke.

Udfordringen i forhold til rygternes pålidelighed er imidlertid, at Johan Ludvig ikke blev født på Stevns, men på Fødselsstiftelsen i København. Og her fortæller hans mor, Ane Cathrine Halberg, da hun forlader stiftelsen med sønnen, at hun har opholdt sig i København i de 8 år, der er gået, siden hun kom til Danmark i 1805. Hvis det er sandt, sparker det jo unægtelig den lidt kuriøse historie fra min farmor og hendes aner til hjørne.

Jeg besluttede derfor, for efterhånden mange år siden, at jeg ville prøve at finde ud af, hvad der var op og ned på den historie. Her, 25 år senere, må jeg konstatere, at det stadig ikke er lykkedes mig, hverken at få be- eller afkræftet rygterne.

Isoleret set var min tip2-oldefars liv og levned ikke særlig bemærkelsesværdigt. Han levede et ganske almindeligt liv som husmand på Stevns, blev gift, fik børn og døde, som så mange andre på den tid. Han var en mand, hvis efterladte midler end ikke kunne finansiere hans egen begravelse. Undervejs i min forskning af min tip2-oldefar lagde jeg nogle

tråde op i de forskellige fora på Danske Slægtsforskernes hjemmeside, og uden hjælp herfra havde jeg nok lagt det hele på hylden for adskillige år siden.

Men et svar i en af trådene gav den oplysning, at min tip2-oldefars mor havde født endnu et barn på Fødselsstiftelsen i København. Ikke 8 år tidligere, som jeg havde håbet på i forhold til rygterne, men derimod 10 år efter min tip2-oldefars fødsel.

Ikke desto mindre følte jeg mig overbevist om, at jeg nu om sider kunne få styr på historien om den påståede svenske flygtning. Men aldrig i min tid som slægtsforsker har jeg taget mere fejl. Min egen forskning og hjælpen fra medlemmer af Danske Slægtsforskere resulterede i de mest forvirrende og modstridende informationer, man kan forestille sig.

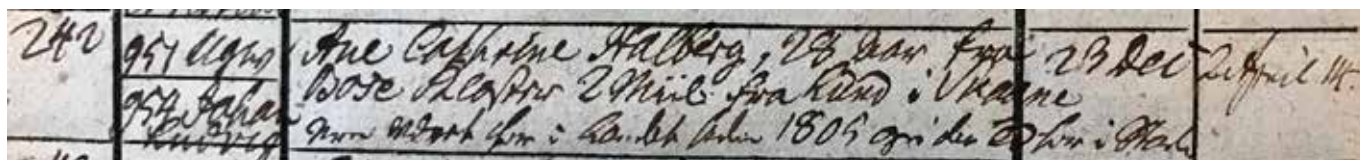
Da jeg til sidst fik alle detaljerne sat sammen, dels i mit slægtsforskningsprogram, dels i et arbejdsdokument, sad jeg frustreret tilbage med tre kvinder (der formentlig var én og samme person), som alle havde den samme mand (som ingen af dem i øvrigt var gift med), og som alle fik et barn med manden, bortset fra, at to af børnene formentlig var én og samme person.

Kan det virkelig passe?

Og mit ærlige svar må være: Jeg ved det ikke, men jeg tror det.

Ane Cathrine Halberg og Johan Ludvig

Den 16. december 1813 føder Ane Cathrine Halberg sønnen, Johan Ludvig, på Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelse i København. Ane Cathrine forlader ikke stiftelsen umiddelbart efter fødslen, men bliver den 23. december 1813 overført til ammestuerne, hvor børnene typisk får den første pleje. Dette kan måske indikere, at hun er førstegangsfødende.

Til stiftelsen oplyser Ane Cathrine, at hun er "28 Aar fra Bose Kloster, 2 Mil fra Lund i Skaane. Været her i landet siden 1805 og i den tid her i Staden". Omkring 2 svenske mil, altså 20 km fra Lund i Skåne, ligger Bosjö Kloster, der må være identisk med "Bose Kloster".

Efter godt 3 måneders ophold på amnestuerne begærer hun sin søn udleveret, hvorefter hun og Johan Ludvig, den 2. april 1814, angiveligt tager til Bagerensgade 21. Bagerensgade er formentlig det folkelige navn for en del af Balsamgade i Nyboder, hvor bageren havde til huse på det ene hjørne.

De næste tre år opholder Ane Cathrine og Johan Ludvig sig formentlig i København. Ihvertfald henter Ane Cathrine ugentligt plejeløn på stiftelsen indtil den 5. juli 1817, hvor Johan Ludvig bliver "udtaget".

Uanset om de børn, der bliver født på stiftelsen, kommer i pleje eller bliver udleveret til moderen, betaler stiftelsen hver uge en mindre sum til barnets underhold i højst tre år. Herefter er barnet "Udgangen fra Stiftelsens Forsorg".

Johan Ludvig dukker op i Store Heddinge på Stevns, hvor han bliver konfirmeret mikkelsdag i 1829. Efternavnet Christiansen figurerer for første gang. Ifølge kirkebogen (hovedministerialbogen) tjener/bor han hos købmand Svendsen i Store Heddinge. Moren er ikke nævnt. Yderligere fremgår det, at han er født den 16. december 1813 og er blevet vaccineret af Stebuss, der var læge i København. Præcis hvornår vaccinationen fandt sted, ved jeg ikke. Da Johan Ludvig bliver gift med Kirsten Jensdatter i Magleby Kirke den 7. januar 1841, er det i kirkebogen anført, at han er vaccineret af Neve den 3. juli 1821. Så han er altså vaccineret af Stebuss inden da.

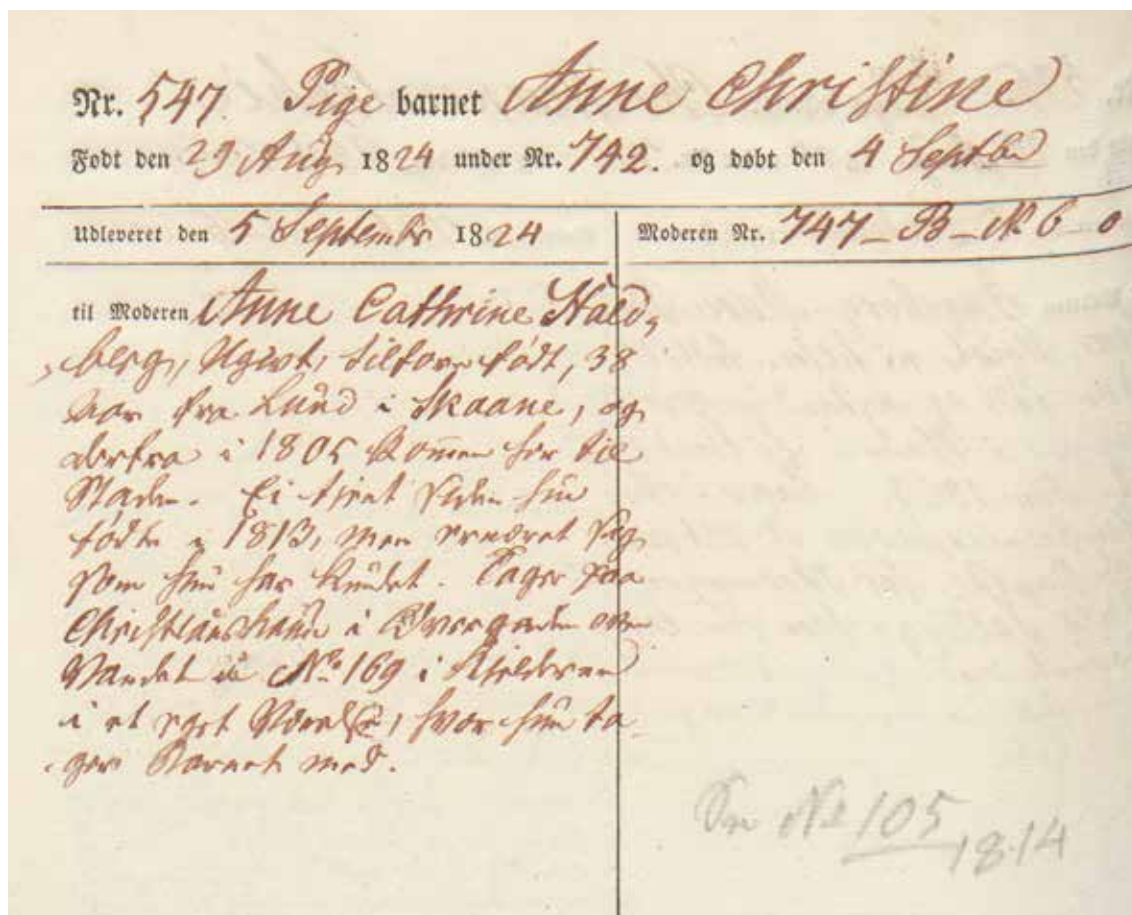
Derfor må Johan Ludvig være ankommet til Stevns mellem 1817, hvor han bliver udtaget fra Fødselsstiftelsen, og 1821, hvor han bliver vaccineret af Neve, distriktslægen i Store Heddinge. Dog fremgår hverken han eller moren af tilgangslisterne for den periode.

Johan Ludvig lever herefter et ganske almindeligt bondeliv på Stevns, hvor han får mindst fem børn sammen med Kirsten. Han dør den 9. februar 1896, og der er intet, der tyder på, at han på noget tidspunkt gennem livet har haft kontakt til sin mor. Det har han derimod haft til den lillesøster, jeg nu vil dykke ned i.

Ane Cathrine Halberg og Anne Christine Haldberg

I mange år vidste jeg ikke mere end ovenstående om Johan Ludvigs mor, Ane Cathrine Halberg. Men en af de mange dygtige medforskere i Danske Slægtsforskeres Forum fik heldigvis hjulpet mig på vej.

Det viser sig nemlig, at Ane Cathrine Halberg føder endnu et barn på Fødselsstiftelsen. Den 29. august 1824 kommer datteren, Anne Christine Haldberg, til verden. Hun bliver døbt den 4. september, og allerede dagen efter forlader mor og datter tilsyneladende stiftelsen.

Året efter sin konfirmation, og kun to år efter moderens død, mister Anne Christine Haldberg også sin udlagte far. Johannes Zakarias Eckholm dør den 16. april 1839, angiveligt 65 år gammel. Han står ligeledes opført som født i Sverige.

Hermed er Anne Christine overladt til sig selv, knapt 15 år gammel.

I folketællingen i 1840 kan man se, at Anne Christine tjener hos avlsbrugeren Christen Andersen i Store Heddinge. Nu benytter hun sin udlagte fars efternavn, Eckholm (selvom tællingskommisæren får det til Ockholm).

Den 7. maj 1843 er Anne Christine gudmor til Johan Ludvigs andet barn, sønnen Jens Johansen. Så de to søskende har altså haft et familiemæssigt forhold til hinanden.

Den 1. november 1844 tager Anne Christine til Magleby for at tjene på herregården Søholm.

Ved folketællingen i februar 1845 tjener Anne Christine stadig på Søholm. Hvor længe Anne Christine arbejder på Søholm, ved jeg ikke.

Anne Christine, der igen opgiver sit efternavn til Johannesdatter, befinder sig i 1850 i København, hvor hun tjener hos enken, Maren Kamphøener, der lever af sine midler og ellers udlejer værelser til studerende. Det foregår på Gammel Amagertorv 43, 2. sal, og Anne Christine er nu 26 år gammel.

Ved folketællingen 1855 er Maren Kamphøener flyttet hjem til Køge, hvor hun kom fra. Anne Christine er ligeledes fraflyttet, men er ikke fulgt med til Køge. Anne Christine forsvinder simpelthen for mig efter folketællingen i 1850, og jeg ved intet om hendes gøren og laden de efterfølgende knapt 20 år.

Først i maj 1869 dukker Anne Christine op igen, nu i København, i Klerkegade 38 på 3. sal i forhuset. Angiveligt ernærer hun sig ved håndarbejde ligesom de to kvinder, hun deler lejligheden med. Her bliver Anne Christine boende de næste fem år.

Ved folketællingen i 1880 befinder Anne Christine sig i Rigsgade 8 i København. Hun oplyser til tællingskommisæren, at hun er enke, født Halberg og ernærer sig ved håndarbejde. Anne Christine oplyser endvidere sin alder til 55 år. Og i en alder af 55 ser det måske bedre ud at være

enke fremfor at være ugift, hvad Anne Christine var gennem hele livet.

I 1883 bliver Anne Christine registreret i Fattigvæsenets Hovedregistrant i København og modtager altså på dette tidspunkt fattighjælp. Ifølge registranten bor hun nu i Lille Brøndstræde 9, 1. sal og ernærer sig angiveligt som vaskekone. Her bor hun tilsyneladende fra maj 1882.

Rosenborgkvarteret - som Klerkegade, Rigsgade, Vognmagergade og Brøndstræderne var en del af - blev i 1800-tallet anset som noget af det værste slum i København. Her havde de mest berygtede værtshuse og bordeller til huse. Nordpolen, Dukkehjemmet og Det Lille Apotek var steder, hvor byens værste børster drak deres brændevin og slog på tæven. Det var også området, hvor byens absolut mest udrangerede prostituerede tilbød deres varer.

I 1886 bliver Anne Christine syg og indlagt på Sankt Johannesstiftelsens sygehus. Hendes adresse bliver opgivet til Vognmagergade 13. Af sygejournalen fremgår det, at hun benytter efternavnene Johansdatter, Johansen og Haldberg.

Anne Christine dør den 22. december samme år af dobbeltsidig lungehindebetændelse, 63 år gammel. Hun bliver begravet den 8. februar på Vestre Assistens Kirkegård.

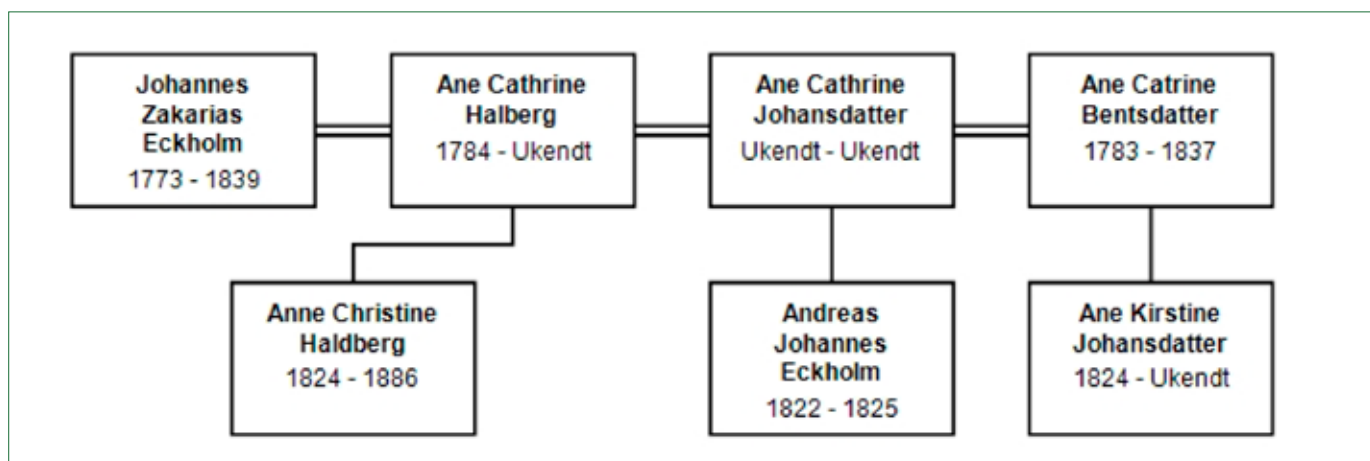
Når jeg tager Anne Christines adresser siden 1870 i betragtning, kan jeg have en oprigtig tvivl om, hvorvidt hun ernærede sig ved rengøring, som vaskekone eller i virkeligheden var prostitueret gennem det meste af livet. En tur på Rigsarkivet og et kig i Københavns Politis observationsprotokoller kan måske kaste lys over den del.

Uanset hvad har hun haft et ualmindeligt hårdt liv, og man kan undre sig over, hvad det var, der fik hende til at forlade herregården Søholm for at indlede et noget usikkert eventyr i landets hovedstad. Ganske vist havde hun mistet begge sine forældre i en ung alder, men hun havde dog stadig en storebror med en større familie på Stevns.

Johannes Zakarias Eckholm

Johannes Zakarias Eckholm skulle selvfølgelig også undersøges lidt nærmere, og det viser sig, at han tidligere er blevet udlagt som barnefader, nemlig til Andreas Johannes Egholm, født 8. april 1822 i Store Heddinge Landsogn. Andreas' mor opgives som ugift fruentimmer Ane Cathrine Johansdatter.

Til min store overraskelse var der endnu en Ane Cathrine i skrædderens liv.

Andreas bliver ikke ret gammel og dør således godt tre måneder før sin treårs fødselsdag. Ved drengens begravelse er J. Z. Eckholm dog ikke nævnt i kirkebøgerne.

Det lyder utroligt, at Ane Cathrine Halberg ikke alene skulle være identisk med Ane Cathrine Bentsdatter, men også med Ane Cathrine Johansdatter.

Men det lyder lige så utroligt, at J. Z. Eckholm skulle have været i forhold til ikke færre end tre kvinder med samme fornavn og fået et barn med dem alle. Så jeg tror, der er tale om én og samme Ane Cathrine.

Opsamling på Ane Cathrine:

Jeg er selvfølgelig helt bevidst om, at der er flere ting, der taler imod min påstand:

På det tidspunkt, hvor Ane Cathrine føder Anne Christine på Fødselsstiftelsen i København, har hun allerede en lille dreng på 2 år hjemme på Stevns (medmindre, selvfølgelig, at hun har taget ham med til København).

Det virker underligt, at Ane Cathrine skulle tage den lange vej fra Stevns til København for at føde sit 3. barn. Det har, alt andet lige, været lidt af en rejse på den tid. Og hun har jo allerede født ét barn på Stevns.

Hvorfor skulle Ane Cathrine benytte hele tre forskellige efternavne gennem sit liv?

Johannes Zakarias Eckholm bliver *ikke* udlagt som far til Ane Cathrine Halbergs første barn, Johan Ludvig, så måske mødes de først efter 1817 på Stevns.

Men der er også ting, der taler for min påstand:

Johannes Zakarias er udlagt som barnefader til Andreas Jo-

hannes Eckholm i 1822. Mor, **Ane Cathrine** Johansdatter.

Johannes Zakarias er udlagt som barnefader til Anne Christine Halberg i 1824. Mor, **Ane Cathrine** Halberg, 38 år.

Ved folketællingen 1834 bor Johannes Zakarias sammen med **Ane Cathrine** Bentsdatter, 51 år, hvis datter hedder Ane Kirstine Johansdatter.

Både Ane Cathrine Halberg, Ane Cathrine Bentsdatter og Johannes Zakarias Eckholm er angiveligt født i Sverige?

Det virker usandsynligt, at Johannes Zakarias skulle have haft et forhold til tre forskellige kvinder, der bærer de samme fornavne.

Hvorfor bliver Ane Cathrine Johansdatter og Johannes Zakarias aldrig gift? Andreas bliver dog døbt Eckholm.

Har Ane Cathrine og Johannes Zakarias i virkeligheden kendt hinanden fra deres tid i Sverige?

For så vidt angår Anne Christine Haldberg, er forklaringen på de mange efternavne måske mere ligetil: Hvis min formodning om, at hun har ernæret sig som prostitueret, er rigtig, kan hun ad den vej have holdt sig ude af myndighedernes søgelys.

Som nævnt i indledningen er jeg stadig i tvivl om, hvad jeg skal tro. Ikke desto mindre føler jeg, at min dokumentation er i orden, og at det derfor er overvejende sandsynligt, at min påstand er korrekt.

Læseren af denne artikel er i sin gode ret til at mene det modsatte, men også meget velkommen til at komme med sine kommentarer på kongeskov@gmail.com.

Kildemateriale

Johan Ludvig Christiansen:

Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelses udsætterprotokol 1813-1816, opslag 74.

Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelse, ammebøger 1805-1827, opslag 147, nr. 242.

Konfirmation, AO, Store Heddinge kirkebog, hovedministerialbog, 1828-1843, opslag 307, nr. 10.

Vielse, AO, Magleby Sogn kirkebog, kontramministerialbog, NY 1835-1850, opslag 6, øverst.

Død, AO, Magleby Sogn kirkebog, kontramministerialbog, NY 1892-1905, opslag 162, nr. 1.

Ane Christine Haldberg:

Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelses døbsprotokol 1821-1824, opslag 91, nr. 42.

Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelses udsætterprotokol 1822-1825, opslag 746.

Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelse, ammebøger 1805-1827, opslag 256, nr. 293.

Tilgang, AO, Store Heddinge kirkebog, kontramministerialbog, NY 1815-1827, opslag 30, nr. 20.

Folketælling 1834, AO, Store Heddinge Landsogn, opslag 5, nr. 18.

Konfirmation, AO, Store Heddinge kirkebog, kontramministerialbog, NY 1828-1842, opslag 32, nr. 8.

Folketælling 1840, Danish Family Search, Store Heddinge Sogn.

Fadder, AO, Magleby kirkebog, kontramministerialbog, NY 1834-1850, opslag 23, nr. 4.

Tilgang 1844, AO, Magleby kirkebog, kontramministerialbog, NY 1836-1850, opslag 11, nr. 32.

Folketælling 1845, AO, Magleby Sogn, opslag 21.

Folketælling 1850, AO, Gl. Amagerstov 43, opslag 26.

Folketælling 1870, AO, Klerkegade 38, opslag 110, nr. 3 fra oven.

Folketælling 1880, AO, Rigensgade 8, opslag 49, nr. 80.

Indenbys Sygeprotokol 1886, Københavns Stadsarkiv.

Død, AO, Trinitatis kirkebog kontramministerialbog, NY 1861-1891, opslag 215, nr. 20.

Ane Catrine Bentsdatter:

Død, AO, Store Heddinge kirkebog, hovedministerialbog 1828-1843, opslag 606, nr. 2.

Johannes Zakarias Eckholm:

Død, AO, Store Heddinge kirkebog, kontramministerialbog, NY 1828-1843, opslag 28, nr. 8.

Andreas Johannes Egholm:

Fødsel/Døb, AO, Store Heddinge kirkebog, kontramministerialbog, NY 1814-1827, opslag 64, nr. 17.

Død, AO, Store Heddinge kirkebog, kontramministerialbog, NY 1814-1827, opslag 22, nr. 3.

Skriv til os

Til hvert nummer af Slægtsforskeren arbejder redaktionen på at samle en buket af gode og læseværdige artikler, store og små.

Men bladet skriver bestemt ikke sig selv! Derfor vil vi opfordre jer alle til at sætte jer til tasterne, hvis I har et eller andet, som kunne være til nytte eller inspiration for andre. Vi søger indlæg, der viser, hvordan vi gør slægtsforskningen bedre, finder de gode kilder og udnytter de mange muligheder indenfor IT og på nettet. Men en god slægthistorie med anvisning på, hvordan den blev gravet frem, eller en præsentation af en særlig kilde, tager vi også med glæde imod. Eller måske en beretning om, hvad en DNA-test har bragt med sig.

Vi er sikre på, at mange i vores store, brede medlemsskare ligger inde med spændende viden og nyttige erfaringer inden for slægtsforskningen. Dem skal vi dele med hinanden, så skriv endelig løs! Redaktionen hjælper gerne med den sproglige udformning, hvis det skulle være et problem.

Skriv artiklen i Word eller en anden tekstbehandler. Undlad gerne at formatere teksten – vores layouter sletter alligevel alle forsøg på opsætning af artiklerne og sætter dem op på sin måde. Tænk på billedstof og send evt. illustrationer som særskilte billedfiler i bedst mulig opløsning. Vær opmærksom på, at der ikke er ophavsretlige problemer med billederne; oplys om kilden. Det er fint at angive, hvor i artiklen billederne skal placeres. Det kan klares ved at vedhæfte et udkast som PDF, hvis I har gjort jer tanker om layoutet.

Vi glæder os til at høre fra jer!

Kærlig hilsen Redaktionen

Ulve i Himmerland

Af Inger G. Rasmussen

Ådalen 21,
4850 Stubbekøbing
inger.rasmussen@outlook.dk

I maj 1695 drog Christen Andersen Kiær fra Guldbæk i Ø. Hornum Sogn til tingstedet for Hornum og Fleskum Herreder. Hans ærinde var at meddele tinget, at han havde fanget syv ulveunger, hvilket berettigede ham til en kontant dusør.

Godt 6 år inden denne fæstebonde satte sig for at fange ulve, havde både præsten og herredsfogeden, der ifølge loven skulle forkynde nye love og forordninger fra hhv. prædikestolen og tingstedet, bekendtgjort forordningen af 8. december 1688 om dusør for aflivning af ulve.

Ulvejagten havde altid været fri, men efter den nye regel begyndte den enkelte at interessere sig for muligheden for at tjene en ekstraskilling. De respektive jægere opnåede på tinge ud over en vis lokal berømmelse også rede penge, nemlig 4 Rigsdaler for en voksen ulv og 1 Rigsdaler pr. ulveunge. En dusør på 4 Rigsdaler menes at svare til en halv årsløn for en tjenestekarl, så incitamentet kan kun have været kraftigt.

En såkaldt Ulveskat blev indført, så de udlovede dusører kunne finansieres. Hvem blev denne ekstraskat pålagt – bønderne selvfølgelig.

Christen Andersen Kiær har altså vidst, hvorfor han tog besværet på sig at transportere et helt kuld ulveunger de vel seks kilometer til tingstedet i Bonderup. Her blev ulveungerne aflivet og hængt op i galgen, nøjagtig som man gjorde med gemene tyveknægte.

Knap 3 år senere drog de to brødre Peder og Christen Laursen fra Søgaard i Buderup Sogn ligeledes til tingstedet og fordrede belønning for at have skudt en gammel ulv. I Tingbogen læses (her med moderniseret stavning):

"1698 Torsdag 10. marts Peder og Christen Laursen i Søgaard havde til stede for retten en gammel ulv, som de havde skudt. Hvilken blev ophængt ved tinget, og de efter forordningen derfor krævede deres penge."

Det var ikke kun herhjemme, man hængte ulve i galger. Illustrationen viser indfangning og hængning af en ulv, der hærgede ved Ansbach i Tyskland i 1685. Kilde: Wikipedia.

Peder og Christen Laursen kunne altså drage hjem med hver to Rigsdaler, mens Christen Andersen Kiær havde hele 7 Rigsdaler på lommen.

Tingstedet for Hornum og Fleskum Herreder

I november 1687 blev tingstederne for Hornum og Fleskum Herreder lagt sammen, hvorefter det fælles tingsted lå på grænsen mellem dem, nærmere bestemt ved Bonderup i Ellidshøj Sogn, hvor Svenstrup, Dall, Ferslev og Ellidshøj støder sammen ved Bonderup Bro.

Hver torsdag blev der fra tidlig morgen holdt ting, først i en bondes stue, men fra februar 1691 i et nybygget, aflåseligt tinghus med stråtag. I nærheden, sikkert på en høj, var galgen blevet opført. Og ikke langt fra den må retterstedet have været, hvor bøddlen fra Aalborg eksekverede de forskellige domme, som fx halshugning og brændemærkning.

Hvem var impliceret i sagen?

Herredsfogeden og hans skriver repræsenterede øvrigheden, mens *Ottemændene* fra de to herreders forskellige sogne var garanter for, at sagen forløb efter gældende lov, fx om der var stævnet rettidigt.

Der blev ikke kun ført retssager, men fx også bragt efterlysninger efter bortrømte personer, afstraffelse af tyveknægte og som her: aflivning og ophængning af ulve.

Herredsfogeden, der residerede i Nibe, var fra 1693 til 1702 Thyge Thamsen. I 18 år havde han været Chr. V's kammer tjener og lakaj, mens hans hustru var dronningens kammerpige. Parret var barnløst og havde med deres respektive fødesteder Flensborg og København ingen tilknytning til Himmerland. Alligevel er der betydelige spor efter dem, som en prædikestol i Nibe Kirke, et legat til skolen i Nr. Tranders, en lysekrone til Nr. Tranders Kirke, 1.000 Rigsdaler til Vor Frue Kirke i Aalborg og 1.600 Rigsdaler til de fattige.

Thamsen og hans nærmeste blev begravet under gulvet i Nr. Tranders Kirke, hvor der er opsat et epitafium. Det må have været indbringende at være herredsfoged og senere Amtsforvalter over Aalborghus, Aastrup, Børglum og Sejlstrup Amter. 1720 blev Thyge Thamsen udnævnt til Kammerherre med bopæl i Aalborg.

Herreds- og Birkeskriver var Peder Lauridsen Stub, hvis familie var udbredt på Ribe- og Viborgeggen. Han nævnes i forbindelse med pulpituret i Nibe Kirke.

Torsdag den 10. marts 1698 var de såkaldte *Ottemænd*, også kaldet *Stokkemænd*, Peder Laursen i Dall, Michel Pe-

dersen sammesteds, Christen Jensen i Gudum, Claus Michelsen i Sørup, Moust Nielsen i Ellidshøj, Anders Laursen i Poulstrup, Christen Pedersen sammesteds og Peder Christensen i Ellidshøj.

Der var altså mødt 3 bønder fra Hornum og 5 fra Fleskum Herred. Man fristes til at tro, at de har nydt at komme hjemmefra og møde venner og fjender og senere berette stort og småt hjemme i landsbyen.

Hvem var de 3 ulvejægere?

Brødrene Peder og Christen Laursen fra Søgaard, som 1698 præsenterede en gammel ulv, var sønner af Laurs Christensen, som i flere årtier havde været fæster af Søgaard ved Juelstrup Sø i Buderup Sogn.

Da der ikke er opbevaret kirkebøger i Buderup Sogn fra 1648, hvor Chr. IV pålagde præsterne at notere dåb, vielse og begravelse i en særlig kirkebog, må man ty til andre kilder for at finde belæg for slægtskab – hvilket i nogle tilfælde lykkes.

I de mange ekstraskatter, der i anden halvdel af 1600-tallet blev pålagt befolkningen som følge af de enorme udgifter til de mange krige, som fx Trediveårskrigen 1618-1648 og Skånske Krig 1675-79, er der fundet belæg for nogle af Laurs Christensens børn. Ud over Christen og Peder havde han sønnen Thomas og datteren Dorthe.

Thomas Laursen, som er min 5x tipoldefar, er opført i Matriklen 1688 i Søgaard sammen med faderen Laurs Christensen, men i en ekstraskat, Kop- og Ildstedskat 1689, oplyste Laurs Christensen, at "*hans søn Thomas Laursen (var) flyttet paa Ryttergodset*", dvs. flyttet til Støvring på en af Kronens gårde. Det lyder af mere, end det var, for der sad to fæstere på samme gård.

Om Thomas kan der findes spredte oplysninger flere steder. Fx i kirkebogen i nabosognet Skørping, hvor han sammen med (ulvejægeren) Peder Laursen Søgaard og Maren Thomasdatter 1713 og 1717 stod fadder for Anne Thomasdatters børn. Anne må have været Thomas' datter, men belæg er der ikke for det. Anne var gift med en bødker i Rebild og var nok, som det var skik, var blevet viet i sit hjem sogn Buderup, men pga. den manglende kirkebog vides det ikke.

Thomas optræder i flere retssager enten som vidne, sagsøger eller sagsøgt. I en retssag 1718, hvor han var raget uklar med Niels Møller i Støvring, var hans datter Johanne Thomasdatter, min 4x tipoldemor, hovedvidne. Niels Møller

havde brugt "Skælds- og ærekrænkende ord" om Thomas Laursen – i sådanne situationer krævede ens ære handling, så der blev sadlet op og redet til tingstedet.

1722 overlod Thomas sin gård i Støvring til sin søn Laurids Thomassen, da han ifølge sønnens fæstebrev beskrives som gammel og skrøbelig.

Den tredje ulvejæger var fæstebonden Christen Andersen Kiær fra Guldbæk, der efter den tids målestok må have været en ældre mand og en mere farverig person end de fleste fæstebønder. Fx udartede en barnedåb i 1676 hjemme hos ham sig til håndgemæng mellem 2 gæster, hvilket endte i retten. I retssagen er der tale om både blodtud og skældsord som "Skjælm og Rakkerunge", på den tid alvorlige fornærmelser, for skjælm betød en uærlig person, altså kæltring. Måske var dåbsbarnet sønnen Frederik, som mange år senere ejede Børglum og 1722 blev adlet som Kiærskjold, en ligeledes farverig person.

I koret i Ø. Hornum Kirke ses en gravsten med Christen Andersen Kiær og hans hustru Maren Sørensdatter Buus' navne. Dødsåret for Christen Kiær mangler, mens 1709 står ved hans hustrus navn.

Bemærkelsesværdigt er, at begge ægtefæller den 1. januar 1708 stod fadder i Klarup Kirke, da Jens Jensen og Johanne Madsdatters første barn blev døbt. Barnet havde 5 faddere, hvoraf Chr. Andersen Kiær var den førstnævnte af Mandsfadderne og hans hustru den førstnævnte af Quindfadderne. Faddere var ikke tilfældigt valgte venner eller naboer, men nære slægtninge, især for den førstefødtes vedkommende.

Der var altså vægtige grunde til, at det ældre ægtepar midt om vinteren påtog sig den besværlige rejse på vel mindst 20 km fra Guldbæk til Klarup. I dag ville en barnedåb være blevet udskudt til senere på året, men på den tid skulle en nyfødt døbes senest 8 dage efter fødslen. Det var de robuste børn, der overlevede turen fra hjemmet til kirken, den uopvarmede kirke og det sikkert kolde dåbsvand, der var forudsætning for optagelsen i menigheden og "afvaskning" af den nyfødtes synder. Barnet havde ikke engang sin moder i nærheden, for barselskvinder lå længe til sengs og overgav den nyfødte til gudmoderen, som bragte det til kirke.

Et dristigt skud på forbindelsen mellem familierne Buus og Skriver

Helt almindelige bønder havde på den tid et fornavn og et patronym dvs. søn af / datter af, som vi kender fra navne

som Hans Nielsen og Karen Pedersdatter. Hvis der var 2 Hans Nielsen i samme sogn, kunne de skelnes ved at kaldes Hans (Nielsen) Østergaard og Hans (Nielsen) Vestergaard. Men der var også bønder, der var lidt mere ved musikken og havde et tilnavn, der blev brugt gennem generationer. Fx er navnet Vinther brugt i flere hundrede år.

Forbindelsen mellem Guldbæk og Klarup kan være familien Buus i Hornum Herred, som Chr. Andersen Kiærs hustru, Maren Sørensdatter, var del af. I Klarup Sogn og andre steder i flere herreder støder man på navnet Skriver, som dåbsbarnets far, Jens Jensen, af og til også brugte. Idet folk ikke giftede sig med hvem som helst – og da slet ikke folk, der følte sig lidt hævet over andre – er familiære forbindelser over lidt større distancer ikke ualmindelige.

Måske kan der en skønne dag findes belæg for denne teori. Indtil nu må tilstedeværelsen ved dåben nytårsdag 1708 i den fjerntliggende kirke stå alene.

Kirkebøger er gode nok, men er som nævnt ofte ikke opbevaret langt tilbage. De eksisterende kirkebøger er desuden ikke altid helt pålidelige, da mange præster førte kirkebog efter hukommelsen og lige glemte et par dødsfald eller satte det forkerte efternavn på en gammel kone, som i årenes løb bare var blevet kaldt "gamle Maren". Sådanne eksempler kan jeg fremlægge flere af.

Håbet om at finde belæg for den sandsynlige familiære forbindelse bliver ikke opgivet, da der endnu kan søges i gamle retssager, regnskaber og skatteprotokoller. Og så er der "den nye dreng i klassen": DNA-analysen. En sådan analyse overgår alt, er 100% pålidelig, så hvem ved – men man skal bruge tid på sagen og ikke lade sig afskrække af lavere cM (centimorgan) end 50, hvilket ellers frarådes – og så skal man have heldet med sig.

Kilder og Litteratur:

Hornum-Fleskum Tingbøger

Nørlund Birk Tingbøger

Thorstedlund Fæsteprotokol

Kop- og Ildsted Skat 1689

Klarup Kirkebog 1692-1772

John Kvist: Ulvejagt. Lidt om den præmierede enkeltmands ulvejagt. Fra Ribe Amt, 1967

Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie

Ole Færch: Himmerlandske herredsfogeder, by- og birkefogeder samt -skrivere, Slægten, 2011

Skæbner fra Greve Hospital – Johanne Jacobdatters historie

Artiklens forfattere: John Asbeck, Mikkel Hansen Stage, Ingrid Bonde Nielsen, Bjarne Fallesen og Inge Poulsen

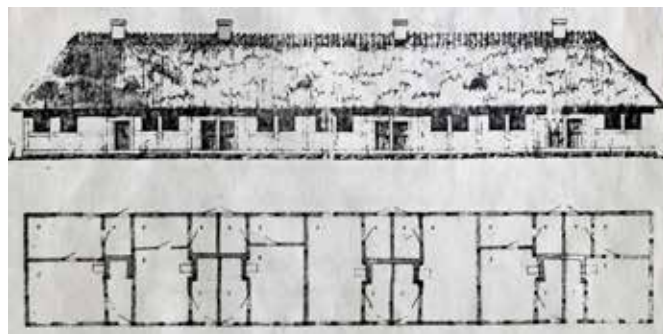
Vi befinder os i Greve landsby, i nærheden af Køge Bugt – året er 1834. Landets befolkning skal tælles i mandtal, og blandt dem også de fattige, der bor i fattighuset, kaldet Greve Hospital. Huset var, selv om det måske kunne se nok så idyllisk ud udefra, næppe den rene idyl indeni, nærmere et hus i forfald. Husets beboere var ganske givet triste at se på og indboet ligeså.

Greve Hospital. Foto: Peter Michelsen. Nationalmuseet, Danmark CC-BY-SA.

Huset, der stadig eksisterer, dog på Frilandsmuseet i Kongens Lyngby, er på 22 fag med 7 lejligheder. Der var fugtigt, lerstampede gulve, utætte vinduer og døre og ingen indlagt vand i huset, og man måtte besørge ude i det fri. Var vejret rigtigt slemt med storm, var skorstenene i fare for at falde ned. Lugten i huset var nok heller ikke ligefrem en lugt af renlighed og god pleje af såvel mennesker som bygning.

Hvordan huset var, er godt beskrevet i bogen "På fattighuset" af Ingeborg Christmas-Møller.

Plan og sydfacade af Greve Hospital på Frilandsmuseet. 1:200. Børge Erhardt.

Tilsynet med Greve Hospital og beboerne

Præsten Mellerup, der havde ansvaret for hospitalet, interesserede sig øjensynlig ikke synderligt for huset og dets beboere. Da den næste præst, Peter van Wylich, overtog embedet i 1847, skete der positive ting med hensyn til udbedring af bygningen. Wylich skulle angiveligt have udtalt om hospitalet, at det var en "røverkule", han overtog, som han ville forvandle til et anstændigt og renligt bedehus. Wylich var ham, der stod model til præsten i "Nødebo Præstegård". Men det er ikke Mellerup og Wylich og bygningens vedligehold, men de mennesker, der boede her i fattighuset, vi skal have et glimt af gennem vores forskning, og især en af beboerne, enken Johanne Jacobsdatter.

Præsterne i Greve Sogn. Mellerup: Det Kongelige Bibliotek 011809045-000010. Wylich: Greve Museum B1011

Hvad betyder ordet "hospital" i denne sammenhæng? Oprindeligt kommer ordet fra latin og står for: Herberg, logi, gæstfrit sted, og det er oprettet som en stiftelse. Her får beboerne kost og logi, hvis de er gamle, syge og fattige. Begrebet hospital har været kendt siden middelalderen, og det kunne være drevet både af private, som f.eks. en større jordbesidder, eller drevet for offentlige midler. Greve Hospital var således drevet af godset Gjeddesdal helt tilbage fra omkring 1710, men vores interesse i dette starter i 1830'erne.

Johannes historie

Ud af Greve Sogns 496 beboere (i 1834) boede 25 af dem i dette fattigdommens hus, hvis beboere var i alderen fra 4 til 74 år. Blandt dem var den 38-årige husmandsenke, Johanne Jacobsdatter, og hendes fire mindreårige børn, Hans, Ole, Maren og Sidse. Denne lille familie skal vi følge på livets vej i årene fremover og se på, hvordan deres liv udviklede sig. Kom de ud af den sociale arv, de ved skæbnens ugunst var blevet pålagt?

Kvindelig beboer i Greve Hospital, Ane Andersdatter, født 1847. Greve Museum B8899. Fotograf ukendt.

Johannes liv før indflytningen i Greve Hospital

Lad os se lidt på Johannes liv, inden hun kommer under fattigforsorgen. Johanne er tilflytter til Greve. Hvornår hun er

kommet til sognet er uvist, da der mangler en tilgangsliste i kirkebogen. Johanne bliver født i Solrød i 1797. Moderen Mette dør allerede i 1800, ti dage inden juleaften, og faderen Jacob, der er væver, er nu alene med tre børn i alderen 4 til 16 år. Ved folketællingen i Solrød i 1801 er han optegnet som enkemand på 44 år, jordløs husmand og i landeværnet. Vi har ikke kunnet se, at Johanne har været under fattigforsorgen som barn.

Johanne bliver konfirmeret i Solrød, og man må regne med, at hun er kommet ud at tjene kort tid derefter. Hvornår hun så forlader Solrød, er uvist, da der ikke er en afgangsliste i Solrød Kirkebog for dem, der forlader sognet. Johanne befinder sig dog omkring 1821 i Mosede hos gårdmand Jens Nielsen, hvor hun er tjenestepige. I Mosede tjener ligeledes den jævnaldrende ungkarl, Rasmus Pedersen. Han tjener på Revsmosegård. Disse to unge skal blive kærestepar, og da det bliver lørdag den 6. januar 1822, der også er helligtrekonger, bliver de viet i Greve Kirke. At vielsen nu var nødvendig, skal ses i lyset af, at Johanne allerede mandag den 15. juli nedkommer med sit første barn, sønnen Hans. Højest sandsynlig er det jordmoderen, Sophie Hedevig Jensdatter på omkring 50 år, der hjælper Johannes børn til verden. Jordmoderen bor i Greve og er gift med en lokal smed.

Hvor Johanne og Rasmus bor i de kommende år er noget uvist, men da sønnen, Hans, bliver døbt, er der i kirkebogen ved faderen nævnt, at han er parcellist – dvs. han ejer jord. I 1824 kommer den næste søn Ole til, fulgt af datteren Maren, der bliver født i 1826. En lille pige, der får navnet Sidse, dør allerede tre uger gammel den 21. maj 1829, og forældrene må tage den tunge gang til kirken for at få den lille nyfødte begravet. Året efter kommer en lille ny Sidse til, og heldigvis er denne pige livskraftig og skal få lov at vokse op.

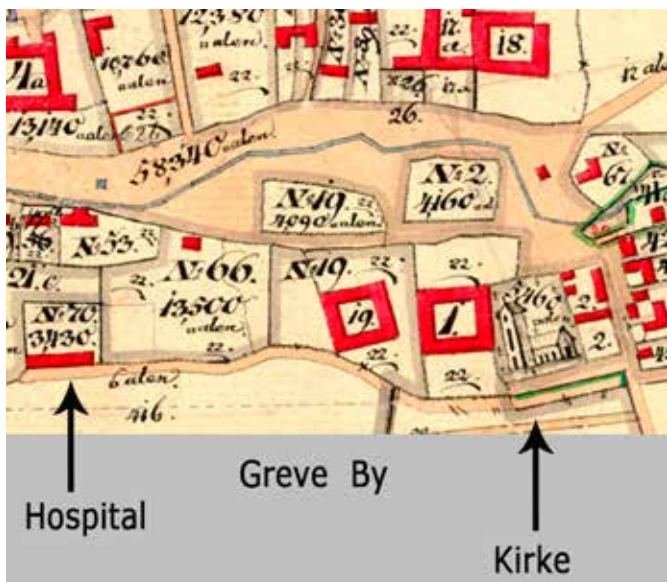
Men med sorgen over at have mistet den første Sidse er det triste ikke slut. Da det bliver februar 1832, mister Johanne sin 36-årige ægtefælle Rasmus efter ti års ægteskab. Historien gentager sig, men nu er det Johannes børn, der mister en forælder, atter et hårdt slag for små børn. Men det skal blive værre. Det får alvorlige konsekvenser for familien at miste husfaderen. Johanne kan ikke klare til dagen og vejen uden Rasmus. Resultatet bliver, at Johanne kommer i betragtning til en plads på Greve Hospital, når et fattiglem dør, og der bliver en plads ledig.

Den 20. marts samme år dør hospitalslem Henrik Hansen, og kort tid efter flytter Johanne ind i huset med sine børn. Hvordan det går Johanne og børnene fremover, skal vi nu sætte lys på, men kan allerede nu afsløre, at Johanne kom-

mer til at tilbringe resten af sit liv her i fattigdommens "hule".

Livet i Greve Hospital

Nu da Johanne har fået plads i hospitalet, er der nogle strenge regler, som skal følges. Bl.a. skal den, der optages i huset, afgive ejerskabet til de ejendele, vedkommende har. Ved dødsfald bliver disse ejendele solgt på auktion, og pengene går i fattigkassen. Hospitalets beboere får penge til at leve for udbetalt kvartalsvis, et fast beløb uanset om man er en eller flere i husstanden, så der har næppe været meget at leve for. Hvis husreglerne ikke bliver overholdt, bliver der trukket i ydelsen. Kirkegangen skal også overholdes, og gør man ikke det, bliver der trukket i beløbet. Beboerne har mulighed for at arbejde uden for hospitalet, men det kan ikke umiddelbart ses, at Johanne har haft noget arbejde, dog har hun haft mulighed for lidt havearbejde, da hver husstand har et lille stykke jord, hvor de kan dyrke afgrøder til eget brug.

Kort fra Geodatastyrelsen.

Åbne ildsteder, senere jernkomfurer, har været til rådighed, så beboerne selv kunne lave mad. Ønskede man at besøge nogen udenfor og forlade hospitalet, må man søge om lov. De nævnte husregler er et lille udpluk af reglerne, som beboerne skal rette sig efter.

Ildsted. Foto: Bjarne Fallesen.

Beboerne ved Folketælling i 1834

Hvem disse regler gjaldt for i 1834, ser vi ud fra tællingen af hospitalets beboere, hvor der var 25 beboere, heraf 5 mænd, 5 drenge, 11 kvinder og 4 piger.

Folketælling 1845. Fra Arkivalieronline.

Årene fremover for Johanne og børnene

De uheldige hændelser er ikke slut for Johanne. Den 20. marts 1835 dør datteren Maren. Året 1835 har tyndet godt ud i beboerskaren i hospitalet. Foruden Maren afslører kirkebogen, at den 80-årige Ane dør i april, og i oktober måned dør endnu to fattiglemmer, nemlig den 39-årige Mette og den 65-årige Maria. Ved folketællingen i 1840 kan man se, at sønnerne Hans og Ole ikke er registreret der mere. De har nået alderen, hvor de har forladt hjemmet for altid for at stå på egne ben. Johannes datter, Sidse, er blevet ti år og vil stadig have nogle år tilbage i dette triste miljø. Ved denne tælling er beboerantallet faldet til 17 personer, og deraf er der to enker foruden Johanne. Ved den næste folketælling i 1845 er den 15-årige Sidse stadig sammen med moderen Johanne. Men Sidse forlader også hjemmet og skal stå på egne ben ligesom brødrene.

Der sov for det meste flere i hver seng. Foto: Bjarne Fallesen.

Vi nærmer os Treårskrigen og forældres angst for at få sønner med i krigen, og dette har nok også været Johannes bekymring. Vi kan afsløre, at sønnen Ole kommer med i krigen og bliver såret. Årene går, og børnene finder ægtefæller og får børn. Om Johanne har haft særlig kontakt med sine børn og børnebørn kan ikke umiddelbart ses, i hvert fald nævnes hun

ikke ved børnebørnenes dåb. Da vi når til tællingen i 1850, er der ikke nævnt børn hos Johanne i Hospitalet mere. Årene går deres gang på godt og ondt. Da tællingen finder sted i 1870, er Johanne for længst død. I kirkebogen for sognet er nævnt, at hun er død den 23. januar 1867 hos datteren i Roskilde og bliver begravet på Greve Kirkegård.

Indtægt	Beløb	Dag	År
1. Indtægt for forrige Aar	76	5	15
2. Indtægt af Indtægt 15 Okt 1863 til 14 Febr 1864	31	12	5
3. Indtægt af Indtægt 15 Okt 1863 til 14 Febr 1864	31	12	5
4. Indtægt for Greve- og Kildebrønde Leases for 1 Febr 1864 til 14 Febr 1867	28	23	4 10
5. Gælds af det gamle Regal	2	27	10
6. Det Rigt af alle Johanne Jacobsdatters Indtægter	4	5	1
Summen Indtægt	194	5	15

I fattigvæsenets regnskabsbog er indført, at afdøde Johanne Jacobdatters efterladte ejendele beløber sig til 4 rigsdaler, 5 mark og 1 skilling. Det må være beløb indkommet ved auktion af de ejendele, hun i sin tid medbragte fra sit tidligere hjem.

Et liv er levet, Johannes liv på jorden blev – set udefra – næppe lykkeligt, og vi må konkludere, at hun nok ikke havde en eneste chance for at komme ud af fattigdommen med den tids muligheder for kvinder.

I en efterfølgende artikel vil vi se på, hvordan de to sønners liv formede sig i store træk.

Regnskabsside. Fra Greve Kommunearkiv.

Greve Hospital på Frilandsmuseet. Foto: Bjarne Fallesen.

Kilder

Arkivalie online: kirkebøger og folketællinger for henholdsvis Solrød og Greve-Kildebrønde Rigsarkivet: "Greve-Kildebrønde Hospitals Regnskabsprotokol" Litteratur: "På fattighuset" Greve hospital og andre fattighuse på landet i 1700- og 1800-tallet. Udgivet af Nationalmuseet 1978. Tekst af Ingeborg Christmas-Møller

Fotos

Det Kgl. Bibliotek: Frands Daniel Møllerup
Greve Museum: Peter van Wylich og kvindelig beboer
Nationalmuseet: Fattighuset, Peter Michelsen
Frilandsmuseet: Husplan, Børge Ehrhardt
Bjarne Fallesen: Optagelser på Frilandsmuseet.
Kort: Geodatastyrelsen

Fra "skuffebarn" til skovfoged!

Af Kirsten Nielsen

Højholdtsvej 6
5450 Otterup
tlf.: 28933465
kirstenmariannenielson@gmail.com
<http://www.kirstenjohs.dk/>

Indledning

En dag fik jeg en mail fra R. Lemming, hvori han spurgte mig, om jeg vidste, at Herman Gotlieb, som jeg havde i mit slægtstræ på min hjemmeside, var n... (det ord, vi ikke må skrive mere)!

Det havde jeg ikke haft nogen som helst anelse om; det står ikke nævnt i hverken folketællinger eller kirkebøger.

R. Lemming sendte mig en kopi af bogen *Herregaardsskytterne i 1848* af premierløjtnant A. Valentiner, udgivet 1898, hvor ovenstående ord stod! Så begyndte vores interesse for at finde mere om ham. Det, jeg vidste, var, at han var skytte og skovfoged på Basnæs Slot ved Skælskør.

Kendsgerninger

Vi havde hele tiden vidst, at han var født i København d. 28. oktober 1804, men ikke hvor? Men da jeg nu erfarede, at han var farvet, tænkte jeg straks på Den kongelige Fødselsstiftelse og fandt ham da også her. Hvordan kom jeg så videre? Jeg søgte hjælp hos nogle dygtige slægtsforskere på Facebook, og så kom jeg videre. De havde fundet ham i Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelses Udsætterprotokoller for landet, 1804-1806, hvor man kunne læse, at Herman Gotlieb var født d. 28. oktober 1804 under No. 975 og døbt d. 3. november. Han blev udleveret fra Stiftelsen "efter Attest fra Hr. J. Falch, Præst i Tierebye til Marie Olsdatter, Huusmand Poul Buchs hustru i Tyvstofte Bye, Tierebye Sogn, Sorø Amt. **"Barnet af en Sort Moder, men selv ei meget sort - det var efter Udseende frisk og sundt og uden Legemsfejl - ei var Plejemoderen med Die. og 1 koe."**

Her stod virkelig mange oplysninger om ham. Hans mor havde været sort, men selv var han ikke meget sort! Han kom til sin plejefamilie som helt spæd, de fik plejepenge for ham, til han selv kom ud at tjene. De fik ca. 15-20 Rigsdaler om året, hvilket var mange penge på den tid. Plejemoderen var dog ikke med mælk, havde altså ikke født for nylig, men hun havde en ko!

I 1819 finder vi ham som plejebarn hos gårdmand Jens Hansen, Eggeslevlille, hvor der står, at han er et "kleine barn fra Stiftelsen i København", og her i Eggeslevlille bliver han konfirmeret i Eggeslevmagle Kirke, med gode kundskaber!

Lægdsrullerne

1822 kommer han til Basnæs ifølge Tillægslisten, hvor han står betegnet som "tjener". Vi kan følge Herman Gotlieb i lægdsrullerne fra 1825 til 1836, hvor der bl.a. står om ham, at han er "skuffebarn"¹, født i København, 22 år, 64 ½ tommer høj. Hans venstre pegefinger er stiv og kroget "samt vanskabt, betydelig platfodet, har Blodaare-knude paa høire Læg. 1827 Fingerskade tilvejebragt ved uvarsom Brug af en Hakkelsekniv." Han er "tienlig til Trk. (trænkusk, en soldat der er uddannet og bruges til kusk).

Han har åbenbart påført sig en del skader i de år, han har været ude og tjene, og bliver derfor bedømt til at kunne være trænkusk allerede i 1826!

Voksen og skytte

I 1831 finder han sammen med sin senere kone Margrethe Andersdatter (min tipoldemors søster), som er enke. Margrethe Andersdatter får en datter i 1831, hvor Herman Gotlieb bliver udlagt som barnefader. Margrethe Andersdatter er på dette tidspunkt kokkepige på Holsteinborg Gods, som ligger tæt på Basnæs Gods. Ifølge folketællingen februar 1834 bor Herman Gotlieb i Skyttehuset, Eggeskovhuset, sammen med en husbestyrerinde og hende datter. Det har åbenbart ikke været kærlighed, for hun bliver der ikke, og hendes barn er han heller ikke far til.

Luftfoto af Skyttehuset, hvor Herman Gotlieb boede til ca. 1856. Skælskør Lokalarbiv.

¹ Barn, som en ugift moder anonymt havde lagt i en kasse opstillet ved Frederikshospitalet (Fødselsstiftelsen) i København.

Margrethe Anderdatter og Herman Gotlieb bliver gift i Holsteinborg Kirke d. 11. maj 1834, og hun føder en søn d. 22. december 1834. Ved folketællingen 1840 bor de sammen i Skyttehuset og har nu fået 3 børn.

Herman Gotlieb deltager som frivillig i Treårskrigen i "Det beredne Jægerkorps for Øerne, 2nd Escadr." fra marts 1848 til august 1848. Han er ca. 163 cm høj, medlem af De Danske Vaabenbrødre, Holsteinborg Afd., No 2296 og søger om fortjenstmedalje for sin deltagelse, som han får tildelt. Som herregårdsskytte bar han en flot uniform.

En herregårdsskytte i uniform. Tegning fra bogen Herregaardsskytterne.

Skovfoged og alderdom

Omkring 1856 bliver Herman Gotlieb skovfoged på Basnæs og flytter til Purrehuset. Så vi må jo sige, at han har klaret sig flot: fra at være et mørkt skuffebarn til at blive skovfoged!

I 1876 dør Margrethe Andersdatter, og Herman forbliver i uskiftet bo med sine to stadig levende børn. En auktion bliver bekendtgjort i 1877, da han fratræder som skovfoged.

Herman Gotlieb dør d. 21. marts 1887 efter et langt liv, og hans bo bliver fordelt mellem hans to børn, Juliane Marie

Purrehuset, der var Hermans skovfogedbolig. Skælskør Lokalarliv.

Auktion.
Onsdagen den 25de ds., Formiddag Kl. 10, lader Skovfoged Herman Gottlieb af Basnæs Skov, paa Grund af Tjenestefratrædelse, ved offentlig Auktion bortselge en Del Ind- og Udbo, saasom: Borde, Stole, Stabe, Senge, Sengflæder, Porcellæn, Klædning, 2 Vogne, 3 Harver, 2 Pløve, 1 Tromle m. M.; endvidere: **4 Køer, 1 Kalv, 1 Ged, 2 Ungvin.**
Med Betalingen, der erlægges til Godsforvalter Lassen paa Basnæs, gives vederhæftige Kjøbere Kredit til Middeldag d. A.
Besterflakkebjerg Herredskontor, den 7de April 1877.
C. Büff,
kont.

Announce for auktionen i Slagelse-Posten d. 20. april 1877

Gotlieb og Christian Frederich Gotlieb; boets beholdning er 115 Kr. 96 øre. Herman Gotlieb har måske været lidt ensom i sin alderdom, da hans datter boede i København og sønnen i Nyborg!

Efterskrift

Man kan ikke lade være med at tænke på, at den plejefamilie, der fik Herman Gotlieb i pleje, må have vakt opmærksomhed i Tjæreby Sogn med en lille mørklødet dreng, som sikkert har været sød som spæd. Da han senere kom i skole og ud at tjene, er det ikke sikkert, hans liv har været så nemt, og vi kan også se af beskrivelsen i lægdsrullen, at han har fået mange skader, sikkert efter hårdt arbejde! Trods det fik han vist et godt liv og måske også en slags oprejsning?

Mange af min tipoldemors efterkommere fik også navnet Herman eller Gotlieb, så formentlig har han været en agtet person i familien?

Kilder:

København Amt, Udsætterprotokoller for landet, Den Kongelige Fødsels- og Plejestiftelse.

Lægdsruller.

Folketællinger.

Erindringsmedaljen for krigene 1848-50.

Mediestream.

"Herregaardsskytterne i 1848" af Premierløjtnant A. Valentiner. Kan læses som e-bog på adressen: <http://www5.kb.dk/e-mat/dod/130019428169.pdf>.

Skælskør Lokalarkiv.

Jacob Eduard Daniel Andresen og Christianshvile Børnehjem

Af Ole Graabæk

Skovgrænsen 4
2960 Rungsted Kyst
ole.graabæk@privat.dk
PC117763 Ole.jpg

Min morfar, Jacob Eduard Daniel Andresen, blev født 1890 og døde i 1951, da jeg var fire år gammel. Morfar blev opfostret på Det kongelige Vajsenhus i København efter strenge ordensprincipper. Mor fortalte om en episode fra hans barndom, hvor han havde dækket bord til de mange børn. Forstanderen lod en stige hente ind i spisesalen - kravlede dramatisk op på stigen - så ud over salen - og deklamerede: "Kan nogen se saltet?" Morfar huskede saltet efter den oplevelse.

Jeg har senere fundet ud af, at episoden ikke skete under Vajsenhusopholdet, men på Christianshvile, og forstanderen var "CC", som omtales senere. På den tid sad øretæverne løst, så denne dramatiske, pædagogiske og effektive metode var nok karakteristisk for den blide mand.

Morfars liv startede med megen turbulens. Som barn fik vi at vide, at morfars forældre døde, da han var lille, og at han derfor blev et vajsenhusbarn. Arkiverne

Jacob Eduard Andresen.
Fotograf ukendt.

fortæller en mere nuanceret, men også meget barsk historie. Morfar blev født 4.1.1890 i Blågårdsgade 30 og døbt i Holmens Kirke. Kirkebogen oplyser, at moderen var enke Anna Dorthea Petersen (født Andresen), Holmensgade 35. Om faderen står intet, udover at barnet er uægte. Fadderne og deres adresser førte ikke til øget indsigt. Fødsel og dåb er også indført i Sct. Johannes Sogns kirkebog.

I Vajsenhusets arkiver er ansøgningsblanketten samt kartotekskort kilde til yderligere information. Moderen døde 22.6.1893 af brystsyge (tuberkulose), og mormoren, enke Ane Hansen, Teglgårdsgade 6ll tager sig af to drenge. Den 21.2.1897 optages Eduard i Vajsenhusets skole. Faderen opgives at være Edvard Olsen, stævningsmand på fogedkontoret, citat: "fader lever ingen penge". Eduard står som udgået 1901, i smedelære i Bregninge ved Rudkøbing (lidt svært at læse, hvilken "købing" det er). Nu smedesvend, gift og bor på Christianshavn.

Arkivmaterialet rummer et bredt udsnit af befolkningens problemer. Der er basismateriale til en historisk/sociologisk udredning af de mere interessante. Det er nok betegnende, at navnet på forsiden af ansøgningen er streget over og erstattet med "Edvard Andresen" og fødselsdagen er på kartotekskortet anført forkert/sjusket til 8.7.1890, selv om det korrekte står i ansøgningen.

Eduards kartotekskort består af en påskrift under bemærk-

ninger på et gammelt kort fra en helt anden person fra 1763. Respekten for individet var ikke særlig udviklet. Eduard har måtte kæmpe sig op helt nede fra. Mon ikke vi her har forklaringen på at Eduards to piger senere fik så flotte navne? Det med den forkerte fødselsdato sker i øvrigt igen, idet kirkebogen for Filips Kirke ved Eduards død 30.12.1951 anfører, at han blev født 4.11.1890. I Stadsarkivet på Københavns Rådhus er det rigtige dog anført.

I 1927 udgav forstander Chr. Ottesen bogen "Det Kgl. Vajsenhus gennem to hundrede Aar". Den tager udgangspunkt i Frederik den Fjerdes skrivelse af 8. april 1720 til Missionskollegiet. Skrivelsen omtaler i et meget omstændeligt sprog bl.a. det økonomiske fundament for: "et Vajsenhuses Indrettelse og Underholdning som til Hittebørns Antagelse og Opfostrelse" ... "saa at Guds Ære derover kunde befordres og mange fattige Lemmer derved kunne finde deres Nytte og Gavn".

Bogen beskriver mange menneskers uegennyttige og selvopofrende indsats gennem tiderne. Men den beskriver også voldsomme kampe om magten i denne fine institution, således f.eks. kampen om, hvorvidt de små skulle tugtes med en pietistisk bibel eller en anden. For børnene handlede det om overlevelse, husly og mad. Det emne er forbavsende nok ikke særlig grundigt behandlet. Nogle af børnene nåede langt og fik embede, ja nogle blev endog missionærer.

Bogen strejfer også danmarkshistorien. 19. oktober 1771 skrev Struensee, at kgl. Majestæt har ophævet Direktionen over Vajsenhuset, "og skulle at efter Hs. Majestæts derhos givne Befaling have Direktionen for Vajsenhuset tilkendegivet, at de til Direktionen for den almindelige Plejeanstalt have at aflevere alle de Vajsenhuset vedkommende Obligationer, Dokumenter, Capitaler, Beholdninger samt dertil hørende Inventarium". Struensee undervurderede samtidens stærke folk, og det gik som bekendt helt anderledes.

Ved morfars konfirmation 10. april 1904 i Ordrup Kirke står under "Forældre": Enke Anna Dorthea Petersen f. Andersen af Kjøbenhavn, i Pleje hos Børnehjemsforstander Carl Christian Christensen og Hustru Caroline Amalie f. Petersen, Børnehjemmet Christianshvile Ordrup (CC's mellemnavn var Frederik).

Jeg har ikke fundet ud af, hvornår Eduard kom til plejehjemsforstanderparret Carl og Caroline Christensen i Ordrup. Mit gæt er 1901. Hos "CC" i Ordrup møder Eduard den varme og menneskelighed, han tydeligvis ikke fik de første år. CC og hans kone er da også faddere, da Henriette

skal døbes i Filips Kirken 27.2.1916. Inden da var Eduard blevet gift med Johanne Zimmermann den 8.6.1913 i Silkeborg. "CC" døde 9.3.1916 få dage efter barnedåben. "CC" var en meget aktiv mand og har fået en særdeles flot omtale i "Dansk bibliografisk Leksikon".

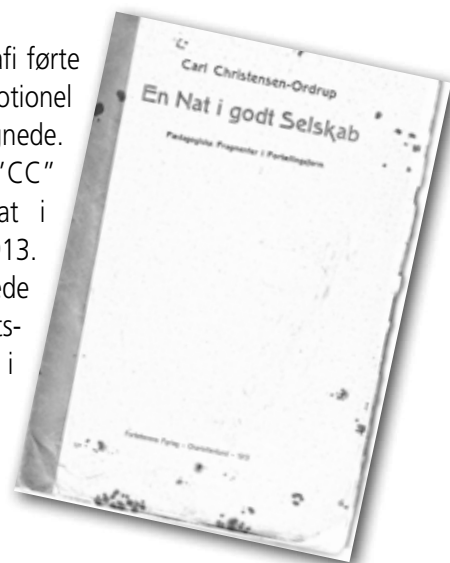
Læsning af den biografi førte til en meget stærk emotionel oplevelse for undertegnede. I slutningen står, at "CC" skrev bogen "En Nat i godt Selskab" i 1913. Den oplysning lammede enhver videre slægtsforskning den dag i 1996.

Da mormor lå og kæmpede med døden i 1972, sad jeg hos hende, så mormor ikke var alene,

hvis hun skulle komme til bevidsthed. Jeg fik natten til at gå med læsning af en bog fra mormors bord: "En Nat i godt Selskab". Først 24 år senere forstod jeg, hvilken bog, jeg havde læst den nat i 1972, samt hvorfor netop den bog lå hos mormor til sidst. Den slidte bog indeholder påskriften: "Glædelig Jul 24.12.13 fra Johanne og Eduard". Et enkelt citat fra et af de pædagogiske fragmenter lyder: "De har fra Begyndelsen mere haft Øje for hans Fejl end for hans mange gode Sider – de har villet bekæmpe Fejlene for at faa hans gode Sider frem – jeg har kun haft mine Øjne heftet ved hans gode Sider, for at han har kunnet komme bort fra Særhederne og Svaghederne, som ikke i nogen særlig Grad har irriteret mig, da alt dette slet ikke er i Familie med mig."

Denne pædagogiske indfaldsvinkel til og respekt for de vanskelige og forsømte børns medfødte karakteregenskaber, som ikke må krænkes, er baggrunden for morfars livslange hengivenhed for og kærlighed til "CC" og til, at der i Eduard og Johannes fotoalbum er flere billeder af "CC" og mange foto af Eduards plejebrodre, som de bevarede nære kontakter med hele livet. Den pædagogik står i skærende modsætning til det tidligere under Vajsenhuset beskrevne menneskesyn. Udgangspunktet var det kristne budskab i den reneste og smukkeste form.

I bogen "Danske Børnehjem i Billeder og Tekst" fra år 1900 står der under: "Hvordan Børnehjemmet Christianshvile

Forsiden af "En nat i godt selskab"

blev til" følgende om CC: "Saa blev da Christianshvile Børnehjem til, derved at en enkelt Mand følte sig saaledes dragen til de hjemløse Børn, at han måtte den Vej, - mod al Beregning, - mod al ydre Fordel, - mod alle velmente Raad." og senere: "Ja, det er svære Tider, naar Manden staar alene med sit - det ene - Maal for Øje - det eller intet! - og saa samtidig maatte sige: Det er jo Vanvid at slippe det sikre Udkomme og den smukke Stilling, du har, for at vove dig ud paa det bundløse Dyb! - Han havde jo sin Lærergerning fremdeles. Den levede han af, og uden den havde han ingenting at leve af. Ja der laa han ved Bredden med sit lille Fartøj. - Kast los lød Stemmen i ham. - Bliv, hvor du er! lød et enstemmigt Kor af faste paalidelige, kærlige Røster. Da kom en Kastevind og rev Fortøjningspælen om, hans fartøj var bundet ved. Tilfældet kom til Hjælp! siger folk. Fartøjet drev med stærk Fart ud ad. At vende tilbage var umuligt. Nu var Vejen aaben. Da alt saa ud til Død og Undergang, da blev Christianshvile Børnehjem til! Hans Hustru, der havde fulgt ham med Kvindens dybe Forstaaelse paa hans Livs eventyrlige Veje og altid havde set op til den begejstrede Mand, hvem saa mange kloge rystede paa hovedet ad, - hun havde næppe bygget Hjem med ham i det nye Hus, før hun pludselig blev syg; faa Dage efter var hun død."

Børnehjemmet Christianshvile i 1890. Kilde: Danske Børnehjem i Billeder og Text.

Den 26. november 1920 stiftes foreningen "Christianshviles Minde", hvis formål er "at samle udgående Fosterbørn fra Børnehjemmet Christianshvile med den Hensigt paa forskellig Maade at mindes Barndomshjemmet". Morfars eksemplar af vedtægterne er stadig bevaret.

Jeg har selv kun få erindringer om morfar. En juleaften optrådte han som julemand, og jeg blev så skræmt, at jeg gemte mig bag en sofa, til han var gået. Jeg har siden fået

at vide, at han ud over rød frakke og gavesæk også havde iført sig en skrækkelig maske. Fra sin sygeseng forærede han mig to stykker legetøj. En gardist i rød galla i træ og et par bokser i en boksering. Når man trykkede på bunden af bokseringen, blev nogle snore slappe og ved passende betjening kunne bokserne udføre en boksekamp. Mor fortalte, at mormor fødte et drengebarn, som døde spæd, og at morfar var særlig glad for mig, der var hans eneste barnebarn af hankøn. Som barn havde morfar en vigtig rolle for mig. Når jeg var i tvivl om, hvorvidt noget var godt eller skidt, tænkte jeg på, hvad morfar ville sige, hvis han så mig. Og så gjorde jeg det, jeg troede, han ville blive glad for.

Jeg kan ikke huske, hvordan morfar var som menneske. Men på billederne i familiealbummet ser han meget mild og rar ud. I gæstebogen skrev han juleaften 1950 følgende: "Kære lille mor ogsaa jeg lille ubetydelighed siger dig Tak for det store Forarbejde og store Arbejde her på selve Juleaften. Og hvilken Lykke at vi fik lov at holde Juleaften sammen med vore Børn - Børnebørn og vore kære Svigersønner og Bedstefar. Vi lader Takken gaa videre til ham som styrer alt saa viseligt. Godnat. Far." Jeg synes den lille hilsen fortæller meget om ham. Morfar var uddannet maskinarbejder og arbejdede på Holmen. Morfar og mormor var flittige kirkegængere og væsentligt mere berejste i udlandet end sædvanligt for en maskinarbejder på den tid. Der er også mange foto fra idyllen i deres kolonihavehus i familiealbummet.

Min far talte ved en festlig lejlighed: "Da jeg i sin tid lærte den kønne unge pige at kende, som siden blev mor til Ole, var det svære tider. Stauning havde nogle år tidligere indgået det senere så berømte Kanslergade-forlig. Min svigerfar var smed og i perioder arbejdsløs, og min svigermor, æret være deres minde, havde rengøring hos et par velaflagte familier. Den ene af disse var en værkfører Faber, som var ansat på Orlogsværftet. Via fru Faber skaffede hun svigerfar ansættelse på Orlogsværftet, hvilket naturligvis åbnede helt nye udsigter for den lille familie. Svigerfar var helt pjattet med den kgl. Danske Marine. F.eks. kunne han finde på ved hjemkomsten fra arbejdet, når Peder Skram var sejlet op i Kattegat med et par Torpedobåde, at melde, at "Højsøflåden var gået ud!" og jeg husker en bestemt lejlighed, hvor han og jeg befandt os på bagperronen af en sporvogn, hvor en Marineofficer senere stod på, blev han helt ekset for at gøre plads for denne. Svigerfar kunne jo ikke vide, at hans barnebarn mange mange år senere skulle ægte en yndig pige, datter af en ingeniør ved Orlogsværftet."

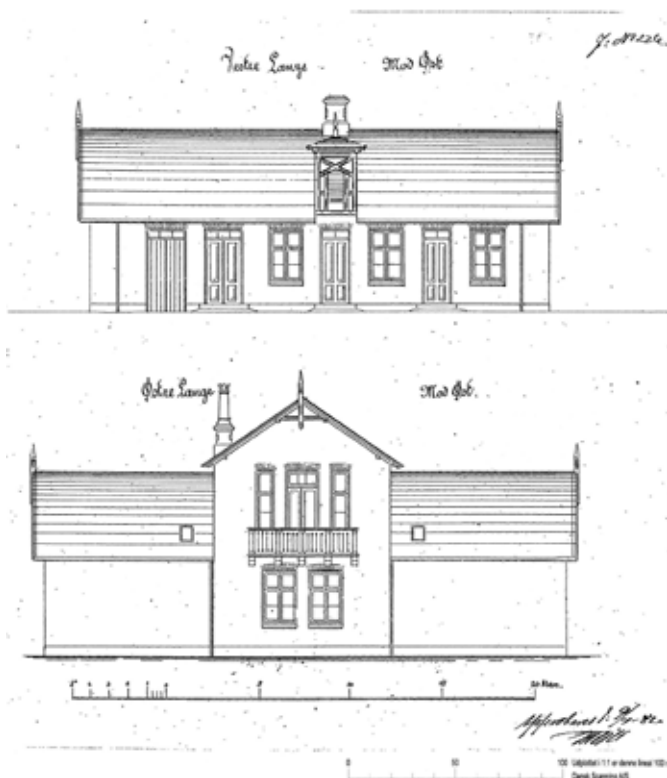
Udredningen to generationer baglæns har givet svaret på

spørgsmålet: Hvorfor hed morfar Andresen, når moren hed Petersen, faren Olsen og mormoren Hansen? Jacob Eduard hed morfar efter faren, Daniel efter farfaren og Andresen efter morfaren. I øvrigt kan det bemærkes, at morfar holdt strengt på, at han hed Andresen og ikke Andreasen – for han var, som han sagde, ikke et asen (æsel). Det korrekte havde faktisk været Andreasen, men det kunne han jo ikke vide.

I 1911 var Eduard forbundsmed hos Jørgensen, Kleinsmed og Mekaniker, Smallegade 11, Frederiksberg. Som ung flyttede Eduard en del. Eduard og Johanne blev gift juni 1913. I 1914 flytter de til Øresundsvej 22, 3. sal, hvor de boede resten af deres dage. I 1916 er der kommet en datter til (min mor) og i 1917 hendes lillesøster. I perioden 1916 til 1930 er Eduard maskinarbejder ved DFDS. I 1940 er døtrene gift og flyttet hjemmefra. Eduard er maskinarbejder ved Orlovsværftet.

Men tilbage til starten på Christianshvil

Hvordan kunne en skolelærer få økonomien til at hænge sammen? To bygninger blev opført 1882, se figur.

Børnehjemmet tegnet i 1882 i ansøgning vedr. matr. nr. 4b.

Den 25. januar 1888 køber lærer Carl Christensen matrikel 10dr (og herunder 10fg) af Ordrup, som han sælger igen den 9. januar 1890. Salget muliggør købet den 25. juni

1890 af matrikel 4b af Bernstorff, Ordrup (Auktions-skøde). Det er grunden, hvor Børnehjemmet Christianshvil ligger. Adressen ændres senere fra Christianshvil til Sofievej 12 og til Rosenstandsvej 12 (i 1927).

Den 4. april 1891 dør Carl Christensens første hustru Johanne Christensen. Den 24. februar 1892 sælger lærer Carl Christensen matrikel 10fg af Ordrup for at skaffe yderligere kapital. I 1892 bliver Carl Christensen gift med Caroline Amalie.

Folketællingerne forklarer i glimt, hvad tanken bag købet af grunden med tre bygninger var. Børnehjemmet er i den østre fløj, og lejeindtægterne fra de to andre bygninger skal sikre driften af børnehjemmet.

Ved folketællingen 1901, Sofievej 12, bor i østre sidebygning: Redaktør og Børnehjemsforstander Carl Christensen med hustru Caroline Amalie, Bestyrerinde, 2 tjenestetyende (en kokkepige og en hjælper med børnene), en lærerinde samt 23 plejebørn. (To af navnene Harry Borg og Poul Gundel husker jeg fra mormors fester).

Skemaet oplyser, at 2 lejligheder er ledige om vinteren. (Ingen lejeindtægter). Udfyldelse af skemaet har ikke haft hans store opmærksomhed, under ejer står Børnehjem og der er lavet et tillægsskema med 3 plejebørn, som han glemte – det er nok også forklaringen på, at min morfar ikke er med på skemaerne. Antallet af plejebørn svinger lidt i perioden.

I 1911 er min mormor Johanne Zimmerman ansat som økonomibestyrer for børnehjemmet. Den 16. marts 1916 dør lærer Carl Christensen. Den 18. februar 1920 sælger enken Caroline Amalie ejendommen til KFUM.

Kilder:

- Danske Børnehjem i Billeder og Text
- Weblager.dk
- Historiske kort (Kort og matrikelstyrelsen)
- Realregister, Skøde-panteprotokol, Kirkebøger, Folketællinger (Statens arkiver)
- Gentofte Lokalarkiv
- Tingbog (Danske Domstole)

Herrup Købmandshandel. Peder Villadsen og Maren Pedersen, købmandsfolk på den jyske hede, del 2

Af Grethe Leerbech
Gik@glk.dk

Marens parcel og Herrup Købmandshandel

Efter konkursen skulle familien have noget at leve af. Imidlertid skete der det, at den nye ejer af deres konkursramte gård udskilte en parcel i december 1902 - kort efter Marens ægtepagt - med en lille landejendom til Maren på 4 tønder land, så der kunne drives en købmandshandel. Maren fik skødet for 125 kr. pr. tønde land, i alt 500 kr., som hun betalte kontant. Kontrakten blev underskrevet af Maren alene uden vitterlighedsvidner.¹

Det mærkelige i denne historie er, at den nye ejer først fik det endelige skøde i januar 1904.² Maren indgik handlen med ham i december 1902, og Maren og Peder flyttede ind i den lille landejendom i januar 1903. Der er ingen tvivl om, når man læser dokumenterne og forløbet igennem, at der blev lagt mange kræfter i, at de hurtigt kom på fode igen. Og sikkert er det, at Marens bror stod bag det.

Op så skulle der bygges. Peder og Maren byggede en købmandsgård med bolig og lade til opbevaring af materialer mv. Hvor pengene kom fra til byggeriet, kan man kun gisne om. Men Herrup Købmandsforretning var et aktieselskab. Det viser en gammel købmandsregning, som er blevet gemt.³ Peder havde trods konkursen stadig beholdt sit næringsbrev, og bestyrelsen ansatte ham som forretningsfører. Maren og hendes bror sad i bestyrelsen. Købmandsforretningen gik godt, og Maren købte flere ejendomme, bl.a. en ejendom på 10 tdr. land, som kostede 1.225 kr., og som hun betalte kontant. I 1915 købte Maren yderligere 10 tdr. land.

Barnefødsler og jordemodervæsen

Livet på købmandsgården gik sin vante gang, og Maren og Peder fik tre børn mere: Villads Peder, født 1903, Otto Ingvar, født 1906, og Ejnar, født 1908.⁴

På den tid, Maren fødte, var jordemodervæsenet for længst opstået, og jordemødrene fik en rigtig uddannelse på jordemoderskolen i København. Danmark blev opdelt i jordmoderdistrikter, og på landet var de ikke større end ca. 10 km i omkreds. Jordmoderen skulle jo nå at komme frem. I 1870 opdagede man også, hvor vigtigt det var at være renlig, og den antiseptiske fødsel blev indført i disse år. Maren havde ret til jordmoderbesøg, og jordmoderen havde pligt til at komme; men ligesom de fleste andre kvinder

fødte hun alle børnene hjemme. På hospitalet kom man kun, hvis der gik noget galt, og der ikke var andre udveje. Maren fødte siddende, da jordemoderen medbragte en fødestol. Fra 1862 skulle jordemødrene føre en fødselsprotokol, hvor de skulle notere om fødslernes gang, om børnene var fuldbårne, havde skavanker eller andet, om fødslerne tog lang tid, og om børnene blev taget med tang, m.v. Dengang skulle en kvinde ligge i sengen mindst ti dage efter fødslen, og ofte lå de i op til tre uger efter. Maren og Peder var heldige. De fik kun sunde og robuste børn, og ingen døde som små.⁵

Lokalområdet udvikles

Herrup var inde i en større udvikling. Flere flyttede hertil, og der blev f.eks. bygget skole og anlagt bedre og flere veje. Vejen mellem Viborg og Holstebro, som går tæt forbi Herrup, kendes dog helt tilbage fra 1500-tallet. Jernbanen mellem Struer og Skive går gennem Vinderup, og her var der allerede lavet holdeplads i 1866. I 1907 blev Vinderup Station bygget, og banen til Holstebro startede.⁶ Om denne fortæller et barnebarn:

"Når vi var på besøg hos bedstefar, var det allerbedste, når han spændte de to store arbejdsheste for den store vogn, og vi skulle til Vinderup Station og hente varer. Det var et eventyr at køre den lange vej, og det var den store verden, når toget kom ind, og vi skulle læsse varerne"

Det må have været en lettelse for Peder, at der allerede var jernbane i nærheden, da de startede købmandsforretningen. Så skulle han kun køre til Vinderup for at hente varer. Han kunne også bestille flere varer hjem på én gang via telefonen, for allerede omkring 1912 fik parret telefon.⁷

Folketællingen i 1916 fortæller dog noget specielt.⁸ Her er Maren ikke med i optællingen af familien i købmandsgården i Herrup. Hendes næstældste datter Petrea opgives som husbestyrerinde. Næ, Maren tælles på en særskilt matrikel, som hun købte i 1915. Her figurerer hun med en tjenestekarl. Hvad laver hun der, kan man spørge. Er Peder og hun gået fra hinanden, driver hun et landbrug alene på nogle hedematrikler med en landejendom, så hun kan bo der? På et gammelt kort fra 1840 kan man se, at det meste

1 Hjern-Ginding Herredsfoged, hhv. Skøde og panteprotokoller 1901-1903 og Justitsprotokol 1901-1905 (diverse opslag).

2 Samme

3 Fotos af gamle købmandsregninger fra Herrup udstillingen 2008 (privat).

4 Sevel kirkebog, 1903-1908, fødte drenge

5 Reglementet for Jordemodervæsenets Indretning og Bestyrelse i begge Riger, København undtaget af 21. november 1810, samt Helen Cliff, Læredøtrene på Jordemoderskolen og En Jordmoders forretning, 1997

6 Anne Sofie Vemmelund Christensen, På sporet af Vinderup, 2015, Vinderup Egnshistoriske Arkiv

7 Fotos af gamle købmandsregninger fra Herrup udstillingen 2008 (privat).

8 Folketælling 1916, Sevel, Ginding, Ringkøbing, afsnit Søndre Hede

Købmandsgården på Skråvej 3 i Herrup. Foto fra 1908. Her ses Peder, Maren med Otto, Søren Peder, Mette Katrine, Jensine, Mette Nielsine, Petrea og Villads Peder. Det er postbuddet, der står bagved med cyklen.

er angivet som hede med moseområder på, som ikke har været opdyrket ret meget.⁹ Parret har ganske givet på folketællingstidspunktet, som er i februar 1916, besluttet at sælge købmandsgården og flytte hertil. Derfor er det sandsynligt, at Maren var ved at gøre gården klar til indflytning, for i april 1916 solgte de købmandsgården. Måske skulle Maren også forvandle nogle hedestykker til agerjord. Det har været et slidsomt arbejde med primitive redskaber. Når et stykke hedejord første gang blev pløjet, skulle den bagefter ligge hen i 2-3 år. Herefter blev den dybpløjet og tilført mergel og kalk. Året efter kunne man så begynde at dyrke f.eks. kartofler eller roer. Kalk havde man masser af i området, og mergel, som er et lerprodukt med ca. 10 % kalk, kom fra forskellige mergelgrave i området. I hvert fald må Maren have været bosat der i længere tid.¹⁰

Ifølge Gunnar Hallum¹¹ er det:

"en almindelig antagelse, at Maren købte disse hedeparceller, hvor der allerede i 1916 var etableret et mindre husmandsbrug, som de havde tiltænkt som hjem for datteren Jensine og hendes mand. Parret var blevet gift i 1914, men der opstod en form for uenighed mellem dem. Måske fordi jorden var for dårlig der. Resultatet var, at de flyttede, men allerede året efter, i december 1916, var parret bosat ved Sevel Kalkværk i et hus".

Hvad der kan udledes af sandhed om dette er svært. Om de besluttede at flytte til hedeparcellerne, fordi datteren og manden ikke ville have dem, eller om Maren og Peder bevidst havde købt dem for at flytte derud grundet de dårlige krigstider eller frygten for Brugsens komme, kan ikke klarlægges. Imidlertid er parcellerne købt i midten af 1915, efter udbruddet af 1. Verdenskrig, kun ½ år før de sælger købmandsgården.¹²

9 Tegnet kort over Sevel Sogn, Historiske kort på nettet

10 Tegnet kort over Sevel Sogn, Historiske kort på nettet

11 Gunnar Hallum var en beboer fra Herrup, som gennem sit liv var meget interesseret i både danmarkshistorie og i lokalhistorie. Han har en utrolig god hukommelse og har samlet en masse lokalstof. Desuden har han arbejdet sig igennem de arkiver, der findes i Vinderup Lokalarkiv om min familie. Jeg har skrevet sammen med ham, og i 2008 besøgte jeg ham og hans veninde Vera, som er kusine til min mor, hvor han endnu engang fortalte og kom med nye informationer og viste os rundt til alle de forskellige købmandsgårde/forretninger, mine oldeforældre har ejet

12 Skøde- og panteprotokoller, Hjern-Ginding Herredsfoged, 1913-1915

Andelsbevægelsen havde allerede været der i nogle år, og nu ønskede en del bønder at etablere en brugsforening. Bønderne, der i mange år havde købt sædekorn, materialer til landbruget og værktøj m.v. hos Peder, slog sig nu sammen om at etablere en brugs i landsbyen. Det var Maren og Peders nabo, der var foregangsmand for dette. Det var også nogle af deres bedste venner, og begge par var aktive i missionen.¹³

Købmandsgården blev solgt midt under 1. Verdenskrig, som brød ud 1. august 1914. Her var der stærk fødevaremangel, bl.a. på grund af blokader, også imod Danmark. Levestandarden faldt fra dag til dag, og krigsudbruddet fik priserne til at stige dramatisk på dagligvarer. En sæk kartofler fra 5 til 12 kroner og et 4 kilos rugbrød fra 61 øre til 93 øre. Folk med penge hamstrede fødevarer og brændsel. Brændselspriserne steg til over det dobbelte. Situationen under krigen var så slem, at fattige kunne komme med deres madspand til den lokale skole, som var lavet om til folkekøkken, og hente dagens måltid der. Nu levede parret jo på landet, hvor man sikkert selv avlede sine kartofler, kunne bage af eget rugmel og hente brænde/tørvtøm i mosen, så måske har fødevaremanglen ikke været så hårdt her, men der er ingen tvivl om, at salget gik ned, og at det var svært at få varer.

Allerede i august 1914 kom Augustlovene med pristalsreguleringerne, som varede helt op til 1921. Her fastsatte regeringen priserne på fødevarer, og fra 1917, hvor krigsmagterne forstærkede blokaderne, indførte man rationeringsmærker for første gang i Danmarkshistorien. Allerede i 1911 havde regeringen indgået overenskomst, som fastlåste lønningerne i 5 år, hvilket betød meget forværrede levevilkår, når dagligvarerne steg til næsten det dobbelte. Augustlovene forbød også landmændene at fodre med rug og hvede, dvs. korn og andre produkter, som kunne bruges til brød og til menneskemad, f.eks. byg til byggrød. Der blev ligeledes indført en maksimalpris på erstatningsfoder. Eksporten af kød til begge krigsmagter betød, at manglen på kød kunne mærkes overalt – også hos bønderne selv. Lovene tillod f.eks. regeringen at konfiskere landbrugsartikler, også kødkvæg, hvis det var nødvendigt. Ganske vist fik bonden fuld erstatning (i devaluerede penge) ifølge loven.¹⁴

Vi kender altså ikke grunden til, at Maren solgte midt under krigen. Imidlertid var salgsprisen stor, så måske var det også den almindelige spekulationsfeber, der førte til dette skridt, selvom familieoverleveringen taler om, at *"parret ikke kunne klare sig mod brugsforeningen"*, men forberedelserne har været i gang mindst 1 år før salget. Den 15. april 1916 solgte Maren købmandsgården for 13.000 kr., og de flyttede til hedeparcellerne og levede der i 2 år som boelsfolk.¹⁵ Den nye ejer døde i 1919, og hans enke solgte den til Herrup Brugsforening, så Maren og Peders købmandsforretning i Herrup endte så alligevel med at blive en brugs.

Den 11. april 1918 - efter krigsophøret - solgte Maren hedeparcellerne for 20.500 kr. med al inventar og levende besætning. Ved samme handel købte

13 Slægtsbogen Mellem Limfjord og Alhede af Gunnar Noes. Mundbjerg (privat).

14 Nettet: Danmarkshistorien.dk. Aarhus Universitet, Verdenskrigsepoken 1914-1945, Økonomisk og statslig regulering og Ove Rodes Gimle-tale 26. oktober 1916 med introduktion

15 Denne og de følgende oplysninger er fra Skøde- og panteprotokoller, Hjern-Ginding Herredsfoged, 1916-1918, 1918-1919, 1919-1921, 1923-1925

Maren (hendes bror var ude af billedet herefter) en matrikel i landsbyen Djeld, hvor der lå en købmandsforretning, for i alt 20.000 kr.

Maren og Peder var indremissionske og deltog meget i de vækkelsesmøder, der i denne tid blev holdt på egnen. Ligeledes blev der afholdt missionsmøder i deres hjem. Ifølge folk fra egnen var der megen drukkenskab blandt folk, før de blev "vækket". Det var en hård egn at leve i, svært at få afkast nok i avlen, og engjorder og græsmarker til dyrene var få og også magre. Kun fårene trivedes, så der har været årsager nok til drikkeriet. Der blev også spillet kort med pengeindsats - især sjavs - i de lange vinteraftner, og slåskampe ved festerne grundet fuldskab var en almindelig ting.

"Vækkelsen var en redning for mange i sognet så man kunne leve et anstændigt liv" som Gunnar Hallum sagde.

Men Maren syntes, det var at gå for vidt, når Peder begyndte at tale om, at de skulle deltage mere i missionshusets bønne-møder. Ofte måtte han gå selv, og så sagde hun *"Ja, det må han selv om, men jeg tager ikke med"*. Blandt deres børn eksisterer der dette udsagn: *"at de giver alle deres penge til missionen"*. Især Peder gik op i missionen og dens levevis, f.eks. at der ikke måtte drikkes alkohol, at man ikke måtte danse, og at man skulle bede sit fadervor og bordbøn og bekende sine synder offentligt. De skulle som andre, der var medlemmer af en fri mission, betale tiende hertil. Da der skulle bygges kirke, var det også selvsagt, at købmanden bidrog med et pænt beløb. Barnebarnet Emma fortæller:

"at hver søndag læste bedstefar op for os af katekismus og en bønnebog, som han altid havde hos sig. Han ville gerne have, vi lærte et stykke udenad, og det havde vi ikke noget imod, det var bare sjovt, og tit skrålrede vi salmeversene ude på vejen eller gårdspladsen, så blev bedstemor vred. Han lærte os også nogle bønner, som han læste, og bagefter hørte han os i dem. Men min mor sagde til ham, at han ikke skulle lære hendes børn bønner, det kunne hun godt selv. Ofte var der missionsmøde, som de kaldte samtalemøder, [...] nogen søndage skulle de selv have møder [...], og andre var hos naboerne [...]. Vi skulle sammen med mine onkler og mostre blive hjemme. Men når vi skulle til Naustrup Forsamlingshus til møde der, var vi med. Bagefter var der kaffe og nogle gange kage, det var dejligt, og der var så mange andre med, som vi kunne lege med. Vi ville gerne i søndagsskole, men det ville min mor, Ane Cathrine, ikke have. Så jeg var der kun nogle enkelte gange. Jeg synes, det var spændende, fordi de fortalte historier for os. Men det var jo mest om sommeren, vi boede hos bedstemor og bedstefar, og da var søndagsskolen lukket. Inde i stuen var der et stort kors på væggen, og de havde også en jomfru Maria figur, som var så flot. Den fik min mor, men hun må have solgt den, for engang da min søster Thyra og mig spurgte efter den, sagde min mor: "Det skal I ikke blande jer i". Bedstefar havde jo sit eget kontor, og mange gange lukkede han sig inde der, så sagde moster Mette "Nu sidder han derinde igen og beder, som om det hjælper noget."

Vi gik både med varer til folk og med kirkebladet, og det tjente vi nogle småører ved, eller også fik vi rød sodavand af bedstefar bagefter. Kirken kom først, da jeg var 10 år, og jeg kan huske den første gang, vi besøgte den. Bedstefar ville have, vi skulle komme, da den blev indviet, men hele kirken var fuld, og det var kun bedsteforældrene og min morbror Søren Peder, der var inviteret. Vi andre stod udenfor; men bagefter var der kaffe og

kage og sodavand på en stor græsplæne med telt.

*Engang var vi sendt ud og vente, mens de voksne gjorde sig klar til kirken, vi legede og blev tørstige, så vi gik ind i butikken og stjal rød sodavand, for vi var så tørstige, og de andre havde travlt med at gøre sig pæne, og bedstefar spændte charabancen for, så der var ingen til at give os dem. Bedstefar vogtede over de røde sodavand, "for det var dyre ting", det var med patentpropper. Vi gemte sodavandene inde under forklædet - som vi altid gik med - og drak af den og gemte den igen. Men patentpropperne lukkede ikke ordentligt, når først de var åbne, så vi fik alle tre rød sodavand på tøjet. Jeg kan huske, det var min søster Thyra og min bedste veninde Maja (som var Søren Peders datter). Vi var alle på vej til kirken i Herrup, og der var langt, før bedstemor opdagede det med kjolerne, hun sagde: *Hvordan kan I svine jer sådan til, og så en søndag. Nu kan I alle 3 løbe hjem og tage nye forklæder på, og så kommer I tilbage. I skal være her inden gudstjenesten begynder."* Og vi løb alt, hvad vi kunde hjem. Maja skulle egentlig have været hjem til sig selv, men hun kom med os. Og vi fandt 3 forklæder, Majas var nok lidt stor, da det var et, mine mostre havde. Vi løb alt, hvad vi kunne tilbage". (Der er ca. 6 km mellem Djeld og Herrup).*

Forretningen i Djeld havde ægteparret kun i 3 år, og den 7. maj 1921 solgte Maren købmandsgården for 33.000 kr., heraf var 13.000 kr. værdien af inventar og lager. Fra denne handel tog Maren kun to heste, to vogne (en arbejdsvogn og en charabanc) og deres private indbo med. Man kan sige, at Maren havde forøget deres formue betydeligt ved disse handler. Hun startede med en matrikel til 550 kr., hvor de byggede en købmandsgård og endte med at sælge en købmandsgård til 33.000 kr.

Maren var stærk og viljefast. Hendes børnebørn siger, hun var en lille, slank og meget alvorlig kvinde, der næsten aldrig smilede, og børnene omtalte hende som sej. Som et af børnebørnene fortæller:

"Vores bedstemor var alvorlig, det var ikke hende vi snakkede med, når vi besøgte dem eller boede hos dem. Hun satte os gerne til arbejde, og forbød os at gå ind i købmandshandlen. Hun var ikke sådan en bedstemor, man puttede sig ind til eller betroede sig til. Over for de helt små var hun mild og tog sig af dem og puslede også om dem, men når vi blev større, skulle vi passe os selv og deltage i arbejdet. Der var næsten altid mange børnebørn i hjemmet, og mange gange boede vi der også i længere tid. Min bedstemor lavede ikke mad eller gjorde rent, det gjorde tjenestepigen, og hende blev vi sat til at hjælpe. Nogle gange havde de flere folk ansat. Men hun syede og læste meget. Jeg ved ikke rigtigt i hvad, måske nogle hellige skrifter og så nogle historiske, for min mor arvede Ingemanns historiske romaner, som jeg har læst mange gange. Men vores morfar underholdt os ofte med historier og spurgte til, hvad vi lavede, hvordan vi havde det. Han havde altid tid til at tage sig af os. Når vi kom ind i butikken, gav han os ofte noget slik. Det kunne være brystbolsjer, sådan nogle brune sukkerstykker i forskellig størrelse med malt i, tror jeg, Nogle gange - men sjældent - fik vi engelsk lakrids, det var virkelig godt. Det var næsten kun til jul, det skete. Men det allerbedste var, når han kom med nogle store gule bolsjer, der smagte af honning. Vi kaldte dem ravklumper, og de kunne næsten vare en hel dag. Bedstemor måtte ikke opdage det, hvis hun gjorde, skældte hun ham ud ved middagen. "Du spolerer ætøser", kunne hun sige.

Vi vidste ikke, hvad "spolere" var for noget. (Det er også lidt underligt, hvor Maren kendte det udtryk fra!).

Det var bedstefar, der var missionsk, og bedstemor, der passede på pengene. Det var f.eks. bedstemor, der lavede regnskabet, og ofte talte hun pengebeløbet op om aftenen, mens bedstefar krydsede af i regningerne og de sedler, han lagde i, når folk skulle have skrevet på bog, hvad der ofte blev gjort. Tit narrede han hende ved at lægge seddel og penge til side, som han skulle have slået ind i kassen. Dem gav han så til missionen; men hun opdagede det næsten altid.

Med alderen svandt hun lidt mere ind og blev lidt benet i det. Hun gik altid i lange sorte eller grå kjoler, nogen gange havde hun et stort forklæde foran. Udenfor bar hun ofte en fruehue på hovedet. Hun bar korset, og som købmandsfrue var hun også snøret ind. Dog ikke som de fornemme københavnerrinder. Hendes korset var laksefarvet satin, meget stift og fuld af stivere og snore. Det var mine mostre, som skulle snøre hende. Kun til højtideligheder og til kirkegang blev hun ordentlig snøret ind, til daglig var det ikke så fast. Hendes tøj bestod mest af sorte eller grå kjoler i noget blankt stof – sikkert satin – med en hvid blonderkrave og hvide manchetter. Hendes hår var altid flettet og sat op i en stram knold i nakken, og til pæn brug bar hun en fin hvid kyse med kniplinger på. Og hun havde ligesom os andre knapstøvler. Jeg har aldrig set hende i træsko. Men om søndagen havde hun en højhalset hvid kniplings- eller blondebluse og et flot guldsmykke i halsen. Blusen var langærmet, og hertil bar hun en lang vid sort nederdel. Når vi skulle i byen eller på familiebesøg, havde hun en fløjskåbe på. Man skal dog huske på, at hun også drev et mindre landbrug i en periode - men det var før, jeg kan huske - for det tog bedstefar sig ikke af, han var "æ kjø'mand". Maren var også moderne, for hun købte tidligt en radio, så hun kunne høre pressens radioavis og priserne på korn og smør. "Noteringen" som hun sagde det hed (Anden stavelse udtales som i ordet te, men Maren sagde notøh- ligesom i øh). Begge hørte gudstjenesten om morgenen og bagefter pressens radioavis. Når klokken var 12, låste bedstefar butikken og gik ind for at få middagsmad, og når han havde spist, skulle han have en middagslur på en divan, som stod i spisestuen. Den pæne stue kom vi kun ind i til jul. Her lagde han sig ned, når han havde slukket for middagsradioavisen, og inden længe så sov han. Når klokken var halv 2, vågnede han op igen og gik ud for at åbne butikken præcis kl. 2. Bedstemor ville have, han lukkede op kl. halv to, men han sagde, at folk først kom efter 2, så det var omsonst. Men bedstemor fik dog sin vilje om vinteren, for så blev det tidligt mørkt, og så kunne de gå tidligere i seng. Helst havde hun set, han åbnede butikken igen kl. 13.00, uden middagslur, men det ville han ikke", fortæller barnebarnet. "Drengene skulle alle sammen hjælpe til ved varelageret, og alle sammen, både piger og drenge, skulle ekspedere. Senere hjalp pigerne til i huset og drengene i forretningen. Det var kun bedstefar, der skulle sove middagslur, drengene ordnede ofte lageret og satte varer på plads i den time."

På et billede af Maren og Peder, hvor de er i 50'erne, har hun fine lidser og blonder foran på kjolen og bærer et sølvsmykke, som hendes ældste datter

Maren og Peder Villadsen. De er formentlig i 50'erne.

arvede, men som i dag er bortkommet. Peder er også i jakkesæt og med butterfly, men ikke "fadermorder".

Det var næstsidsste gang, Maren købte og solgte en ejendom. For på samme tid var Peder åbenbart blevet solvent og kunne handle igen. Samtidig med salget af købmandsforretningen i Djeld købte Peder Villadsen en købmandsforretning i Vinderup for 15.000 kr. Der var en gæld på 6.000 kr., som Peder overtog. Han betalte 5.000 kr. kontant, og der blev udstedt en obligation på 9.000 kr. på handelen. I handlen indgik al inventar til købmandsbutikken. Nu skulle familien til stationsbyen og drive en købmandsforretning, ikke en købmandsgård med produkter til bønderne. Her skulle andre varer til. Årsagen til, at de flyttede til Vinderup, er ukendt. Måske mente de, der kunne laves bedre forretninger her, og at indtægten var større, måske ville de prøve at leve som byfolk. I hvert fald købte Peder et flot provinshus i tre etager med forretning i stueetagen. De havde den dog kun i 3 år, fra 1921 til 1924, da Peder solgte den igen 14. juli 1924 for 24.500 kr.

Sevelvej 20-22, Vinderup. Foto fra 2012

Som sagt var de kun 3 år i stationsbyen. De trivedes ikke her, de savnede livet i landsbyen, deres missionsvenner og kirken, og så var der for langt til deres børn. Så de flyttede tilbage til landsbyen Djeld i 1925, hvor Peder købte en pæn stor hjørnegrund med et toetages hus. De fik rettighed til at sælge benzin og petroleum på stedet, og Peder etablerede standere hertil i januar 1926. Ved købet udstedte Peder en obligation på 13.000 kr. til Grundejernes Kreditkasse og en privat obligation på 7.000 kr. med pant i parcellerne. Købet skete i juli 1924, men allerede i juni 1927 kunne Peder ikke betale afdragene, og en privat långiver overtog forretningen med et fogedudlægsskøde på 11.000 kr. og indfrie de andre kreditorer. Nu var Peder igen insolvent, men ifølge familien havde Maren sikret sig, og de havde jo ægtepagt, så alt var ikke tabt.

I oktober 1928 købte Maren igen en købmandsbutik, men denne gang i Sahl. Ejendomsskylden var 8.000 kr. og købesummen 12.000 kr. Det var altså Maren, der igen erhvervede en købmandsforretning til Peder, og de var også blevet ældre, hhv. 70 og 68 år. I folketællingen 1930 finder vi dem i Sahl med en husassistent.¹⁶ Peder opføres stadig som købmand. I familien siges det, at Peder skulle have noget at beskæftige sig med, ellers fandt han bare på gale streger. Den gik imidlertid så dårligt, at man på alle måder forsøgte at sælge den, men det lykkedes ikke. Det er en pæn bygning, der ligger lige overfor kirken, og derfor skulle der være et nogenlunde grundlag for kunder, hvilket dog ikke var tilfældet, for de dårlige tider havde igen indhentet dem.

Købmandsforretningen Hovgårdsvej 3 i Sahl. Foto fra 2012

Emma fortæller, at Maren tit klagede over, at de ikke købte varer hos dem i Sahl. Men min mor sagde, at det lå alt for langt væk fra Holstebro, og selvom de to døtres mænd i Holstebro var erhvervschauffører, var det ikke tit, at deres vej faldt forbi Sahl. De børn, der boede i Herrup, købte naturligvis deres varer hos sønnen, Søren Peder, i Sevel Kalkværk.

Vi var midt i krisen 1929-1933. I 1929 opstod der krise i verden, da børsen i New York krakkede. Det førte i Danmark til stor arbejdsløshed fra 14 % til 32 % på 2 år. 1929-30 var dog nogenlunde gode, da Danmark kunne eks-

¹⁶ Folketælling, Viborg amt, Houbjerg Herred, Sahl Sogn, Sahl By, 1930

Peder Villadsen og Otto uden for Søren Peders butik i Sevel Kalkværk/Bjergby ca. 1920

portere til høje priser, men de andre lande beskyttede sig med høje toldmure. Krisens højdepunkt indtraf i 1932. Landmændene og husmændene kæmpede i 1932 for rente- og skattnedsættelser, samt ikke mindst for en devaluering, da toldmurene var så blokerende, at landmændene ikke kunne afsætte deres varer til eksport og dermed ikke kunne betale deres gæld og derfor gik konkurs.

I januar 1933 kom Kanslergadeforliget under statsminister Stauning. Her blev kronkursen sænket med ca. 10 %, dvs. devaluering. Det betød selvfølgelig noget godt for eksporten af landbrugsvarer, men det betød også, at priserne steg betydeligt, og købekraften for den danske befolkning blev stærkt forringet. Kanslergadeforliget indeholdt også en lettelse af ejendomsskatterne, konvertering af gæld, samt forbedring af aldersrenten, arbejdsunderstøttelsen m.v.¹⁷

Men disse forhold kom dog for sent til at redde Marens og Peders købmandsbutik i Sahl. Den 3. juni 1933 kom den på tvangsauktion, og en ny

¹⁷ Nettet: Danmarkshistorien.dk, Aarhus Universitet, Kanslergadeforliget og dansk politik i 1930'erne, og Kanslergadeforliget 1933 (artikler).

ejer overtog skødet fra fogeden på 6.200 kr. og betalte 5.714,26 kr. med en hovedstol på 5.800 kr.¹⁸

I midten af 1920'erne havde Maren og Peder sikkert haft en vis formue, med tanke på de forskellige køb og salg af ejendomme og de priser, de opnåede. Men der er heller ingen tvivl om, at krisen 1929, devalueringen af kronen i 1933, det at købmandsbutikken ikke kunne sælges, og helt konkret tvangsauktionen, har efterladt dem uden penge på lommen/gjort dem økonomisk uformående.

Ifølge Emma kunne butikken altså ikke sælges, men de måtte lukke den og selv bruge varelageret. Vi ved, at de gik på tvangsauktion i midten af 1933, så det er sandsynligt, at de flyttede til Holstebro efter konkursen, for i 1935 var de begge hos deres datter, Ane Kathrine, i Toftegade.

Desuden var der en masse børn, som forældrene igennem tiderne skulle hjælpe økonomisk. Den ældste dreng med etablering af hans købmandsforretning, den ældste pige, der blev enke som 28-årig, med at etablere sig med en butik med fransk vask og stryging. Der var desuden et par piger mere, som sad økonomisk hårdt i det, og så var der den næst yngste dreng, som bl.a. arbejdede som "gårdbisse". Den yngste dreng Ejnar blev næsten tvangsgiftet med en velhavende pige. De blev gift i 1932, og han døde allerede i 1933.

"Et barnebarn fortæller, at hun var så grim, at vi kaldte hende frøken Grimme, men bedstemor sagde, han skulle gifte sig med hende, for familien havde hårdt brug for pengene, og hun kunne ikke hjælpe ham med hus og hjem, og det var vigtigt, han blev godt gift." En anden fortæller: Da et af børnene beder Peder om økonomisk hjælp, svarer Peder "Jeg har ikke flere penge at give ud af." Og Maren tilføjer: "Der er kun noget sølvtøj og mit spisestel tilbage, og det skal Otto have, når han gifter sig, for det er hans del af arven".

Maren og Peder var kommet godt op i årene nu. I 1935 var de begge aldersrentenydere, og i deres sidste leveår boede de hos deres ældste datter i Holstebro. Selvom aldersrenten i Kanslergadeforliget blev en ret for alle, blev det helt frem til 1950'erne mange steder betragtet som en skam at modtage den, da man anså den som en form for almisse og ikke en ret for alle. I 1955 undlod omkring 1/3 del af befolkningen, som havde ret til aldersrente, at ansøge om den. Oplysningen om, at Maren og Peder var aldersrentemodtagere kommer fra folketællingen 1935, og de må derfor have ansøgt om den. Sikker ikke med deres gode vilje, men mere som et tegn på, at de ikke havde nævneværdige værdier mere.¹⁹

Peder døde den 28. april 1935 kl. halv fire om morgenen af hjertesvækkelse. Deres datter og hendes mand flyttede i begyndelsen af juni måned 1935, og Maren døde den 8. juni 1935 kl. 11 om formiddagen af lungebetændelse - midt i flytningen.²⁰ Måske havde hun fået forkølelse ved Peders begravelse, som siden udviklede sig. Ved skiftet efter Peders død står der, at Maren ønskede, at boet blev gjort op, da hverken hun eller Peder ejede noget af værdi, og værdien af boet blev brugt til at dække for begravelsesom-

kostningerne. De blev begravet fra Holstebro Kirke, men jordpåkastelsen foregik på Herrup Kirkegård.

Her står stenen over dem endnu. Desværre er den meget utydelig. Stenen blev rejst af familie og missionsvenner til parret. De ønskede selv at komme tilbage til Herrup, som de aldrig mistede forbindelsen til, og hvor de langt op i årene stadig gik i kirke og missionshus. Han blev 75 år og hun 73 år.

Efterskrift

Da Emma, der var Ane Katrines næstældste datter, var på ferie i Jylland i 2004 med sin datter og barnebarn, ønskede hun at komme til Sevel for at se sine bedsteforældres købmandsgård og Sevel Kalkværk, hvorfra hun havde så mange barndoms minder. Imidlertid havde hun og søsteren Thyra altid været uenige om, hvor og hvor mange steder bedsteforældrene havde boet. Thyra, der var den ældste, havde gennem tiden altid besøgt egnen. Men Emma kunne ikke huske, hvor de boede, og når børnebørnene spurgte, var pigerne uenige om, om det var i Djeld eller i Sahl. Navnet Herrup kom aldrig op, kun Sevel Kalkværk.

Men da vi besøgte egnen med Emma, kunne vi ikke finde kalkværket (i dag en ruin) og endte på Herrup kirkegård. Stor var overraskelsen, da vi fandt bedsteforældrenes sten. Det var en gave for Emma. Vi gik en tur i Herrup, og da vi kom til Skråvej 3, kunne Emma huske, at her havde købmandsgården ligget, og den så næsten ud som dengang.

Emma er født i 1914, så gården blev solgt før den tid, men både familien og bedsteforældrene må have talt om den mange gange. Og Emma tilbragte mangen en sommerferie hos bedsteforældrene og hos kusinerne i Sevel Kalkværk. Sevel Kalkværk ligger tæt op ad Herrup, og børnebørnene har passeret købmandsgården og fået den udpeget.

Opdagelsen af gravstenen førte os til Vinderup Lokalarkiv, og Bodil Møller, der var arkivar, gav os en masse oplysninger om de ejendomme, Maren og Peder havde haft, og hun fandt et gammelt billede af købmandsgården med familien. Besøget førte til, at Emma begyndte at fortælle om sine bedsteforældre og til, at jeg begyndte at interessere mig for deres liv.

Jeg har arbejdet på denne levnedbeskrivelse i ca. 10 år, og Gunnar Hallum fra Herrup har hjulpet mig. Bl.a. har han givet mig billedet af Maren og Peder, som ingen i familien eller slægten har gemt, hvilket jeg er meget taknemmelig for. Det har været dejligt at se, hvordan de har set ud.

Interessen har også ført til, at jeg har fundet en grandkusine og fire kusiner til min mor, Grethe, Birte, Vera (som er 97 år og bor i Vemb) og Vera, som bor i Herrup, samt to fætre Henning og Erik. I 2012 mødtes vi hos Vera i Herrup. De tre kusiner – Grethe i Herning, Vera i Vemb og Vera i Herrup, samt Erik, som bor i Polen – har givet mange bidrag til vores oldeforældres historie. Vi har sammen snakket og fortalt om alt det, vi vidste, og det er på baggrund af disse samtaler, jeg har kunnet skrive historien her. Min mor, Emma, døde i 2012 som 98-årig og nåede desværre ikke at læse denne beretning.

18 Vinderup Lokalarkiv, lokal skøde- og panteprotokol 1930-1933

19 Loven om aldersrente af 7. august 1922

20 Sundhedsstyrelsen, Dødsattester, Ringkøbing, byer 1935

En hjælpende hånd til gamle retssager

Af Kathrine Tobiasen

Korsagervej 13, 8940 Randers

Tlf. 41 28 65 30

Mail: kto@slaegt.dk

Sidst på året 2021 kunne Rigsarkivets læsesal i Viborg markere, at dombøger og andre vigtige arkivalier fra Viborg Landsting i perioden 1569-1660 var blevet digitaliseret. Det drejer sig om et enormt stort materiale, og digitaliseringen har kunnet realiseres, fordi en tidligere ansat ved det daværende landsarkiv, Poul Rasmussen, testamenterede hele sin formue til en nyoprettet fond, som han beskedent kaldte Johan Hvidtfeldts Forskningslegat, og som skulle bruges til det ædle formål at udgive Landstingets dombøger. Oprindeligt var tanken en bogudgave, men den slags er tiden løbet fra; i dag hedder løsningen digitalisering, og resultatet er en scanning af såvel dombøgerne som en lang række andre arkivalier fra tinget, der udgør rigets bedst bevarede af slagsen. Det drejer sig om ting som et stednavneregister til dombøgerne, irettelagte dokumenter (dokumenter, som har været fremlagt for retten), stævningsprotokol m.v.

En vigtig del af landstingets arbejde var tinglysning af ejendomshandler. Fra 1624 skulle alle adelens handler omkring landstinget for at få gyldighed, men efterhånden kom også borgeres erhvervelser af ejendomme med. Disse arkivalier, skøde- og panteprotokollerne, der er vigtige kilder for slægtsforskere, fordi de også nævner fæsternes navne, når bøndergårde blev solgt, har et stykke tid været tilgængelige på Arkivalieronline, og nu får de altså selskab af tingets domsafsigelser.

De kan alle studeres på Arkivalieronline, hvor de har fået deres eget punkt under *Se mere > Retsvæsen*. Bedre og lige så hurtigt er det dog at bruge Daisy og søge på arkivskaber 'Viborg Landsting'. Herved vil du få det fulde overblik over, hvad der findes i arkivet; der er stadig ting, der ikke er digitaliserede. En anden genvej er kildepakken, som omtales senere i artiklen.

Håndskrift og register

Der skal ikke herske tvivl om, at det er tunge sager at arbejde med; håndskriften kan, udover at den adskiller sig fra de senere århundreders skrive- og stavemåder, være ganske sjusket og sine steder tæt ved at være ulæselig. Men der er håb forude. Drømmen om digitaliseringen stopper ikke ved scanningen; man vil også lære en ocr-scanner at "over-

sætte" skriften, så den vil være læsbar for nutidsdanskere. Så måske vil vi om ikke så mange år kunne sætte os ved skærmen og uden store problemer starte en søgning efter beretninger om vore aner i mængden af sager, der blev behandlet ved landstinget. Og der kan sagtens være gevinst, for som Rigsarkivet skriver på hjemmesiden, så "står meget af materialet helt uberørt, og der er rig mulighed for at grave nye og banebrydende ting frem."

Dombøgerne er delt op i tre rækker efter geografisk område. A-rækken starter i nord og dækker Vendsyssel, Thy, Salling samt Fjends og Nørlyng Herreder i Viborg Stift. B-rækken tager sig af resten af Viborg Stift og Aarhus Stift, mens Ribe Stift skal findes i C-rækken.

Som nævnt findes der et stednavneregister til dombøgerne. Registret er udarbejdet af en medarbejder ved landsarkivet i begyndelsen af 1900-tallet og er således skrevet med rimeligt moderne håndskrift, men det er alligevel en smule omstændeligt at arbejde med. Det er delt op efter A-, B- og C-rækkerne og herunder ordnet kronologisk med et eller flere år i hver del. Man må altså tage fat i det eller de år, man er interesseret i og blade afsnittet igennem; det går frem side for side i dombogen. De vigtigste oplysninger ved hver sag anføres: Hvad det drejer sig om, navne på hovedaktørerne og et stednavn for begivenheden – det sidste er fremhævet. Et par eksempler fra Dombog C 1647: *Ang. Chr. Friis af Ribe hans Bane [død]. Han er funden død under et Læs Humle i Askov i Hind Herred.* og *Gældssag mell. Jacob Ammitsbøls Enke og afg. Skolemester Hr. Niels Christensens Enke i Veile.* Har du tid og lyst til at fordybe dig i disse tidlige sager, kan det være inspirerende at kigge i registret. Der er store chancer for at gøre opdagelser, du aldrig har hørt om.

Kildepakker

Der er hjælp at hente, hvis du vover dig ud i arbejdet med de gamle kilder. Rigsarkivet har lanceret en serie kildepakker, hvor man samler vigtige kilder indenfor et bestemt tema og ledsager dem med artikler og vejledninger, der skal hjælpe brugeren godt i gang med stoffet. Pakkerne indgår i websiden <https://kilderne.dk>. Der findes allerede kildepakker om spændende og relevante emner som fx Genforenin-

gen 1920, krigen 1864, indvandrere 1700-2020, fængsler og straffe, socialhistorie omkring 1800 og kolonien Tranquebar, og rækken er nu suppleret med pakken om Viborg Landsting.

Her finder du en introduktion til landstinget, dets historie og funktioner, og der linkes bekvemt til kilderne på Arkivalionline; pakken byder på en mere overskuelig indgang til kilderne end den, du finder hos AO. Desuden kan du deltage i et par små onlinekurser, *Kend arkivalierne* og *På sporet*, der gør dig bedre rustet til at gå i gang. Du lærer om de forskellige arkivalietyper, og hvordan du finder frem til de rette arkivalier til lige netop dit formål. Heller ikke den drilske skrift bliver du ladet i stikken med. Her findes et online kursus med interaktive øvelser i forskellige dokumenter. Desuden kan du bestille et arbejdshæfte med eksempler på tekster fra forskellige perioder. Øv dig på dem – og find løsningen i facitlisten på hjemmesiden. Selvom de håndskrevne dokumenter ved første øjekast kan se ud, som om

de umuligt kan åbnes uden et abracadabra, vil det være en formidabel hjælp at have et vist kendskab til tidens sprogbrug og stavemåder, og det hjælper øveteksterne dig netop med.

Kildepakkerne er egentlig udarbejdet med henblik på skoleelever og studerende, men der er absolut intet til hinder for, at vi slægtsforskere også blander os og nyder godt af den viden, der her serveres. Det er vel ikke bare tom snak, når vi kalder os forskere! Med den hjælp og inspiration, vi kan finde her, er vejen åben, og hvis du er nået et godt stykke tilbage i tiden med dine anetråde, bør du kigge indenfor og se, om det ikke giver pote på en eller anden måde. I hvert fald er arkivalierne kun et par museklik fra dig, og du er aldrig før blevet hjulpet så godt på vej.

Benyt også lejligheden til at se på de øvrige pakker. Der ville være underligt, hvis der ikke var nogle af dem, som havde bud til dig og din forskning.

Et eksempel fra pakken med "irettelagte dokumenter" fra Viborg Landsting. Året er 1667, og det ses, at dokumenterne sagtens kan være små løse sedler.

Tillæg til Dan Heidener: "Aner nord og syd for Kongeåen", bind 2, s. 223.

Bogen står på arkiverne i Hejls og Kolding og kan bestilles i Danske Slægtsforskeres webshop.

Takket være arkivleder Gunnar Krag i Hejls og hans afdøde slægtning, Oluf Krag i Itzehoe, er det lykkedes at føre vore fælles aner i Vejblø-slægten nogle generationer længere tilbage. For præsternes vedkommende kan henvises til Arends: "Gejstligheden i Slesvig og Holsten", 1921 [kan også ses på www.wiberg-net.dk], Sønderjysk Årbog 1906, s. 114 og Personalthistorisk Tidsskrift 1921, s. 136.

Noie Noiesen (ane nr. 56.704), død 1571. Præst i Hoptrup i Sønderjylland. Han efterfulgtes af sønnen Simon (Noiesen) Hoptrup (ane nr. 28.352), død ca. 1580. Student fra Rostock 1545. Han havde følgende børn:

Noie Simonsen, død 1607. Præst i Hoptrup. Hans søn var Simon Noiesen, død 1612. Præst i Hoptrup.

Marcus Simonsen, død 1622. Magister og konrektor i Flensborg 1582-92. Diakon i Tønder 1592-1622.

Ditlev Simonsen From, død 1615. Præst i Nustrup 1597-1615. Hans søn var Hans Ditlevsen From, død 1659. Præst i Arrild. Disse navne kunne tyde på, at Simon Hoptrups ukendte kone var af præsteslægten From.

Wolfgang Simonis (ane nr. 15.176). Immatrikuleret 1575 i Rostock. Quartius i Haderslev 1579-87, dvs 4. hører. En hører var en underlærer i en lærd skole. Fra 1804 afløst af adjunkt. Han havde sønnen Jørgen Simonsen (eller Georg) (ane nr. 7088), der i 1648 erhvervede Vejbløgaard i Vedsted Sogn.

Denne havde sønnen Jørgen Simonsen (ane nr. 3544), født 1630, død 1681 på Vejbløgaard. Ritmester. Gift med Trine. Skifte i Gram Herreds tingbog nr. 380, s. 108 ff. Ifølge værket "Større danske landbrug" gik gården derefter fra generation til generation frem til 1928.

Endvidere en fejl på s. 196 i nævnte slægtsbog:

To fætre ved navn Peter Uldall blev begge født i 1881. Den ene (min morfar) i Hejls, den anden i Vester Vamdrup. Sidstnævnte var en uægte søn af den på s. 190 nævnte Marie Uldall. Det var ham, der i folketællingen 1890 stod opført som boende hos deres fælles bedstemor, Johanne Marie Lauridsdatter Juhl.

Dan Heidener

Nye databaser på Slægtsforskerens Bibliotek

Bibliotekets hjemmeside er nu udvidet med en side med databaser, og her vil man fremover finde både de databaser, biblioteket publicerer, samt links til de vigtigste personalthistoriske databaser, som er relevante for de fleste slægtsforskere. Siden er tænkt som et samlet sted at finde de mest relevante søgbare specialdatabaser.

Den første personalthistoriske database fra biblioteket er "Møllers kasser". Møllers kasser var et seddelkartotek til den tidligere Genealogisk Samling ved Frederiksbergs Bibliotek – nu en del af Slægtsforskerens Bibliotek. Kartoteket indeholder referencer til de slægtsnavne, der optræder i mindst 2 generationer i den del af Genealogisk Samling, der gik frem til 1951.

Kartoteket blev udarbejdet af årene 1965-73 af tidligere overbibliotekar John Møller, og de mere end 36.000 sedler giver henvisninger til slægtsoplysninger i værker, som man ellers ikke ville drømme om at søge i. John Møller udførte en del af arbejdet, mens han kørte i tog til og fra arbejde i Helsingør og Roskilde.

Slægtsforskerens Bibliotek har digitaliseret det store kartotek, som findes på bibliotekets side slægtsbibliotek.dk under menupunktet Databaser.

Per Hundevad Andersen

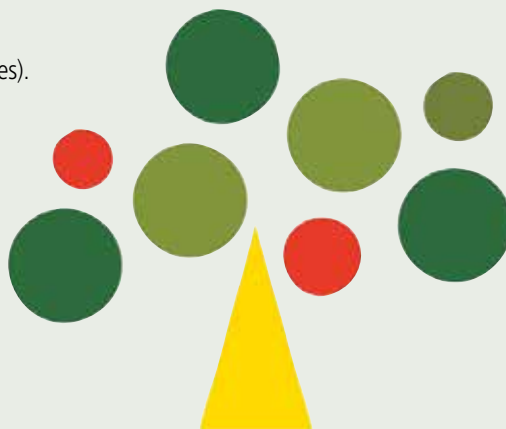

Generalforsamling – Danske Slægtsforskere - 2022

Der indkaldes hermed til ordinær generalforsamling i Danske Slægtsforskere lørdag den 23. april 2022 kl. 14.00 på Koldinghus, Koldinghus 1, 6000 Kolding.

Dagsorden:

1. Valg af dirigent og stemmetællere.
2. Bestyrelsen aflægger beretning for det forløbne år.
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab til godkendelse.
4. Godkendelse af budget for det nuværende og det kommende år samt godkendelse af kontingent for 2023.
5. Behandling af indkomne forslag
 - 5a. Forslag om vedtægtsændring (bestyrelsen).
 - 5b. Generalforsamlingen i Danske slægtsforsker annullerer beslutningen taget på den ekstraordinære generalforsamling den 24. februar 2013 (Ingrid Sørensen).
 - 5c. Generalforsamlingen pålægger bestyrelsen at sørge for, at når der gives karantæner til personer i Facebookgrupper, at der så sker en henvisning til, hvad det er for regler, der kan være overtrådt (Ingrid Sørensen).
 - 5d. Generalforsamlingen pålægger bestyrelsen at ophæve de karantæner, der er sket og vil ske i foreningens Facebookgrupper, når udelukkelsen har varet mere end et år (Ingrid Sørensen).
6. Valg til bestyrelsen.
 - 6a. Valg formand.
 - 6b. Valg af kasserer (bortfalder, hvis forslaget om vedtægtsændring vedtages).
 - 6c. Valg af bestyrelsesmedlemmer.
På valg: Kathrine Tobiasen, Michael Dupont, Jesper Skov.
 - 6d. Valg af suppleanter.
På valg: Yvonne Christiansen, Birgit Vinholt Hansen.
7. Valg af interne revisorer.
 - 7a. Valg af en intern revisor for to år
På valg: Svend Erik Christiansen.
 - 7b. Valg af en revisorsuppleant for et år.
På valg: Knud Spangsø.
8. Eventuelt.

Før generalforsamlingen vil der være rundvisning på Koldinghus, hvor man kan se og høre om kronprinsesserne. Se i øvrigt programmet nedenfor.

Program:

- 10.00 – 11.00: Ankomst, registrering, kaffe og rundstykker
- 11.00 – 13.00: Rundvisning på Koldinghus
- 13.00 – 14.00: Let frokost
- 14.00 – 16.00: Generalforsamling

Du er velkommen til at tage én ledsager med. Forplejning er gratis, også for ledsageren. Hvis du/l vil deltage i rundvisningen og frokosten, skal du tilmelde dig/jer. Tilmelding til generalforsamlingen er ikke obligatorisk, men det letter planlægningen af arrangementet, hvis du tilmelder dig.

Afhængig af coronasituationen vil der muligvis være krav om fremvisning af gyldigt coronapas.

Forslag om vedtægtsændring i §§ 6 og 7

6. Bestyrelse

Foreningen ledes af en formand, en kasserer og ni bestyrelsesmedlemmer, der vælges for to år ad gangen. Formanden vælges i lige år, kassereren i ulige år. 3 øvrige bestyrelsesmedlemmer i lige år, 4 øvrige bestyrelsesmedlemmer i ulige år. Genvalg kan finde sted. De sidste to bestyrelsesmedlemmer vælges af Lokalforeningsrådet, se § 5, stk. 2.

Stk. 2. Der vælges 2 suppleanter til bestyrelsen på foreningens generalforsamling for et år. Afgår et bestyrelsesmedlem i utide, indtræder en suppleant i stedet. Suppleanten forbliver medlem af bestyrelsen til næste generalforsamling. Genvalg kan finde sted.

Stk. 3. Mellem generalforsamlingerne er bestyrelsen foreningens øverste myndighed og handler under ansvar over for generalforsamlingen i alle anliggender.

Stk. 4. Bestyrelsen fastsætter selv sin forretningsorden. Over bestyrelsesmøderne føres beslutningsreferat. Der kan ikke stemmes ved fuldmagt på bestyrelsesmøder.

7. Generalforsamling

6. Valg til bestyrelsen

6a. Valg formand.

6b. Valg af kasserer.

6c. Valg af bestyrelsesmedlemmer.

6d. Valg af suppleanter.

6. Bestyrelse

Foreningen ledes af en formand, ~~en kasserer~~ og ~~ti ni~~ bestyrelsesmedlemmer, der vælges for to år ad gangen. Formanden vælges i lige år, ~~kassereren i ulige år.~~ ~~3 øvrige~~ ~~4~~ bestyrelsesmedlemmer i lige år og ~~4 øvrige~~ bestyrelsesmedlemmer i ulige år. Genvalg kan finde sted. De sidste to bestyrelsesmedlemmer vælges af Lokalforeningsrådet, se § 5, stk. 2.

Stk. 2. Der vælges 2 suppleanter til bestyrelsen på foreningens generalforsamling for et år. Afgår et bestyrelsesmedlem i utide, indtræder en suppleant i stedet. Suppleanten forbliver medlem af bestyrelsen til næste generalforsamling. Genvalg kan finde sted.

Stk. 3. Mellem generalforsamlingerne er bestyrelsen foreningens øverste myndighed og handler under ansvar over for generalforsamlingen i alle anliggender.

Stk. 4. Bestyrelsen konstituerer sig selv og fastsætter selv sin forretningsorden. Over bestyrelsesmøderne føres beslutningsreferat. Der kan ikke stemmes ved fuldmagt på bestyrelsesmøder.

7. Generalforsamling

6. Valg til bestyrelsen

6a. Valg formand.

~~6b. Valg af kasserer.~~

6b. Valg af bestyrelsesmedlemmer.

6c. Valg af suppleanter.

Begrundelse for forslag om vedtægtsændring

Det har vist sig u hensigtsmæssigt, at kassereren vælges på generalforsamlingen, idet dette gør arbejdet i bestyrelsen ufleksibelt.

Bestyrelsen ønsker derfor at fjerne denne bestemmelse fra vedtægternes § 7, stk. 3, nr. 6.

Som en konsekvens heraf skal der foretages ændring af § 6, stk. 1, således at det fremgår, hvorledes valget af bestyrelsesmedlemmerne sker, samt ændring af § 6, stk. 4, således at det klart fremgår, at bestyrelsen konstituerer sig selv (med fx kasserer, sekretær, næstformand, etc.).

Forslag til Danske Slægtsforskeres generalforsamling 2022

Forslag 1

Generalforsamlingen i Danske slægtsforsker annullerer beslutningen taget på den ekstraordinær generalforsamling den 24. februar 2013.

Begrundelse

En beslutning om udelukkelse må have en udløbsdato.

Forslag 2:

Generalforsamlingen pålægger bestyrelsen at sørge for, at når der gives karantæner til personer i Facebookgrupper, at der så sker en henvisning til, hvad det er for regler, der kan være overtrådt.

Begrundelse:

Når der idømmes en karantæne, må den dømte også have en klar besked om hvorfor der idømmes en karantæne.

Forslag 3.

Generalforsamlingen pålægger bestyrelsen at ophæve de karantæner, der er sket og vil ske i foreningens Facebookgrupper, når udelukkelsen har varet mere end et år. Begrundelse: Karantæner må i retfærdighedens navn altid have en tidsbegrænsning.

Ingrid Sørensen

medlem nr. 14961

Bestyrelsens beretning for året 2021

2021 var ligesom 2020 præget af Coronaen, der lagde en dæmper på foreningens aktiviteter, ligesom det også har påvirket vores lokalforeninger.

Vi har afholdt 6 bestyrelsesmøder, hvoraf de tre har været afholdt digitalt.

Det har vist sig vanskeligt at rekruttere og fastholde en person til at varetage kassererposten, hvorfor Per Hundevad Andersen velvilligt påtog sig denne rolle i efteråret. Bestyrelsen har derfor besluttet ved generalforsamlingen i 2022 – altså denne – at stille forslag om, at valg af kasserer ikke sker på generalforsamlingen, men at posten besættes ved efterfølgende konstituering i bestyrelsen.

Administrationen

Kontingentopkrævningerne kører nu helt problemfrit og forhåbentlig til alles tilfredshed.

Vi får løbende lavet små tilretninger til systemet, således at det efterhånden kan håndtere også de små finurligheder, som er nødvendige for en organisation som Danske Slægtsforskere.

Økonomi

Den positive udvikling i 2020 i foreningens økonomi fortsatte igennem 2021, hvor foreningen kan notere sig et nyt, væsentligt overskud.

Foreningens fortsatte positive økonomi skyldes til dels Corona-situationen, der også i 2021 betød færre udgifter til arbejdet med lokalforeningerne og tilskud til deres aktiviteter, der jo også var ramt af aflysninger. Men andre faktorer bidrog i lige så høj grad til udviklingen. I 2020 vedtog generalforsamlingen en kontingentstigning for 2021, og da medlemstallet reelt forblev uændret, gav dette et positivt bidrag. Det samme gælder materialesalget, der i 2021 voksede i omsætning med 42% til 381.000 kr.

Som nævnt forblev medlemstallet i 2021 uændret med 7.750 medlemmer af foreningen. Fornyelsesprocenten (andel der forblev medlemmer i 2021) var 94%, hvilket er højt og vidner om stor tilfredshed med foreningens arbejde. Samtidig fik vi sidste år ca. 500 nye medlemmer; det er dejligt, at der kommer mange nye, der begynder på at grave i deres slægt.

Den gode likviditet, der er opbygget de seneste år, har også for første gang givet foreningen mulighed for at anskaffe egne kontorlokaler i Albertslund. Købet af godt 200 m² lokaler blev realiseret omkring årsskiftet. De ligger i forlæn-

gelse af foreningens lejede lokaler til Slægtsforskernes Bibliotek, og de nye lokaler vil blive anvendt både som forningslokaler og til en hårdt tiltrængt udvidelse af biblioteket.

Slægtsforskeren

Vores gode økonomi har også betydet, at vi har haft mulighed for at foretage en investering i Slægtsforskeren, der i 2021 blev udvidet til et større antal sider i hvert nummer. Vokseværket betyder, at sidetallet nu er oppe på et gennemsnit på 68 sider pr. nummer. Indholdet er dog stadig det samme. Udover det gennemgående tema, der i år har behandlet emner som skoler, boliger, præster og tingbøger, har mange medlemmer sendt deres bidrag, ofte i form af gode historier. Der bliver udvekslet mange nyttige erfaringer om metoder og kilder på bladets sider. Stor tak til alle bidragsyderne.

Redaktionen har fået et par nye medlemmer, Peter Olsen og Michael Dupont, mens Per Hundevad Andersen fortsat er med på holdet.

Ligesom i 2020 har bladet igen i 2021 nydt godt af et portotilskud fra Bladpuljen.

Hjemmesiden

Da vi i 2020 lancerede den nye hjemmeside, var det i håb om, at det ændrede koncept ville hjælpe vores brugere til hurtigere og mere intuitivt at komme i gang med at slægtsforske, og at det ligeledes ville blive nemmere at finde de hjælpemidler, som vi tilbyder.

At dette er lykkedes vidner den øgede brug af hjemmesiden tydeligt om. I 2021 var der mere end 300.000 besøgende, hvoraf ca. 40.000 har kigget ind på "kom-i-gang"-siderne, mens 15.000 er gået ind på Forum. Ligeledes har vi modtaget flere henvendelse fra brugere, der udtrykker taknemmelighed for indholdet af vores sider, som har hjulpet dem i gang med deres slægtsforskning.

Forum

Danske Slægtsforskere Forum er fortsat et meget velbesøgt sted for folk, der søger hjælp til at finde forsvundne aner eller få tydet vanskelig skrift eller vil spørge om noget helt tredje. Der er blevet skrevet i gennemsnit 220 indlæg pr. dag af de godt 13.000 registrerede brugere. Og det er tilladt at bringe alt inden for slægtsforskergebetet på bane. Der er en stor gruppe brugere i Forum, som er kolossalt flittige. 8 af dem har skrevet over 10.000 indlæg, der som re-

gel består i et hjælpsomt svar på en anden forskers problem, og topscoreren når op over 40.000. En stor tak til disse hjælpere, der virkelig gør forskerlivet lettere for mange andre.

Nyhedsbreve

Vi har i løbet af året udsendt i alt 16 nyhedsbreve til medlemmer og andre interesserede. Det har været en god mulighed for kontakt til medlemmerne, og af statistikkerne kan vi se, at det enkelte nyhedsbrev bliver flittigt læst, og at læserne klikker på de links, der er i nyhedsbrevet.

Det er interessant at se, hvilke typer historier, der betyder, at mange klikker sig videre fra nyhedsbrevet til de pågældende emner. En liste over de mest populære emner i 2021 viser ret tydeligt, at foreningen er i stand til at udvikle og formidle relevante tilbud til medlemmerne:

Dødsregister	7.680
Slægtsforskernes Bibliotek	3.735
Mediestream, udvidet åbning	2.965
Jordemoderprotokoller fra RA	2.117

Publikationer og materialesalg

Salgstatistikken viser, at vi i 2021 har solgt 50% flere bøger end i 2020, nemlig i alt knap 2.500 bøger. Omsætningen er steget med 42%. Igen i 2021 bidrog materialesalget med en væsentlig del af foreningens overskud, på niveau med 2020.

Top-3 på boghylden er "Håndskrifter", "Aner i krig" og "Find din familie – slægtens gåder i 1900-tallet".

Danske Slægtsforskernes webshop er altså stadig stedet, hvor man finder de bøger og andre materialer om slægtsforskning, som man har behov for.

Facebook og andre internetkanaler

FB-siden, Danske Slægtsforskere, er foreningens ansigt udadtil på Facebook (for dem, der ikke benytter hjemmesider så ofte). Det er en god mulighed for at promovere foreningen og gøre opmærksom på fx nye publikationer, særlige tilbud og andet godt fra foreningen, og vi ser den som et godt supplement til vores andre medlemsrettede kanaler.

Slægtsforskning. Gruppen er nu vokset til knap 25.000 medlemmer, og der er stor aktivitet med omkring 1000 opslag hver måned og utroligt mange søde og hjælpsomme personer, der står på spring for at svare på de spørgsmål, der dukker op – de flittigste respondenter kommer med 3-400 svar om måneden!

DNA-Slægtsforskning med 2.100 medlemmer, hvor man

kan blive inspireret eller få hjælp til at komme i gang med eller videre med sine DNA-undersøgelser.

Genealogy Research Denmark, som blev oprettet i 2020, er nu oppe på over 1.000 medlemmer. Gruppen er specielt målrettet engelsktalende slægtsforskere, der har brug for hjælp til deres forskning efter danske aner.

Slægtshistorier er en ny gruppe, hvor medlemmerne har mulighed for at dele deres gode historier om slægten, lægge billeder op og i det hele taget hygge sig sammen. Denne gruppe har nu ca. 700 medlemmer.

Slægtsforskernes Bibliotek – Danskernes Historie Online

Der blev i 2021 registreret 15.200 nye titler i bibliotekssystemet, hvilket er mere end en fordobling i forhold til 2020, og biblioteket indeholder nu mere end 50.000 fysiske titler.

I løbet af 2021 er der tilgået biblioteket en række store samlinger, herunder 130 flyttekasser fra Genealogisk Samling fra Bibliotek Frederiksberg, 150 flyttekasser fra Rigsarkivet i forbindelse med Rigsarkivets flytning fra Slotsholmen samt 130 hyldemeter fra Hærens Arkivs Bibliotek. De to sidstnævnte samlinger er p.t. opmagasineret, da der ikke er plads til dem i de nuværende lokaler.

Materialet, der mest udgøres af slægtsbøger, personalhistorie og lokalhistorie, digitaliseres, så vidt det er muligt, og i 2021 blev digitaliseret 6.300 nye titler, en fordobling i forhold til 2020. Hermed er det samlede antal titler online oppe på mere end 15.000, som bruges flittigt; bøgerne er blevet downloadet mindst 800.000 gange.

Slægtsforskernes Bibliotek har i slutningen af 2020 opbygget en helt ny hjemmeside, <https://slaegtsbibliotek.dk/>, hvor det er væsentligt nemmere at finde bøger m.v. i det efterhånden meget omfattende bibliotek.

Bestyrelsen har på et ekstraordinært bestyrelsesmøde i december 2021 enstemmigt besluttet at købe nye lokaler til brug for Slægtsforskernes Bibliotek, da der blev lokaler ledige i umiddelbar tilslutning til de eksisterende lokaler. Købet er nu gennemført, og vi ser frem til, at biblioteket nu både kan få plads til samlingerne og gode arbejdspladser til de frivillige.

En mere detaljeret årsberetning for Slægtsforskernes Bibliotek findes på <https://slaegtsbibliotek.dk/>.

Lokalforeningsrådet

I efteråret fik vi afholdt møde i Lokalforeningsrådet for første gang i mere end 1 ½ år.

På mødet blev der især talt om, hvordan Corona har påvirket foreningernes daglige virke. Løsningerne på at opret-

holde et vist aktivitetsniveau har været mange, og nogle af tiltagene vil sikkert fortsætte – også efter Corona.

Hans Mølgaard og Kurt Pajbjerg blev valgt som lokalforeningernes repræsentanter i Danske Slægtsforskeres bestyrelse.

I det forgangne år er der blevet indgået en ny partnerskabsaftale, en forening er nedlagt og en forening har opsagt sin aftale.

Ved årets udgang var der 48 foreninger med en partnerskabsaftale.

Markedsførings- og Aktivitetsudvalget

Det meget brugte hæfte, Ny i slægtsforskning, der uddeles gratis ved relevante lejligheder og kan downloades fra hjemmesiden, er kommet i en ny, udvidet udgave.

Online foredrag

Det er nu engang sjovere, når der er et økonomisk råderum, som giver mulighed for nye aktiviteter. Det muliggjorde, at vi i 2021 kunne starte en serie online foredrag for alle foreningens medlemmer, der blev virkelig godt modtaget af medlemmerne. Foredragene var en væsentlig investering, da vi har valgt et professionelt setup med redigering, lyd etc.

Emnerne lå på det kulturhistoriske felt og med foredragsholdere i en prisklasse, som lokale slægtsforeninger normalt ikke kan byde på. Henover året kunne alle medlemmer hjemme ved deres skærme og tablets følge otte foredrag om emner som Danmarkshistorien på vrangen og Det danske måltid i 15.000 år. Det var været en stor succes, og vi vil fremover holde et par foredrag forår og efterår.

Åbent-hus

På trods af vanskeligheder lykkedes det igen at afholde 4 åbent-hus arrangementer, nemlig i Hillerød, Rønne, Vejle og Holstebro. Alle var godt besøgte, omend Coronaen spændte lidt ben for os. Det er dejligt og inspirerende at komme rundt til vores lokalforeninger i hele landet og få lov til at fortælle om vores fantastiske forening!

I juni 2021 afholdt bestyrelsen et strategiseminar. Ideerne herfra er dog stadig i vidt omfang på tegnebrættet, da Coronaen har bremset igangsætningen af større aktiviteter.

I efteråret satte vi ligesom de forrige år en hvervekampagne i værk: Bliv medlem til stærkt nedsat pris for resten af året. Kampagnen resulterede i en del nye medlemmer.

Slægtshistorisk Weekend

Igen i 2021 har der været afholdt Slægtshistorisk Weekend

på Nørgaards Højskole. Det var et vellykket arrangement med stort engagement fra såvel deltagere som foredragsholdere.

Slægtsforskerprisen blev tildelt Anton Blaabjerg for hans mangeårige, indsigtfulde indsats på det slægtshistoriske område, både organisatorisk i egen lokalforening og i de landsdækkende foreninger.

Dodsregister.dk

Denne hjemmeside, <https://dodsregister.dk/default.aspx>, der blev lanceret i december 2019, lider heldigvis af konstant voksevæk.

Vi startede ud med muligheden for at finde oplysninger om de personer, der er døde i perioden 1943-1969. Men siden er nu udvidet med dødsfald fra Rigsarkivets indtastningsprojekt, primært fra Fyn, fra perioden 1900-1921, samt med oplysninger fra Københavns Stadsarkivs begravelsesprotokoller for København for perioden 1860-1912. Statistikken viser, at der i 2021 har været i alt 925.000 søgninger og 275.000 resultatvisninger. Registret indeholder i alt 1.500.213 dødsfald i Danmark.

Rigsarkivet

Danske Slægtsforskere noterer sig med glæde, at samarbejdet mellem Rigsarkivet og Danske Slægtsforskere kører gnidningsfrit. Samarbejdet viser sig bl.a. i den store velvillighed, hvormed Rigsarkivet overlader data til Danske Slægtsforskeres forskellige projekter, som fx det ovennævnte dødsregister, hvor vi løbende modtager nye indtastninger af dødsattester fra indtastningsportalen.

Danske Slægtsforskere har også deltaget som betatere i Rigsarkivets forskellige projekter i forbindelse med ny hjemmeside og i forbindelse med Link-Lives projektet.

Andre institutioner

Det har været en fornøjelse, at vi har kunnet indgå aftale med Københavns Stadsarkiv om at gøre indholdet fra begravelsesprotokollerne søgbare på vores hjemmeside. Tak for det.

Slekt og Data Norge har vi stadig en fin aftale med, om at vores medlemmer kan få gratis adgang til deres særdeles gode og instruktive hjemmeside, hvor man også har mulighed for at læse det norske blad online. Vejledning i adgang til hjemmesiden findes på den lukkede del af Forum, da adgangen er forbeholdt vores medlemmer.

Et nordjysk kludetæppe

Slægtsbøger kan skrives på mange måder. Det er der adskillige eksempler i disse år, og det er ikke længere den traditionelle tilmeglasmodel (den med efterkommere og forslægt til et ægtepar engang i 1800-tallet), der er enerådende.

Ægteparret Ruth og Steffen Pedersen har i fælleskab begået en bog om deres nærmeste forfædre og deres eget liv i anden halvdel af 1900-tallet samt lidt af vores nuværende århundrede, og den kan tjene som et godt eksempel på, hvordan det også kan gøres. De kalder bogen *Et kludetæppe*, og den er stykket sammen af korte kapitler, der hver handler om forskellige personer eller begivenheder; tilsammen giver kapitlerne et broget tidsbillede fra noget, som nok set fra en vis vinkel kan benævnes Udkantsdanmark, men som ikke desto mindre er befolket af personer, der næppe har følt sig som udkantsbeboere.

I første halvdel af bogen følger vi de to hovedpersoner gennem barndommen, først Steffen og så Ruth. De er begge født i landmandsfamilier i Vendsyssel, og begges historier indledes med lidt om deres forældre, bedste- og oldeforældre uden "megen trivial slægts-snak og fortidshistorie". Hovedvægten ligger på, hvad der er blevet fortalt og erindret, mere end på stof hentet fra kirkebogslæsning og arkivstudier. Erindringerne er der også brug for, når der berettes om skolegang og arbejdsforhold på landet. En jævn tilværelse, der kunne blive afbrudt af begivenheder, som da et par tyske soldater skulle indlogeres på ubestemt tid på Steffens fødegård – med et rum til at sove i og et andet til arbejde, og "vore protester hjalp intet."

Efter at de unge mennesker er blevet gift, smelter de to historier sammen til en fælles. De starter deres karriere som landbrugere, først på et beskedent husmandssted, og da det er tid for generationsskifte, fortsætter de på hans families slægtsgård. Alt imens børneflokkene vokser støt. Alt kører på skinner, indtil et forsøg fra gårdejerens side på at løfte et tungt vandtrug resulterer i en truende diskusprolaps. Steffen er tvunget til at skifte spor og vælger at forfølge en ungdomsdrøm om at blive lærer. I en voksen alder må han supplere sin 7-klases skoleundervisning, så han kan komme ind på seminariet. Familien må sælge slægtens gård og flytte til Hjørring, hvor han også senere får arbejde på en skole og ender som viceskoleinspektør og får mulighed for at prøve kræfter med et forsøg med en åbenplansskole. Ruth har fra starten været hjemmegående, men da det yngste barn starter i skole, søger også hun ud på arbejdsmarkedet i et job som kantine- og demomedarbejder hos det nordjyske elforsyningsselskab.

Ruth og Steffen Pedersen: Et kludetæppe – flettet og knyttet sammen med tidsbilleder, erindringer, oplevelser og minder i en stor familie i årene før og efter 2000. Historia, 2021. 352 sider, illustreret i sort-hvid og farver, hæftet. Pris: ca. 250 kr.

Som nævnt består bogen af et væld af erindringsbidder, der er vævet sammen til et stort tæppe. Vi er med overalt: i stalden, på marken og i skolen, og vi følger familien i hverdag og fest og på ferie. Vi hører om de biler, som har fragtet familiemedlemmerne omkring, og om det frikirkelige arbejde, som de ivrigt har taget del i – uden på nogen måde at være missionerende. Et utal af små detaljer præsenteres, og alle, der har oplevet denne tidsperiode, vil støde på passager i bogen, hvor man må tænke: Ja, netop sådan var det, når grisen skulle slagtes, og børnene gemte sig langt inde i huset for at undgå at høre dyrets skrig. Eller da traktoren, den lille grå Ferguson, gradvist vandt indpas.

Begge ægtefællerne står anført som forfattere, men reelt er det nok mest Steffen, der fører ordet. Det er også ham, der indimellem udfolder sig med små historier, digte og legender og en enkelt artikel om en vandretur en sommerdag langs Vesterhavet, som har været bragt i Vendsyssel Tidende. Som hvilepauser på turen, som det hedder i bagsideteksten om de skønlitterære bidrag.

Det er en velskrevet bog med fine beskrivelser af situationer, som helt sikkert vil glæde mange læsere. Ikke mindst dem, der har oplevet noget af det samme. Og forfatterens positive indstilling til tilværelsen kan næsten ikke undgå at smitte under læsningen. Det er ikke en bog, man lægger nedtrykt fra sig.

Forfatterparret har været på mange besøg i familiernes fotoalbums for at finde det righoldige udvalg af billeder, som illustrerer bogen. Den er desuden udstyret med anetavler over de to familiers første fire generationer.

Anmeldt af Kathrine Tobiassen

HUSK

at du selv skal kontrollere og opdatere dine medlemsdata, såsom post- og mailadresse. Kun på den måde sikrer du dig, at du får bladet hvert kvartal.

Det er vigtigt, at vi har din mailadresse, da du så får vores nyhedsbreve, og vi kan kontakte dig, hvis der skulle opstå problemer.

Hjemmeside

Danske Slægtsforskeres hjemmeside

www.slaegt.dk

Webmaster: Jesper Skov
webmaster@slaegt.dk

Kommende møder i Danske Slægtsforskere

Bestyrelsesmøder:

Lørdag 19. marts 2022
Alle møder holdes i Odense

Generalforsamling

Lørdag 23. april 2022
Afholdes på Koldinghus

Danske Slægtsforskeres ekspedition

Henvendelser til
Danske Slægtsforskeres ekspedition
sker via adressen:

ekspedition@slaegt.dk
Tlf. 52 79 90 20
Telefonen er åben for ekspedition
Onsdag kl. 15-17 - ellers telefonsvarer

Ekspeditionen står for:

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, m.v.
Se udvalget her: www.dsshop.dk
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

Danske Slægtsforskeres bestyrelse

Kirsten Sanders , Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91.	KIS@slaegt.dk
Per Hundevad Andersen , Næstformand. Jyllingevej 111, 2720 Vanløse.	PAN@slaegt.dk
Kathrine Tobiasen , Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30.	KTO@slaegt.dk
Bodil Grove Christensen , Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59.	BGC@slaegt.dk
Jesper Skov, Grøndalsvej 4 , 9500 Hobro.	JKS@slaegt.dk
Michael Dupont , Erdalsvej 60, 2600 Glostrup.	MID@slaegt.dk
Ole Selmer , Salten Skovvej 18, 8653 Them. Tlf. 24 64 72 56.	OSE@slaegt.dk
Peter Olsen , Æblevænget 12, Tingstrup, 7700 Thisted. Tlf. 25 15 16 47.	PEO@slaegt.dk
Valgt af lokalforeningsrådet	
Hans Mølgaard , Markvej 46, 2660 Brøndby Strand.	HMG@slaegt.dk
Kurt Pajbjerg , Vestervænget 26, 8832 Skals. Tlf. 61 30 03 69.	KPA@slaegt.dk
Suppleanter	
Yvonne Christiansen , Stubmøllevej 16, 4800 Nykøbing Falster. Tlf. 53 49 11 07	YCH@slaegt.dk
Birgit Vinholt Hansen , Petersborgvænget 2, 1, 3400 Hillerød. Tlf. 30 26 98 12.	BVH@slaegt.dk

